

เที่ยวดวงเจดีย์ ที่

พม่าประเทศ

ทางประวัติศาสตร์ศิลปะและวัฒนธรรม

ศาสตราจารย์ หม่อมเจ้า สุภัทรดิศ ดิศกุล

ศาสตราจารย์ ดร. สันติ เล็กสุขุม

คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร

สุจิตต์ วงษ์เทศ : บรรณาธิการ

วัตถุประสงค์การเผยแพร่ : เพื่อการศึกษาเท่านั้น
For Educational Purpose Only

ศิลปวัฒนธรรม ฉบับพิเศษ
ART & CULTURE

เที่ยวดวงอาทิตย์ ที่

พม่าประเทศ

ทางประวัติศาสตร์ศิลปะและวัฒนธรรม

ศาสตราจารย์ หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล

ศาสตราจารย์ ดร.สันติ เล็กสุขุม

สุจิตต์ วงษ์เทศ : บรรณาธิการ

หอสมุดสาขาวังท่าพระ

ราคา ๑๓๒ บาท

วัตถุประสงค์การเผยแพร่ : เพื่อการศึกษาเท่านั้น

For Educational Purpose Only

DS
527.8
ร 74
2545
๑.1

ISBN 974-322-782-2

ศิลปวัฒนธรรม
ART & CULTURE ฉบับพิเศษ

ประธานกรรมการ ชรรค์ชัย บุนปาน
บรรณาธิการอำนวยการ พงษ์ศักดิ์ พัทธวิเชียร
กรรมการผู้จัดการ ไพโรจน์ สายหุ้ม

เที่ยวดวงเจดีย์ ที่
พม่าประเทศ
ทางประวัติศาสตร์ศิลปะและวัฒนธรรม
ศ.หม่อมเจ้าสุภัทรรติ ติศกุล
ศ.ดร.สันติ เล็กสุขุม
สุจิตต์ วงษ์เทศ : บรรณาธิการ

พิมพ์ครั้งแรก : ธันวาคม ๒๕๔๕

สำนักพิมพ์ **มติชน**
สำนักงาน : บริษัท มติชน จำกัด (มหาชน)
๑๒ ถนนเทศบาลนามารถ
ประชาชนิเวณที่ ๑ เขตจตุจักร
กรุงเทพฯ ๑๐๙๐๐
โทรศัพท์ ๐ ๒๕๕๑ ๐๐๓๑
โทรสาร ๐ ๒๕๕๕ ๓๑๖๒

จัดจำหน่ายโดย บริษัท งานดี จำกัด
โทรศัพท์ ๐ ๒๕๔๐ ๐๕๕๙
โทรสาร ๐ ๒๕๔๐ ๐๐๕๔
ฝ่ายจัดจำหน่าย สุทิน จิรวาณิชหิรัญ,
ประวัติ อมรทรัพย์ทวี
ฝ่ายสมาชิก พรศักดิ์ ปิ่นขุนทอง

ควบคุมการผลิต ฉันทนา เข้มสะอาด
แยกสี-เพลท กองพิมพ์สี
พิมพ์ บริษัทพิมพ์เนคส์ พรินท์ติ้ง เซ็นเตอร์ จำกัด

คณะที่ปรึกษา

ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์, ทวีป วรพิถก,
'รงค์ วงษ์สวรรค์, พลตำรวจเอกอภิสิทธิ์ เทชะอุญชร,
สมบัติ พลายน้อย, ถังม เพ็งแก้ว,
ภาสกร จิตรภาษา, เชื้องชัย ทรัพย์นิรันดร์,
เกียรติชัย พงษ์พานิชย์, อารักษ์ คคนาท,
ไพบุตย์ วงษ์เทศ, สมหมาย ปาวิจจัตต์

คณะบรรณาธิการที่ปรึกษา

เสถียร จันทิมาธร, ประพันธ์ ผดเสวก,
ชูชาติ หมั่นอินกุล, สุภากร บุนปาน,
ประสงค์ เลิศรัตนวิสุทธิ์, สรต อุดยานนท์,
ประยงค์ คงเมือง, วรศักดิ์ ประยูรสุข,
สุวงค์ จันทิมาเพ็ชร, สุชาติ ศรีสวรรณ,
สุภากร อภัยวงศ์, ทวี มีเงิน, โสภัสร์ เพ็งเจริญ

บรรณาธิการและผู้พิมพ์ผู้โฆษณา สุจิตต์ วงษ์เทศ
บรรณาธิการบริหาร นิวัติ กองเพียร
บรรณาธิการศิลปกรรม สุจิตต์ บุนปาน
สำนักศิลปวัฒนธรรม

ไมเคิล ไรท์, วาสนา พุ่มพัตถุณ, สุพจน์ แจ็งเงว,
พงษ์ศักดิ์ ไพโรชกูร, สุวรรณ พันธุ์ศรี

สำนักบรรณาธิการ

อพิสิทธิ์ ชีระจารุวรรณ, นวากร สุเม็งคโต,
อนุตถกษณ์ ศักดิ์สิงห์, ชุมพล บัวอภัย,
มิตร บุญธรรม, เสมร ประมใจ,
สิริภาญจน์ วัฒนเขต, ชวัลฤทัย ชินมาลัย,
วัชรินทร์ คันสกุล, สุทธิ หิรมเทพาธิป,
ทองพร ประเสริฐศักดิ์, วรวิโร บำรุงพงศ์,
เสถียรพงษ์ เขียวติชสุอาภรณ์

สารบัญ

เกี่ยวกับเจดีย์ ที่พม่าประเทศ
ทางประวัติศาสตร์ศิลปะและวัฒนธรรม

คำนำเสนอ	สุจิตต์ วงษ์เทศ	(๔)
ประวัติศาสตร์พม่าโดยย่อ		๓
ศาสตราจารย์ หม่อมเจ้าสุภัททิศ ดิศกุล		
เมืองย่างกุ้ง หรือ แรงกุน		๓๓
เมืองพะโค (Pegu) หรือ หงสาวดี		๔๑
เมืองสะแกง		๔๘
เมืองมณฑลเสย		๕๓
มินคูน (Mingun)		๖๑
เมืองพุกาม (Pagan)		๖๕

คำนำเสนอ

เที่ยวดงเจดีย์ ที่พม่าประเทศ
ทางประวัติศาสตร์ศิลปะและวัฒนธรรม

“ท่านอาจารย์” หม่อมเจ้าสุภัททศิ ศิสกุล ขณะทรงดำรงตำแหน่งคณบดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร ทรงเริ่มจัด “ทัวร์” นำเที่ยวแหล่งประวัติศาสตร์โบราณคดีเป็นครั้งแรกปฐมฤกษ์เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๐ เรียก โบราณคดีทัศนศึกษา มีจุดหมายอยู่ที่เมืองศรีมโหสถ ปัจจุบันอยู่ในเขตอำเภอศรีมโหสถ จังหวัดปราจีนบุรี

ครั้งนั้น **ขรรค์ชัย บุนปาน** กับผม กำลังเรียนอยู่ชั้นต้นๆ มีหน้าที่ต้องทำหลายอย่างตามที่ “ท่านอาจารย์” ทรงมอบหมาย ทั้งก่อนและหลัง “ทัวร์”

หลังจากนั้น มีผู้มาทูลขอให้ “ท่านอาจารย์” จัดอีก แต่ส่วนมากจะไปต่างประเทศที่ขรรค์ชัยกับผมหมดสิทธิ์สนองงานเหมือนก่อน แต่มีสิ่งหนึ่งที่ “ท่านอาจารย์” มักประทานให้ด้วยเมตตา คือ บทนิพนธ์เกี่ยวกับการเสด็จไปแหล่งประวัติศาสตร์โบราณคดี ทั้งที่ทรงจัดเองและที่คนอื่นจัดแล้วทูลขอให้ทรงอธิบายนำมาชมเป็นพิเศษ

“ท่านอาจารย์” ต้องเสด็จไปพม่าบ่อยๆ เพื่อนำชมแหล่งประวัติศาสตร์โบราณคดีที่พม่า ในที่สุดก็มีบทนิพนธ์เรื่อง **ประวัติศาสตร์พม่าโดยย่อ** พิมพ์โรเนียวแจกผู้ร่วมเดินทางเป็นทำนอง **คู่มือนำชม** หรือ Guide Book แล้วก็ประทานให้ผมอ่าน พร้อมกับบอกกำกับว่า “เธอจะเอาไปพิมพ์ลงศิลปวัฒนธรรมก็ได้ ฉันไม่ว่าหรอก”

วัตถุประสงค์การเผยแพร่ : เพื่อการศึกษาเท่านั้น For Educational Purpose Only

ผมอ่านอย่างละเอียดแล้วก็เก็บต้นฉบับโรเนียวนี้ไว้ในแฟ้ม นานหลายปี ไม่ได้หลงไม่ได้ลืม เพราะหยิบมาอ่านเสมอเมื่ออยากรู้ ประวัติศาสตร์พม่าอย่างย่อๆ ง่ายๆ แต่ยังไม่ได้อวดงอแงพิพม์ใน **ศิลปวัฒนธรรม** เพราะมันวุ่นวายเรื่องอื่นๆ

จน “ท่านอาจารย์” ป่วย เข้าโรงพยาบาล วันหนึ่ง อาจารย์ **สันติ เล็กสุขุม** ผูกต้นฉบับเรื่อง **เจดีย์ทุกแห่งหนในพุกาม** มาให้อ่าน ประทับสติปัญญา ผมก็อ่านตามบัญชาของท่านอย่างว่านอนสอนง่าย แต่ต้องย้อนไปอ่านของ “ท่านอาจารย์” อีกร จึงเข้าใจได้ แล้วเห็นว่า สองเรื่องนี้ต่อเนื่องกันได้เป็นอย่างดี

อาจารย์ **สันติ เล็กสุขุม** จบปริญญาตรีจากคณะจิตรกรรม- ประติมากรรม มหาวิทยาลัยศิลปากร เคยเขียนการ์ตูนหรือภาพล้อ ใช้นามปากกาว่า “กอน” ให้นำหนังสือที่อาจารย์ **สุลักษณ์ ศิวรักษ์** เป็น บรรณาธิการ เช่น สังคมศาสตร์ปริทัศน์ สยามสมัยรายสัปดาห์ ฯลฯ เส้นการ์ตูนง่ายๆ ไม่ซับซ้อน แต่งาม และเต็มไปด้วยอารมณ์ขันๆ คั่นๆ กอนๆ ตามนามปากกา แต่แล้ว “ท่านอาจารย์” ให้เข้าไปเป็น อาจารย์สอนวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์ที่คณะโบราณคดี แล้วทรงสนับสนุนให้รับทุนรัฐบาลฝรั่งเศสไปเรียนต่อที่ปารีส จนได้ปริญญาเอก กลับมาสอนที่เดิม มีผลงานวิชาการด้านประวัติศาสตร์ศิลป์มากมาย และสม่ำเสมอ เลยได้เป็น “ศาสตราจารย์” ยามว่างจากเดินทาง ทำงานวิจัยในประเทศก็รับเชิญไปนำชมแหล่งประวัติศาสตร์ศิลปะใน ต่างประเทศบ้างเป็นบางครั้ง ที่สำคัญคือเมื่อ “ท่านอาจารย์” เสียดใจ ไม่ได้แล้ว อาจารย์ **สันติ** ต้องรับหน้าที่แทน “ท่านอาจารย์” เป็นครั้ง คราว ก็อธิบายเรื่องพม่า ในมุมของประวัติศาสตร์ศิลปะ เลยเรียบเรียงคู่มือชมศิลปสถาปัตยกรรม เมืองพุกาม มาเป็นเล่มบางๆ

ขั้นที่จริงผมขอร้องให้อาจารย์ **สันติ** เขียนเล่าเรื่องเกี่ยวกับ ประวัติศาสตร์ศิลปะเป็นประจำใน **ศิลปวัฒนธรรม** ต่อเนื่องหลายปีมา

วัตถุประสงค์การเผยแพร่ : เพื่อการศึกษาเท่านั้น For Educational Purpose Only

แล้ว ต้นฉบับเรื่อง **เจดีย์ทุกแห่งหนในพุกาม** ก็ส่งมาให้ลงพิมพ์ใน **ศิลปวัฒนธรรม** เหมือนเคย แต่เมื่ออ่านแล้วผมเห็นว่าสมควรพิมพ์เป็นเล่มงามๆ ออกมา ครั้นจะพิมพ์เรื่องเดียวกันก็ห้วนๆ ลั่นๆ ผู้อ่านทั่วไปจะงอเอามากๆ เลยคิดว่าสมควรพิมพ์ต่อท้ายเรื่อง **ประวัติศาสตร์พม่า** โดยย่อ ของ “ท่านอาจารย์” นับเป็นประวัติศาสตร์ในตัวเอง คือ “อาจารย์” กับ “ศิษย์” ที่ทำงานสืบเนื่องกันไปไม่สิ้นสุด ประจวบคลื่นความรู้ไม่หยุดกับที่ แต่จะมีคลื่นลูกใหม่ลูกแล้วลูกเล่าเคลื่อนไหลหนุนเนื่องให้เรื่องปัญญาต่อสาธารณชนจนนิรันดร์

เมื่อแรกบอกให้รู้ว่าจะพิมพ์เป็นเล่มรวมกัน อาจารย์สันติร้องค้านลั่นเลื่อนสะเทือนทั้งเรือนอินทร์ธาดาดึก เพราะถือตัวเป็น “ศิษย์” ผู้น้อย มีบังอาจตदनเสมอ “อาจารย์” ผู้ใหญ่ แต่ท้ายที่สุดก็จ้านด้วยเหตุผลนานาประการที่ผมชักแม่น้ำทั้งห้า มหาสมุทรทั้งสี่ รวมถึงหัวหนอกคลองบึงอีกนับไม่ได้ และไม่จำเป็นต้องเขียนไว้ที่ตรงนี้เลย แต่มีข้อหนึ่งที่ปฏิเสธไม่ขึ้น คือผมบอกว่าการกระทำของอาจารย์สันติอย่างนี้แฉ เรียกว่าปฏิบัติบูชาต่อ “ท่านอาจารย์” หากใช้ “อามิสบูชา” ไม่ ฉะนั้นควรทำหน้าที่ “ศาสตราจารย์” อยู่เฉยๆ ส่วนอย่างอื่นๆ ผมจัดการให้เอง

หนังสือเล่มนี้ควรให้ชื่อ **เที่ยวพม่า** แต่มีหนังสือชื่อ **เที่ยวเมืองพม่า** ของ **สมเด็จพระยาจักรพรรดิราชานุภาพ** อยู่แล้ว และพร้อมกันกับเล่มนี้ ผมกำลังจัดพิมพ์ **เที่ยวเมืองพม่า** ครั้งใหม่ จะให้เสรีจคราวเดียวกันด้วย ก็ต้องหาชื่อเรียกเป็นอย่างอื่น เลยเลือกเอาว่า **เที่ยวดงเจดีย์ที่พม่าประเทศ** เพราะถ้าฟังแต่พุกามเมืองเดียวมีเจดีย์นับพันๆ พม่าโฆษณาว่ามีมากถึง ๕ พันองค์ อย่างนี้ต้องเรียก **“ดงเจดีย์”** จะมีจริงหรือไม่? ยังไม่เคยนับ แต่ต้องเชื่อว่ามากจริง มากกว่าเจดีย์ในสยามประเทศทั้งหมดกระมัง

ที่เรียก **พม่าประเทศ** แทน **ประเทศพม่า** เพราะเป็นคำโบราณเก่า

วัตถุประสงค์การเผยแพร่ : เพื่อการศึกษาเท่านั้น
For Educational Purpose Only

แก่ มีตัวอย่างทั่วไป เช่น รามัญประเทศ (คือ มอญ) กัมพูชาประเทศ (คือ เขมร) ล้านนาประเทศ (คือ ล้านนา) รวมทั้ง สยามประเทศ (คือ กรุงเทพมหานคร)

คำเรียกพม่าประเทศ ยังมีผู้ยกไปเป็นชื่อเพลงสำเนียงพม่า ที่ หม่อมหลวงท่วนศรี วรวรรณ แต่งประกอบละครพันทางที่มีเนื้อเรื่อง และตัวละครเป็นพม่า ทำนองเพลงพริ้งโพลีเราะเสนาะหูยิ่งนัก หลังจากนั้นกรมประชาสัมพันธ์เอาทำนองเพลงนี้ไปเรียบเรียงเป็น ลีลาใหม่ ใช้ออกอากาศทางวิทยุกระจายเสียงตอนเที่ยงเวลา ๐๙.๐๐ น. อยู่ยาวนานักหนาทีเดียว

เอาละ ขอเชิญ เทียบดวงเจดีย์ที่พม่าประเทศ ผ่านตัวอักษร สร้อยโคภิตได้แล้ว

สุจิตต์ วงษ์เทศ

บรรณาธิการศิลปวัฒนธรรม

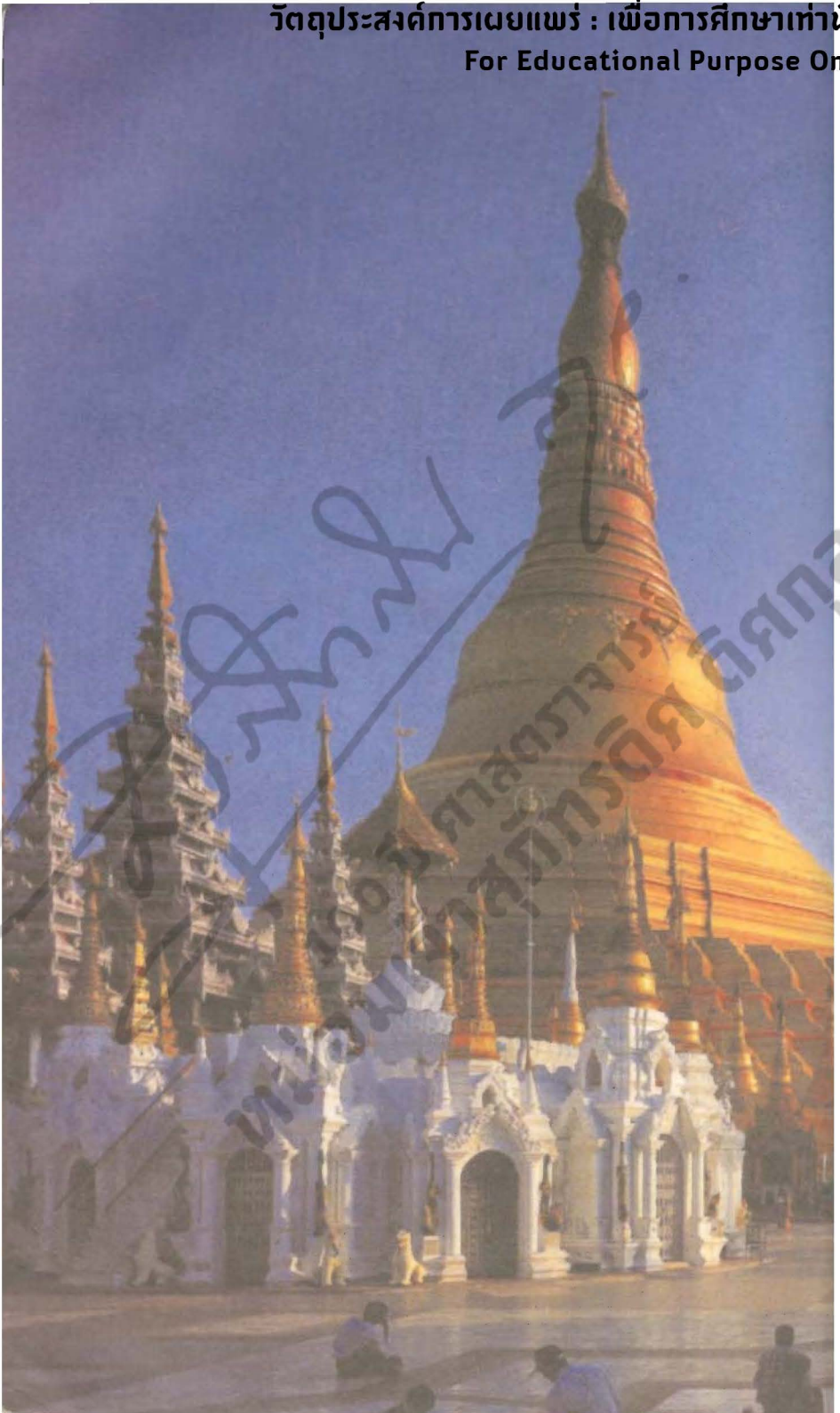
๒ พฤศจิกายน ๒๕๔๕

วัตถุประสงค์การเผยแพร่ : เพื่อการศึกษาเท่านั้น
For Educational Purpose Only

เที่ยวตงเจตีย์ ที่
พม่าประเทศ

100 ปี ศาสตราจารย์
หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล

วัตถุประสงค์การเผยแพร่ : เพื่อการศึกษาเท่านั้น
For Educational Purpose Only

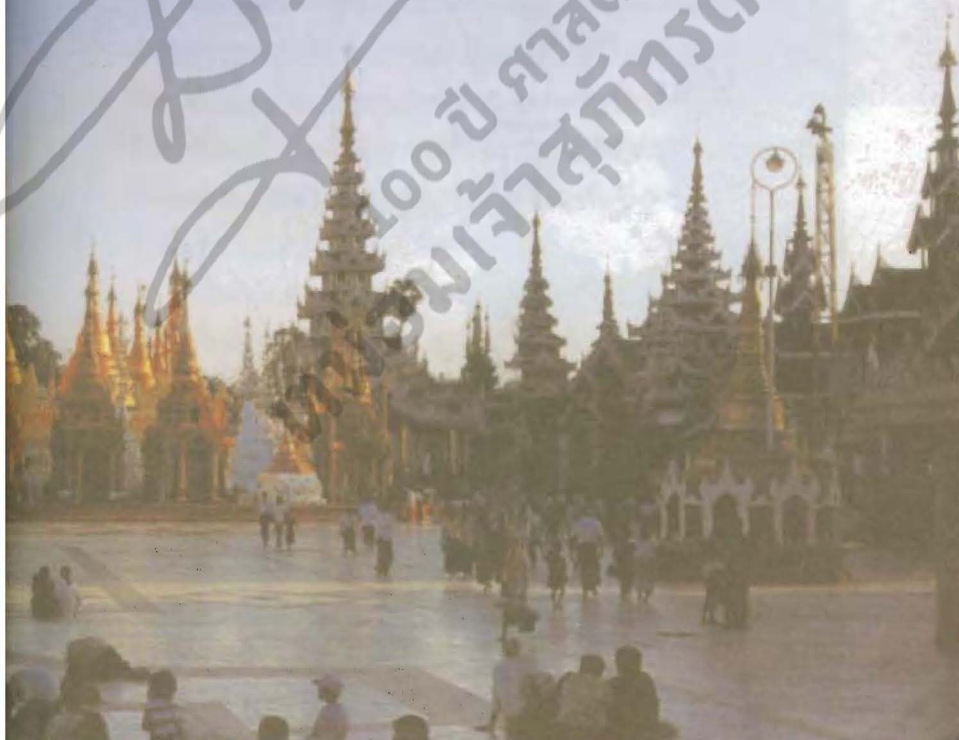

วัตถุประสงค์การเผยแพร่ : เพื่อการศึกษาเท่านั้น
For Educational Purpose Only

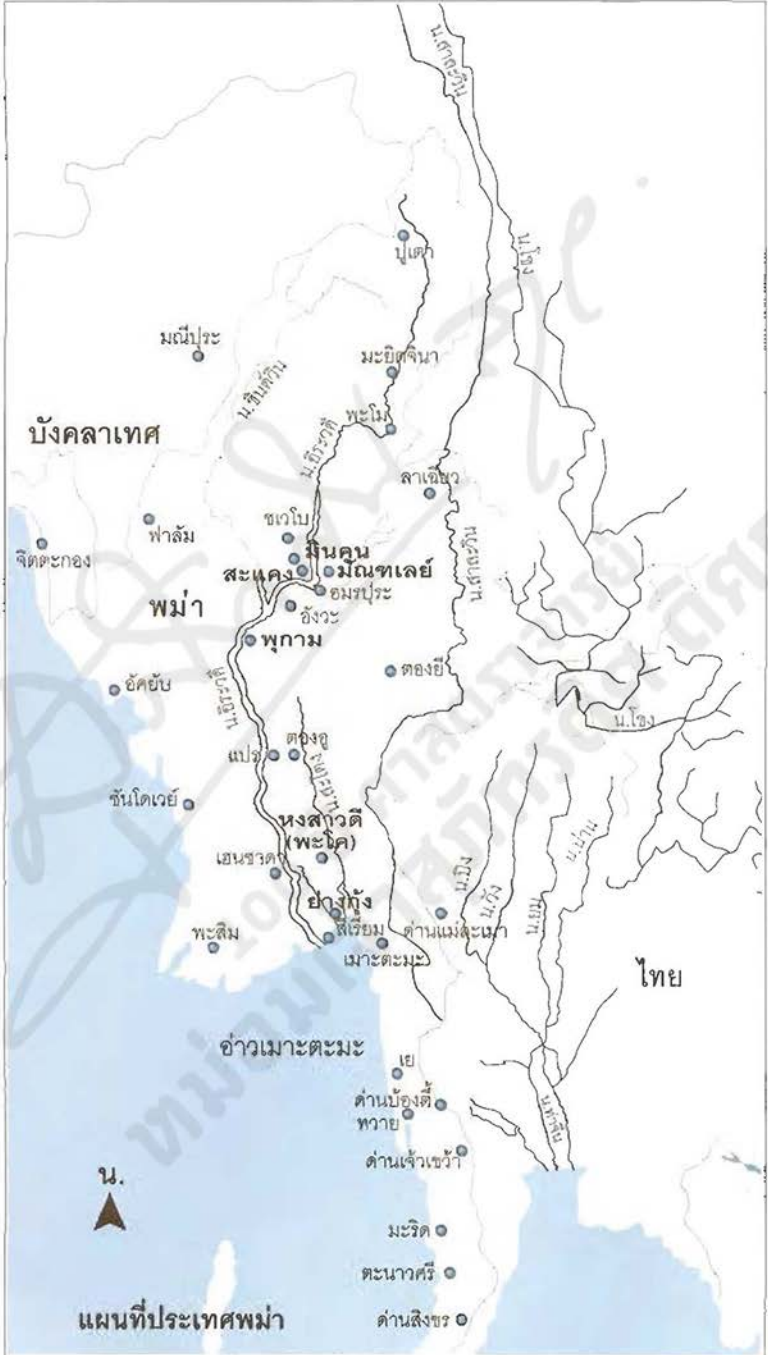
ประวัติศาสตร์พม่า

โดยย่อ

ศาสตราจารย์ หม่อมเจ้า สุภัทรัตต์ ตีศกุล

วัตถุประสงค์การเผยแพร่ : เพื่อการศึกษาเท่านั้น
For Educational Purpose Only

ชนชาติพยูหรือปยูได้ตั้งหลักแหล่งอยู่ในประเทศพม่าก่อนการอพยพลงมาของชนชาติทิเบต-พม่า

ชนชาติปยูอาศัยอยู่แถบเมืองแปรทางภาคกลางของประเทศพม่า อาณาจักรนี้เรียกชื่อกันว่า ศรีเกษตร และมีหลักฐานว่าอาจตั้งมาแล้วตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๘ (คริสต์ศตวรรษที่ ๓) นับถือพุทธศาสนา ลัทธิเถรวาทหรือหินยาน ชนชาติปยูมีเพื่อนบ้านเป็นชาวพม่าอยู่ทางทิศเหนือและมอญอยู่ทางทิศใต้ พุทธศาสนิกายมุลสรรวาสติวาท ซึ่งเป็นพุทธศาสนา ลัทธิเถรวาทที่ใช้ภาษาสันสกฤตก็ได้แพร่หลายอยู่ที่อาณาจักรปยูนี้ด้วย และต่อมาพุทธศาสนา ลัทธิมหายานก็ได้แพร่เข้ามาอีก

ในสมัยต่อมาราชธานีของอาณาจักรศรีเกษตรของชนชาติปยูคงจะย้ายไปตั้งอยู่ที่เมืองฮาลิน (Ha-lin) ทางทิศเหนือ ใน พ.ศ. ๑๓๗๕ อาณาจักรน่านเจ้าซึ่งตั้งขึ้นทางทิศตะวันตกและตะวันตกเฉียงเหนือของแคว้นยูนนานทางภาคใต้ของประเทศจีนระหว่าง พ.ศ. ๑๒๕๐-๑๓๐๐ ก็ได้อพยพชาวปยูออกไปจากเมืองฮาลิน และทำให้อาณาจักรศรีเกษตรของชนชาติปยูต้องเสื่อมอำนาจลง

สำหรับอาณาจักรมอญซึ่งตั้งอยู่ทางภาคใต้ของประเทศพม่านั้น ปรากฏว่าต่อมาได้ย้ายราชธานีไปอยู่ทางทิศตะวันตก **เมืองพะโค (Pegu) หรือหงสาวดี** ได้สร้างขึ้นใน พ.ศ. ๑๓๖๘ ในชั้นต้นพวกมอญได้นับถือศาสนาพราหมณ์และต่อมาก็ได้หันมานับถือพุทธศาสนา

จดหมายเหตุพื้นเมืองของพม่าได้กล่าวว่า **เมืองพุกาม (Pagan)** ของชนชาติพม่าซึ่งตั้งอยู่ทางทิศเหนือของเมืองแปรในลุ่มแม่น้ำอิระวดี เช่นเดียวกัน ได้ตั้งขึ้นในพุทธศตวรรษที่ ๗ และได้ให้รายนามอันยาวของหัวหน้าชาวพม่า ซึ่งก็เป็นการยากที่จะสอบสวนว่ารายนามนี้ถูกต้องเพียงไร ปรากฏว่าหัวหน้าคนหนึ่งคือพระสงฆ์ที่ขึ้นแย่งครองอำนาจนามว่า **โปปปาโสระหัน (Poppa Sô-raham)** อาจเป็นผู้ตั้งจุลจักรราชขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๑๑๘๑

ใน พ.ศ. ๑๓๙๒ เมืองพุกามก็ได้เริ่มเข้ามาอยู่ในขั้นประวัติศาสตร์พร้อมกับการที่พระเจ้าปยินพะยะ (Pyinbya) ได้ทรงสร้างกำแพงล้อมรอบเมืองพุกาม ตามจดหมายเหตุพื้นเมือง ในชั้นต้นเมืองพุกามคงประกอบด้วยหมู่บ้านแต่เพียง ๑๔ แห่ง แต่ละแห่งก็มี **ผี หรือ นัต (Nat)** ประจำหมู่บ้านของตน เมื่อหมู่บ้านเหล่านี้ได้รวมเข้าเป็นเมืองเดียวกัน พระราชาและประชาชนของพระองค์ก็ตกลงที่จะตั้งพิธีเคารพบูชาขึ้นเป็นหน่วยเดียวซึ่งจะได้รับการบูชาจากประชาชนทั้งหมด และนัตตนนั้นจะกลายเป็นผีที่ใหญ่กว่าผีทั้งหลาย พิธีเคารพบูชาดังกล่าวเป็นการรวบรวมชนหลายเผ่าเข้าเป็นชาติเดียวกัน

พระเจ้าอโนรธา (อ่านตามการออกเสียงภาษาพม่า) มีพระนามตรงกับภาษาบาลีว่า **“อนูรุท (สงบ)”** แต่บนพระพิมพ์ที่พระองค์ทรงสร้าง พระองค์ทรงมีพระนามจารึกว่า **“อนิรุท (ปราศจากอุปสรรค)”** ได้เสด็จขึ้นครองราชสมบัติใน พ.ศ. ๑๕๘๗ ได้ทรงขยายดินแดนแห่งอาณาจักรพุกามหรืออริมหตนปุระ ซึ่งในชั้นต้นมีขนาดเล็กข้างเล็กออกไป สำหรับทางด้านภายในประเทศ งานชิ้นสำคัญที่สุด

วัตถุประสงค์การเผยแพร่ : เพื่อการศึกษาเท่านั้น For Educational Purpose Only

ของพระองค์ ๒ อย่างก็คือ การก่อสร้างระบบชลประทานขึ้นทางทิศตะวันออกเฉียงของเมืองพุกามในที่ราบอันอุดมสมบูรณ์แห่งโยกเซ ซึ่งต่อมากจะกลายเป็นนางข้าวอันสำคัญสำหรับประเทศพม่าภาคเหนือ และอีกประการหนึ่งก็คือการเผยแพร่พุทธศาสนาเถรวาทในประเทศพม่า

สำหรับประการหลังนี้ พงศาวดารพม่ากล่าวว่าการประดิษฐานพุทธศาสนาเถรวาทขึ้นที่เมืองพุกามเป็นผลมาจากการสงครามใน พ.ศ. ๑๖๐๐ ต่อเมืองสุธัมมวดีหรือเมืองสะเทิมในแคว้นหงสาวดี ปรากฏว่าใน พ.ศ. ๑๕๙๙ พระภิกษุชิน อระหัน (Shin Arahan) ชาวมอญเมืองสะเทิมและคงได้บวชเป็นภิกษุในพุทธศาสนาเถรวาท ได้เดินทางขึ้นมายังเมืองพุกามและทำให้พระเจ้าอโนรธาทรงเลื่อมใสในพุทธศาสนาเถรวาทนี้ พระเจ้าอโนรธาได้ทรงส่งเสนาบดีท่านหนึ่งไปยังเมืองสะเทิมหรือถะหนเพื่อไปขอพระไตรปิฎกเป็นภาษาบาลี แต่พระเจ้ามกุฏ (พระนามที่เรียกกันว่า "มนุหะ" นั้นเกิดจากการอ่านผิด) ก็ทรงปฏิเสธ พระเจ้าอโนรธาจึงทรงกรีธาทัพลงมาล้อมเมืองสะเทิม และหลังจากทรงล้อมอยู่เป็นเวลา ๓ เดือนก็ยึดเมืองสะเทิมได้ใน พ.ศ. ๑๖๐๐ พระองค์ได้ทรงนำพระไตรปิฎก ๓๐ ชุดพร้อมทั้งพระเจ้ามกุฏเสนาบดีของพระองค์ พระภิกษุ และช่างฝีมือเป็นจำนวนมาก กลับขึ้นมายังเมืองพุกาม การปราบปรามเมืองสะเทิมเป็นการเปิดทางออกไปสู่ทะเลของชนชาติพม่า และเป็นการเผยแพร่อิทธิพลของอารยธรรมมอญที่ละเอียดอ่อนแก่ประชาชนชาวพม่าซึ่งยังค่อนข้างป่าเถื่อนอยู่

เรื่องพระเจ้าอโนรธาเสด็จยกกองทัพมาปราบเมืองสะเทิมและทรงได้รับอารยธรรมมอญ รวมทั้งพุทธศาสนาเถรวาทไปจากเมืองสะเทิมนี้ สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพได้ทรงสันนิษฐานว่าพระเจ้าอโนรธาน่าจะทรงยกกองทัพมาตีเมืองนครปฐมอันเป็นราชธานีของอาณาจักรทวารวดีในภาคกลางของประเทศไทยมากกว่า ทั้งนี้เพราะ ณ เมืองสะเทิมหรือถะหนไม่ปรากฏมีร่องรอยของโบราณ

วัดอุสสถานมาก เมืองนครปฐมในขณะนั้นก็เป็นเมืองที่พวกมอญอาศัยอยู่และมีซากโบราณวัตถุสถานในพุทธศาสนาลัทธิเถรวาทมากกว่ามาก สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพทรงสันนิษฐานว่า อาณาจักรทวารวดีคงจะสิ้นสุดลงด้วยการรุกรานของพระเจ้าอโนรธาหรืออนุรุธมหาราชใน พ.ศ. ๑๖๐๐ ครั้งนี้ อย่างไรก็ตามก็มีนักปราชญ์ต่างประเทศบางท่านสันนิษฐานว่าอาณาจักรทวารวดีในภาคกลางของประเทศไทยอาจสิ้นสุดลงด้วยการโจมตีของพระเจ้าสุริยวรมันที่ ๑ ของขอม (พ.ศ. ๑๕๔๕-๑๕๕๓) มากกว่า

พระเจ้าอโนรธาสิ้นพระชนม์ใน พ.ศ. ๑๖๒๐ และตั้งแต่นั้นต่อไปอาณาจักรพม่าก็ได้กลายเป็นอาณาจักรที่มีอำนาจขึ้นในแหลมอินโดจีน พระองค์ทรงมีโอรส ๒ องค์ คือ **สอธู** และ **กัณษิตตา** แต่เจ้าชายกัณษิตตาก็อาจเป็นแต่เพียงลูกของขุนนางที่มีหน้าที่นำเสด็จเจ้าหญิงชาวอินเดียหรือยะไข่ (ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันตกของพม่า) มายังเมืองพุกามเท่านั้น ในจารึกของพระองค์ พระเจ้ากัณษิตตาไม่เคยอ้างเลยว่าพระองค์ทรงเป็นโอรสของพระเจ้าอโนรธา ทรงอ้างแต่เพียงว่าทางด้านพระบิดาพระองค์ทรงสืบลงมาแต่สุริยวงศ์ เจ้าชายกัณษิตตาได้ถูกไล่ออกไปจากราชสำนักหลายครั้งเพราะมักมีเรื่องผูกพันรักใคร่กับนางใน แต่ก็ถูกเรียกกลับมาเพราะเป็นผู้ที่มีฝีมือในการรบพุ่ง

พระเจ้ากัณษิตตา ได้ขึ้นครองราชย์แทนพระเจ้าสอธูซึ่งสิ้นพระชนม์ใน พ.ศ. ๑๖๒๗ พระองค์ต้องทรงปราบปรามเอาดินแดนคืนมาจากพวกมอญชาวหงสาวดีซึ่งตั้งตนเป็นอิสระ นอกจากการก่อสร้างศาสนสถานทางพุทธศาสนาในประเทศพม่าแล้ว พระเจ้ากัณษิตตายังได้ทรงซ่อมมหาวิหารที่พุทธคยาในประเทศอินเดียด้วยพระองค์ได้ทรงสร้างงานทางด้านชลประทานและทรงสร้างพระราชวังใหม่ ระหว่าง พ.ศ. ๑๖๔๔-๑๖๔๕ พระองค์โปรดให้สร้างจารึกภาษามอญขึ้นหลายหลัก เนื่องมาจากการยึดถือว่าภาษามอญเป็นภาษา

สำคัญทางด้านวัฒนธรรมในขณะนั้น ในรัชกาลของพระเจ้ายันทิตถา นี้ยังคงมีร่องรอยทางศาสนาพราหมณ์อยู่เป็นอันมาก และพวกพราหมณ์ ก็ยังคงมีหน้าที่อันสำคัญในการประกอบราชพิธีอยู่ ณ ราชสำนัก พระเจ้ายันทิตถาคงสิ้นพระชนม์ใน พ.ศ. ๑๖๕๕ หรือหลังจากนั้นเล็กน้อย ราชโอรสของพระองค์คือเจ้าชายราชกุมารได้โปรดให้หล่อพระพุทธรูปทองคำ และโปรดให้สร้างจารึก ๔ ภาษาขึ้นคือ ภาษาบาลี ภาษาปยู ภาษามอญ และภาษาพม่า

พระเจ้ายันทิตถาทรงมีผู้ครองราชย์ต่อจากพระองค์คือพระราชนัดดาทรงพระนามว่า **อลองคสิฏฐ** คือ**จันสูหรือชัยสูร** พระองค์ทรงมีเชื้อสายเป็นมอญทางพระบิดา แต่ทางด้านพระมารดาคือพระราชธิดาของพระเจ้ายันทิตถาทรงเป็นพระราชปนัดดา (เหลน) ของพระเจ้าอินโรธาหรือพระเจ้าอนรุทมหาราช รัชกาลของพระองค์ยาวนานถึง ๕๕ ปี ในขั้นต้นต้องทรงปราบปรามการกบฏทางภาคใต้ของแคว้นยะไข่และทรงขยายอำนาจลงไปจนถึงเมืองตะนาวศรี ท่านชิน อระหัน ผู้ชักนำให้พระเจ้าอินโรธาทรงหันไปนับถือพุทธศาสนาเถรวาทและมีอายุถึง ๘๑ ปีได้ถึงแก่อนิจกรรมในรัชกาลนี้

พงศาวดารพม่ากล่าวว่า พระเจ้าอลองคสิฏฐได้เสด็จพระราชดำเนินไปทั่วรัฐต่างๆ ในราชอาณาจักรของพระองค์ รวมทั้งได้ทรงสร้างสาธารณูปโภคต่างๆ และศาสนสถานขึ้นเป็นจำนวนมาก ศาสนสถานของพระองค์ล้วนแต่แสดงถึงหัวเลี้ยวหัวต่อแห่งการเปลี่ยนแปลงจากสมัยซึ่งได้รับอิทธิพลมอญไปยังสมัยพม่าอย่างแท้จริง นอกจากนี้ในขณะนั้นเมืองพุกามก็ได้กลายเป็นศูนย์กลางสำคัญแห่งการศึกษาภาษาบาลีด้วย

จากจารึกทำให้เราทราบว่า พระเจ้าอลองคสิฏฐสิ้นพระชนม์เมื่อพระชันษาได้ราว ๗๐ พรรษา ผู้ที่ครองราชย์ต่อจากพระองค์คือ**พระเจ้านรอุ**ซึ่งเป็นราชโอรสองค์ที่ ๒ และพงศาวดารพม่ากล่าวว่าได้ปลง

วัตถุประสงค์การเผยแพร่ : เพื่อการศึกษาเท่านั้น For Educational Purpose Only

พระชนม์พระราชบิดา ก็สิ้นพระชนม์ลงใน พ.ศ. ๑๗๐๘ ด้วยการถูกลองพระชนม์โดยชาวต่างชาติซึ่งอาจเป็นชาวลังกาที่ได้ยกเข้ามาบูรณราชอาณาจักรพม่าในปีก่อน คือ พ.ศ. ๑๗๐๗

พงศาวดารพม่ากล่าวว่าพระเจ้านรอุทรมมีโอรสคือ**เจ้าชายนรเถนชะ** ซึ่งหลังจากได้ขึ้นครองราชย์อยู่ชั่วระยะเวลา ๓ ปีก็ได้ถูกลองพระชนม์โดยพระอนุชาใน พ.ศ. ๑๗๑๖ อย่างไรก็ตาม จากจารึกก็ไม่ปรากฏว่า**พระเจ้านรเถนชะ**นี้มีพระองค์อยู่ ความจริงเราก็ไม่สามารถทราบถึงพระนามของพระราชพม่าที่เมืองพุกามระหว่าง พ.ศ. ๑๗๐๘ ถึง พ.ศ. ๑๗๑๖ ได้เลยจากจารึก ในระยะนี้เจ้าชายผู้ทรงสืบเชื้อสายลงมาแต่พระเจ้าอโนรธาคือ**เจ้าชายนรปติสิฏฐิ**ก็ได้เสด็จขึ้นครองราชย์ซึ่งอาจเนื่องมาจากการช่วยเหลือจากชาวลังกาด้วย

ในตอนต้นรัชกาลของ**พระเจ้านรปติสิฏฐิ** พระองค์ต้องทรงรบพุ่งกับกองทัพเรือของพระเจ้าปราครมพาหุที่ ๑ แห่งเกาะลังกา ใน พ.ศ. ๑๗๒๓ แต่การรบพุ่งกันนี้ก็มิได้ทำให้ความสัมพันธ์ทางด้านศาสนาระหว่างเกาะลังกาและราชอาณาจักรพม่าต้องเสื่อมทรามลง พุทธศาสนาลัทธิลังกาวงศ์ซึ่งพระเจ้าปราครมพาหุที่ ๑ มหาราช (ราว พ.ศ. ๑๖๕๖-๑๗๒๕) ได้ทรงฟื้นฟูขึ้นในเกาะลังกา ได้เข้ามาแพร่หลายในประเทศพม่าและทำให้เกิดการแตกต่างกับนิกายเดิมของท่านชินอระหัน คือนิกายแห่งเมืองกานฉี หรือคอนจีเวรัมทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของประเทศอินเดีย

รัชกาลของ**พระเจ้านรปติสิฏฐิ**ค่อนข้างสงบและเจริญรุ่งเรือง ทำให้พระองค์ทรงสามารถก่อสร้างการชลประทานได้และได้ทรงสร้างศาสนสถานขึ้นหลายแห่งในราชธานีคือเมืองพุกาม ศาสนสถานเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าอิทธิพลของศิลปะมอญได้เสื่อมลง

เจ้าชายเขยะเถนชะคือ**ชัยสิงห์** ซึ่งเป็นโอรสองค์เล็กของ**พระเจ้านรปติสิฏฐิ** และประสูติแต่พระสนม ได้ขึ้นครองราชย์ใน พ.ศ. ๑๗๕๔

ทรงพระนามว่า **พระเจ้าถิลอิมินโล** ได้ทรงสร้างเจดีย์มหาโพธิซึ่งเลียนแบบมหาวิหารโพธิที่พุทธคยาในประเทศอินเดียมาสร้างขึ้น รัชกาลของพระองค์คงสิ้นสุดลงใน พ.ศ. ๑๗๗๔

พระเจ้าถิลอิมินโลทรงมีผู้สืบทอดคือราชโอรสองค์แรกทรงพระนามว่า **นรสิงห์ อุซานา** และต่อมาใน พ.ศ. ๑๗๗๘ ราชโอรสองค์เล็กคือ **เจ้าชายกโยชวาที่ ๑** ก็ได้ขึ้นครองราชย์ต่อ พระองค์ได้ทรงทำนุบำรุงความสงบเรียบร้อยภายในรวมทั้งการคลังของประเทศ พระเจ้ากโยชวาที่ ๑ สิ้นพระชนม์ใน พ.ศ. ๑๗๙๓ **เจ้าชายอุซานา** ซึ่งเป็นทั้งพระนัดดาและขามาดา (ลูกเขย) จึงได้ขึ้นครองราชสมบัติแทน พระเจ้าอุซานาครองราชย์อยู่เพียง ๔ ปีก็สิ้นพระชนม์ใน พ.ศ. ๑๗๙๗

รัชทายาทโดยชอบธรรมของพระเจ้าอุซานาคือ **เจ้าชายอินคดู หรือสิงหสูร** ได้ถูกแย่งราชสมบัติโดย **เจ้าชายนรธิปเต** คือ **นรสีหบดี** ผู้เป็นโอรสของพระสนมและมีชนมายุเพียง ๑๖ พรรษา

พระเจ้านรธิปเตทรงมีพระนามอีกนัยหนึ่งว่า **ตรุกศยิ** คือพระเจ้าหน้เจ็ก คือพวกมงโกลที่เข้าครอบครองประเทศจีนในขณะนั้น ใน พ.ศ. ๑๘๑๗ พระเจ้านรธิปเตได้ทรงสร้างมินคละเซตีหรือมงคลเจดีย์ขึ้นเพื่อประดิษฐานพระรูปของเจ้าชายและเจ้าหญิงในราชวงศ์เจดีย์องค์นี้ใคร่ได้ทำนายไว้ว่าถ้าก่อสร้างสำเร็จเมื่อใดจะหมายถึงการสุดสิ้นลงของอาณาจักรพุกาม ในไม่ช้าเมืองพุกามก็ตกอยู่ภายใต้อำนาจของพวกเขาจริงๆ

ชนชาวมงโกลสามารถรวบรวมแคว้นยูนนานทางภาคใต้ของประเทศไทยไว้ได้ระหว่าง พ.ศ. ๑๗๙๖-๑๘๐๐ และใน พ.ศ. ๑๘๑๔ ข้าหลวงจีนประจำแคว้นยูนนานก็ได้ส่งคณะทูตเข้าไปยังประเทศพม่าเพื่อเจรจาให้ยอมส่งเครื่องราชบรรณาการเข้าไปถวายพระเจ้ากูปโลข่าน พระเจ้านรธิปเตหรือนรสีหบดีไม่ทรงยอมต้อนรับคณะทูต แต่ส่งคณะทูตกลับออกไปพร้อมกับขุนนางพม่าคนหนึ่งเพื่อให้ไปแสดงไมตรี

ต่อพระเจ้ากูปโลซ่าน ใน พ.ศ. ๑๘๑๕ คณะทูตของพระเจ้ากูปโลซ่าน ก็ออกเดินทางจากกรุงปักกิ่งมาถึงยังกรุงพุกามพร้อมด้วยพระราชสาส์น เรียกร้องให้ทางฝ่ายพม่าส่งคณะทูตอันประกอบด้วยเจ้านายและเสนาบดีไปยังราชสำนักแห่งกรุงปักกิ่ง เข้าใจกันว่าพระเจ้านรธิปเตอจโปรดให้ประหารชีวิตทูตจีนคณะนี้เสีย แต่ก็อาจเป็นไปได้ว่าคณะทูตชุดนี้ถูกฆ่าในแคว้นยูนนานเมื่อเดินทางกลับ ข้าหลวงจีนประจำแคว้นยูนนานจึงได้ส่งข่าวนี้ขึ้นไปยังกรุงปักกิ่ง แต่พระเจ้าจรรยาดีจีนก็ยังมิได้ทรงแก้แค้นความอับยศครั้งนี้ในทันที

ใน พ.ศ. ๑๘๒๖ กองทัพจีนซึ่งมีชาวมังโกลเป็นแม่ทัพก็ได้ยกทัพเข้ามาในประเทศพม่า แต่ก่อนที่จะยกลงไปถึงเมืองพุกาม พระเจ้านรธิปเตอจก็ได้เสด็จหนีไปประทับยังเมืองแปรและมีการเจรจากัน ใน พ.ศ. ๑๘๒๗ พระเจ้านรธิปเตอจก็ทรงยอมแพ้และได้ทรงส่งคณะทูตไปยังกรุงปักกิ่ง ซึ่งสามารถเจรจาให้พระเจ้ากูปโลซ่านทรงถอนกองทัพจีนออกไปได้ ดินแดนทางภาคเหนือของประเทศพม่าได้ตกอยู่ภายใต้การปกครองของประเทศจีนจนถึง พ.ศ. ๑๘๔๖ แต่ดินแดนที่อยู่ต่อลงมาทางใต้ได้ตกอยู่ภายใต้การปกครองของประเทศจีนจนถึง พ.ศ. ๑๘๓๓ เท่านั้น

พระเจ้านรธิปเตอจราชโอรสของพระองค์คือ**เจ้าชายอิทธิ**หรือ**สีหสูระ**วางยาพิษลิ้นพระชนม์ที่เมืองแปรเมื่อ พ.ศ. ๑๘๓๐ ต่อจากนั้นก็มีความยุ่งยากในประเทศพม่า ใน พ.ศ. ๑๘๓๐ กองทัพจีนได้ยกลงมาในประเทศพม่าอีก กองทัพนี้ได้ยกลงมาจนถึงเมืองพุกามแต่ก็ได้รับความเสียหายกลับไป ในจิตรกรรมฝาผนังระดับศาสนสถานซึ่งเรียกกันว่า **“ถ้ำของพระเจ้ากัณษิตตา”** จึงปรากฏมีภาพแปลกประหลาดเป็นหัวหน้าชาวมังโกลและทหารถือธนูอยู่

การที่เมืองพุกามต้องล่มจมลงไปในนี้ ทำให้ชนชาติไทยที่เคยอาศัยอยู่ในประเทศพม่าไหวตัวขึ้น ชนชาติไทยเหล่านี้ได้ปกครองตนเองและ

วัตถุประสงค์การเผยแพร่ : เพื่อการศึกษาเท่านั้น For Educational Purpose Only

เป็นประเทศราชขึ้นต่อประเทศจีนแต่เพียงในนามเท่านั้น ในระยะนี้ประเทศพม่าได้แบ่งออกเป็น ๓ ภาค คือ

ทางทิศใต้ซึ่งเป็นดินแดนแถบปากแม่น้ำที่พวกมอญอาศัยอยู่ ได้ตกอยู่ภายใต้การปกครองของ**มกะโทหรือวามเรอ** คือ**พระเจ้าฟ้ารั่ว** ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากอาณาจักรสุโขทัย ท่านผู้นี้ได้ตั้งหลักแหล่งอยู่ที่เมืองเมาะตะมะมาตั้งแต่ พ.ศ. ๑๘๒๔ และต่อมาก็สามารถเข้าครอบครองเมืองหงสาวดีไว้ได้ แต่ยังคงตั้งราชธานีอยู่ที่เมืองเมาะตะมะ จนกระทั่งถูกปลงพระชนม์ใน พ.ศ. ๑๘๕๖ โดยบรรดาบุตรของตระพวยซึ่งเป็นเจ้าเมืองคนก่อนของเมืองหงสาวดี และต่อมาเมืองหงสาวดีก็ได้กลายเป็นราชธานีของพวกมอญ

ทางทิศเหนือคือดินแดนซึ่งประกอบไปด้วยภูเขาและต่อมาเป็นที่ตั้งของเมืองอังวะก็มีเชื้อสายของพระราชพม่าที่เมืองพุกามทรงปกครองต่อมา แต่ก็ได้ตกอยู่ภายใต้อำนาจของ **๓ พี่น้องไทย**คือ**อหินขยะหรือสังขยา ยชะดิณกัณหรือราชสังกรัม และอิหตุ** ทั้งสามท่านเป็นบุตรของหัวหน้าไทยซึ่งได้ทะเลาะกับวงศ์ญาติของตนและแยกตัวลงมาตั้งหลักแหล่งที่เมืองมยีนแซงทางภาคเหนือของประเทศพม่าในราว พ.ศ. ๑๘๐๓ ในระหว่าง พ.ศ. ๑๘๒๗-๑๘๓๒ พี่น้องไทยทั้งสามท่านก็ได้เข้าครอบครองดินแดนส่วนใหญ่แห่งที่ราบกโยกเซทางทิศตะวันออกของเมืองพุกาม และใน พ.ศ. ๑๘๔๐ อหินขยะก็ได้ทำการจับกุมพระเจ้ากโยชวาที่ ๒ ซึ่งเป็นราชบุตรของพระเจ้านรธิปเตและกำลังครองเมืองพุกามอยู่ในขณะนั้น ต่อมาอหินขยะหรือชอยนผู้เป็นโอรสของอิหตุพี่น้องไทยคนสุดท้าย ซึ่งตั้งตนขึ้นเป็นพระเจ้าแผ่นดินก็ได้ไปประทับที่เมืองสะแกง ซึ่งตั้งอยู่ในลุ่มแม่น้ำอิระวดีทางภาคเหนือของประเทศพม่าเมื่อ พ.ศ. ๑๘๕๘ และจากที่นั่นพระองค์ก็สามารถควบคุมภาคเหนือและภาคตะวันตกของประเทศพม่าไว้ได้ เจ้าชายองค์หนึ่งที่สืบลงมาแต่เชื้อสายไทยที่เมืองสะแกงนี้ได้

ทรงสร้างเมืองอังวะขึ้นใน พ.ศ. ๑๕๐๗ บนฝั่งแม่น้ำอิระวดีทางทิศใต้
ของเมืองสะแกงตรงทางเข้าที่ราบอันอุดมสมบูรณ์แห่งกโยกเซ เมือง
อังวะนี้ต่อมาจะได้เป็นราชธานีอยู่เป็นเวลาถึง ๕๐๐ ปี

ทางทิศตะวันออกของประเทศพม่า เมืองตองอูซึ่งตั้งอยู่ทาง
ภาคกลางบนลุ่มแม่น้ำสะโตงไม่ห่างจากเมืองแปรนัก ก็ได้สร้างขึ้น
ตั้งแต่ พ.ศ. ๑๘๒๓ และกลายเป็นถิ่นของพวกพม่าที่ต้องการจะ
หลุดพ้นจากการครอบครองของชนชาติไทย ใน พ.ศ. ๑๘๕๐ เมือง
ตองอูได้กลายเป็นราชธานีของอาณาจักรพม่าที่ตั้งขึ้นใหม่ เมื่อถิน
ชยะได้ตั้งตนขึ้นเป็นพระเจ้าแผ่นดิน ผู้ที่สืบเชื้อสายลงมาแต่พระ
องค์คือพระเจ้าตะเบ็งชเวตี้สามารถปราบปรามเมืองหงสาวดีได้ใน
พ.ศ. ๒๐๘๒ และได้ตั้งราชอาณาจักรพม่าอันทรงอำนาจขึ้น

พระเจ้าตะเบ็งชเวตี้ทรงมีแม่ทัพสำคัญ มีตำแหน่งว่า "บุเรง
นอง (พระเชษฐา)" เพราะเป็นเชื้อพระวงศ์และเป็นพี่พระมเหสีของ
พระองค์ด้วย หลังจากตีเมืองหงสาวดีได้แล้วพระเจ้าตะเบ็งชเวตี้
ก็ทรงย้ายราชธานีมาประทับยังเมืองหงสาวดี ต่อจากนั้นก็เที่ยวรบพุ่ง
ปราบปรามบ้านเมืองที่ใกล้เคียงจนได้เมืองพม่า มอญ ยะไข่ และ
ไทยใหญ่โดยมากไว้ในราชอาณาจักรแล้วยกกองทัพเข้าตีกรุงศรี
อยุธยา เมื่อ พ.ศ. ๒๐๘๑ (คราวสมเด็จพระสุริโยทัยและพระราช
บุตรีชาติคองช้าง) แต่ตีกรุงศรีอยุธยาไม่ได้ เมื่อกลับไปเมืองหงสาวดี
พระเจ้าตะเบ็งชเวตี้ไปเกิดวิกลจริตด้วยติดสุราเมามายร้ายกาจจน
พวกมอญพากันเอาใจออกห่างเป็นขบถขึ้นที่เมืองเมาะตะมะ พระเจ้า
ตะเบ็งชเวตี้ให้บุเรงนองลงไปปราบปราม พอบุเรงนองออกจากเมือง
หงสาวดีไปยังไม่ทันถึงเมืองเมาะตะมะ พระเจ้าตะเบ็งชเวตี้ก็ถูกจับ
ปลงพระชนม์ เจ้าเมืองตองอูและเจ้าเมืองแปรก็พากันตั้งตัวเป็นอิสระ
บุเรงนองไม่สามารถจะปราบได้ก็ต้องหลบหนีไปคราวหนึ่ง แต่ไปเที่ยว
เกลี้ยกล่อมช่องสุ่มผู้คนในไม่ช้าก็หากำลังได้เพียงพอ บุเรงนองจึงตีได้

วัตถุประสงค์การเผยแพร่ : เพื่อการศึกษาเท่านั้น For Educational Purpose Only

ทั้งเมืองแปร เมืองตองอูและเมืองหงสาวดี แล้วราชาภิเษกเป็น**พระเจ้าหงสาวดี** เมื่อ พ.ศ. ๒๐๙๔ ปราบปรามได้ทั้งพม่า มอญ ไทยใหญ่ ยะไข่ และได้ประเทศล้านนาเชียงใหม่ ประเทศล้านช้าง ตลอดจนจันทิได้ กรุงศรีอยุธยาเมื่อ พ.ศ. ๒๑๑๒ และเอาเมืองไทยเป็นเมืองขึ้น

พระเจ้าหงสาวดีบุเรงนองครองกรุงหงสาวดีอยู่ถึง ๓๐ ปี ตั้งเจ้านายเชื้อพระวงศ์ให้เป็นประเทศราชครองเมืองอังวะองค์หนึ่ง เมืองแปรองค์หนึ่ง เมืองตองอูองค์หนึ่ง เมืองเชียงใหม่องค์หนึ่ง และมีประเทศราชชาติอื่นคือประเทศไทย ประเทศยะไข่ ประเทศล้านช้าง และเมืองไทยใหญ่อีกหลายเมือง

ถึง พ.ศ. ๒๑๒๔ พระเจ้าบุเรงนองสิ้นพระชนม์ **มังชัยสิงห์** ราชโอรสซึ่งเป็นพระมหาอุปราชได้รับรัชทายาทเป็นพระเจ้าหงสาวดี ทรงพระนามว่า **พระเจ้านันทบุเรง** แต่ไม่เข้มแข็งเท่าพระราชบิดา ต่อมาพระเจ้าอังวะก็ตั้งแข็งเมือง สมเด็จพระนเรศวรก็ประกาศประเทศไทยเป็นอิสระภาพ พระเจ้าหงสาวดีสามารถปราบเมืองอังวะได้ แต่เมื่อมาปราบประเทศไทยกลับพ่ายแพ้สมเด็จพระนเรศวรติดๆ กัน ถึง ๔ ครั้ง ครั้งหลังพระมหาอุปราชามาเป็นจอมพลมาครวชนช้างกับสมเด็จพระนเรศวรก็สิ้นพระชนม์ แต่นั้นพระเจ้าหงสาวดีก็เซ็ดขยายดไปไม่กล้ามาตีเมืองไทยอีก สมเด็จพระนเรศวรได้ทีจึงเสด็จขึ้นไปตีเมืองหงสาวดีครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๑๓๘ ไปตั้งล้อมเมืองอยู่ ๓ เดือน ได้ทรงทราบพระเจ้าอังวะ พระเจ้าแปร และพระเจ้าตองอูยกกองทัพลงมาช่วยเมืองหงสาวดี เห็นเข้าศึกมีกำลังมากนักก็เสด็จยกทัพกลับมาเสียครั้งหนึ่ง

พระเจ้าหงสาวดีขัดเคืองพระเจ้าแปรราชบุตรองค์หนึ่งว่ายากกองทัพลงมาฆ่า จึงทรงตั้งพระเจ้าอังวะซึ่งเป็นราชบุตรอีกองค์หนึ่งขึ้นเป็นพระมหาอุปราช พระเจ้าแปรซึ่งคงเป็นเชษฐาก็เกิดโทมนัสคิดว่าพระเจ้าตองอูซึ่งเป็นโอรสพระปิตุลาคงจะยุยงส่งเสริม จึงยกกองทัพ

ต่อสมุดสาขา
วังท้าวพระ

DS
527.8

ร. ๗๔
2545
น. 1

หม่อมเจ้าสุภัทรีดิศกุล ๑๕

ไปตีเมืองตองอู แต่ตีไม่ได้ จึงกลับไปเมืองแปรและตั้งตนเป็นอิสระ

ต่อมา พระเจ้าตองอูและพระเจ้าเยไซ์แต่งทูตให้นำบรรณาการ มาถวายสมเด็จพระนเรศวรว่าถ้าเสด็จไปตีเมืองหงสาวดีอีกเมื่อใดก็จะช่วยข้างไทย สมเด็จพระนเรศวรจึงตรัสสั่งให้เตรียมกองทัพจะเสด็จไปตีเมืองหงสาวดีอีกใน พ.ศ. ๒๑๔๒ แต่พระมหาเถรที่เมืองตองอูองค์หนึ่งนามว่า “เสียมเพรียม” ทูลอุบายแก่พระเจ้าตองอูให้คิดเป็นพระเจ้าหงสาวดีเสียเองโดยไม่ต้องอาศัยสมเด็จพระนเรศวร พระเจ้าตองอูจึงไปคบคิดกับพระเจ้าเยไซ์และยุยงมอญซึ่งกองทัพไทยไปตั้งหาเสบียงอยู่ที่หัดคิขบถต่อไทย ระหว่างนั้นพระเจ้าเยไซ์ทำที่เป็นยกกองทัพไปล้อมเมืองหงสาวดี พระเจ้าตองอูก็ทำเป็นยกกองทัพมาช่วยและเชิญเสด็จพระเจ้าหงสาวดีนั้นหนีไปประทับเสียที่เมืองตองอูให้ปลอดภัยจากสมเด็จพระนเรศวร พระเจ้าหงสาวดีไม่ทรงทราบจะทำอย่างไรก็ต้องบัญชาตาม พอพระเจ้าตองอูกวาดผู้คนเมืองหงสาวดีออกไปแล้ว กองโจรเมืองเยไซ์ก็เข้าปล้นเมืองและได้นำรูปสัมฤทธิ์ขอมที่สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๒ (เจ้าสามพระยา) ทรงนำมายังพระนครศรีอยุธยาเมื่อทรงตีเมืองพระนครหลวงของขอมได้ และพระเจ้าหงสาวดีบงเหงทรงขนไปไว้ยังกรุงหงสาวดีเมื่อตีพระนครศรีอยุธยาได้ไปไว้เมืองเยไซ์ด้วยพร้อมกับเผาเมืองเสีย

สมเด็จพระนเรศวรเสด็จยกกองทัพขึ้นไปได้แต่ซากเมืองหงสาวดีก็แค้นพระราชหฤทัยให้ยกกองทัพเลยไปตีเมืองตองอู ตั้งล้อมเมืองอยู่จนขาดเสบียงอาหารต้องยกทัพกลับมา ตั้งแต่นั้นเมืองหงสาวดีก็หมดอำนาจ แม้จนพระเจ้าเชียงใหม่ซึ่งเป็นอนุชาของพระเจ้าหงสาวดีนั้นหนีไปเองก็มาอ่อนน้อมยอมเป็นเมืองขึ้นของไทย

ต่อมา นัดจินหน่องราชบุตรของพระเจ้าตองอูลอบวางยาพิษพระเจ้าหงสาวดีนั้นหนีไปพึ่งพระชนม์ พระเจ้าตองอูจึงจำต้องออกประกาศว่าพระเจ้าหงสาวดีทรงมอบราชสมบัติให้ แต่ก็ไม่มีผู้ใดเชื่อถือ

น้องยาเธอของพระเจ้าหงสาวดีองค์หนึ่งซึ่งหนีไปอยู่ที่เมืองพุกามก็
คุมพรรคพวกขึ้นไปยังเมืองอังวะ ราชากิษเกทรงพระนามว่าพระเจ้า
สีหสุธรรมราชา เมืองพม่าก็แตกแยกออกเป็น ๓ ก๊กคือเมืองแปร
เมืองตองอู และเมืองอังวะ

สมเด็จพระนเรศวรเสด็จยกกองทัพหลวงขึ้นไปทางเมือง
เชียงใหม่หมายจะไปตีเมืองอังวะเมื่อ พ.ศ. ๒๑๔๗ แต่เพิกขังไป
ประจวบสวรรคตที่เมืองหางซึ่งเป็นเมืองใหญ่ กองทัพไทยก็ต้อง
ถอยกลับมา

พระเจ้าอังวะองค์ต่อมาทรงนามว่า **มหาธรรมราชา** มีอำนาจ
ปราบได้ทั้งเมืองแปร เมืองตองอู และเมืองมอญทางใต้ จึงตั้งเมือง
หงสาวดีกลับเป็นราชธานีอีกครั้งหนึ่ง และมาชวนไทยเป็นไมตรีเมื่อใกล้
จะสิ้นรัชกาลสมเด็จพระเอกาทศรถ ต่อมาใน พ.ศ. ๒๑๗๑ พระเจ้า
หงสาวดีมหาธรรมราชาถูกลอบปลงพระชนม์โดยราชบุตร อนุชาซึ่ง
เป็นพระเจ้าแปรจึงยกกองทัพลงมาตีเมืองหงสาวดีได้แล้วย้ายราชธานี
ขึ้นไปตั้งที่เมืองอังวะ ทรงพระนามว่า **สุทโธธรรมราชา**

พระเจ้าอังวะองค์ต่อมาทรงพระนามว่า **สิรินันทสุธรรมราชา**
ใน พ.ศ. ๒๒๐๗ ตรงกับรัชสมัยของสมเด็จพระนารายณ์ โปรดให้
เจ้าพระยาโกษาขุนเหล็กยกกองทัพไปตีเมืองพม่า เข้าใจว่าจะไปตีเมือง
หงสาวดีซึ่งขณะนั้นเป็นที่อุปราชตั้งปกครองหัวเมืองมอญฝ่ายเหนือ
คู่กับเมืองมะตะมะที่มีอุปราชอีกคนหนึ่งปกครองหัวเมืองมอญข้าง
ฝ่ายใต้ พระเจ้าอังวะได้ครองราชสมบัติสืบกันมาอีก ๕ องค์ เลื่อม
อาณาพลงโดยลำดับ

ต่อมาถึงรัชกาล**พระเจ้ามหาธรรมราชาธิบดี** ซึ่งเสวยราชย์
เมื่อ พ.ศ. ๒๒๗๖ (ตรงกับต้นรัชกาลสมเด็จพระเจ้าบรมโกศ) พวก
มอญซึ่งอยู่ทางภาคใต้ของพม่าเป็นขบถ และต่อมาใน พ.ศ. ๒๒๘๓
ก็ได้ตั้งเมืองหงสาวดีขึ้นเป็นราชธานี มีพระราชาทรงนามว่า**สมิงทอ**

พุทธกิติ สมิงทอได้แผ่อำนาจขึ้นไปจนถึงเมืองแปรและเมืองตองอู แต่ต่อมาพระยาทละซึ่งเป็นพ่อตาของสมิงทอก็คิดขบถ ยึดเมืองหงสาวดีไว้ได้ตั้งตนขึ้นเป็นพระยาหงสาวดี และแต่งกองทัพให้น้องชาย ชื่อตละบัน ยกขึ้นไปตีเมืองอังวะซึ่งเป็นราชธานีของพม่าได้ใน พ.ศ. ๒๒๙๕ จับพระเจ้าอังวะกับทั้งเจ้านายในราชวงศ์ได้โดยมากให้นำกลับลงมายังกรุงหงสาวดี และให้ตละบันอยู่รักษาเมืองอังวะ

ขณะนั้นมีชาวพม่าคนหนึ่งชื่อ**อองไจยะ** เป็นนายบ้านมุดโซโบ ซึ่งอยู่ห่างเมืองอังวะไปข้างเหนือ ไม่ยอมอยู่ในบังคับมอญ ชาวพม่ามอญที่ไปเก็บส่วยตายเสียหลายคน ฝ่ายมอญส่งกองทัพไปปราบก็พ่ายแพ้ อองไจยะจึงตั้งบ้านมุดโซโบขึ้นเป็นเมืองขนานนามว่า **เมืองรัตนสิงห์** (คือเมืองชเวโบ (Shwebo) ในปัจจุบัน) และตั้งตนเป็นพระเจ้าแผ่นดิน ทรงนามว่า **พระเจ้าอลองมินตยาภัย** แต่เรียกกันว่า**พระเจ้าอลองพระหรืออลองพญา** ซึ่งแปลว่าพระโพธิสัตว์

พระเจ้าอลองพระยกกองทัพลงมาตีเมืองอังวะได้ใน พ.ศ. ๒๒๙๖ และต่อมาตีเมืองแปรได้อีก ถึง พ.ศ. ๒๒๙๘ พระเจ้าอลองพระยกกองทัพลงมาตีได้หัวเมืองมอญทางปากแม่น้ำอิระวดี จนถึงเมืองตะเกิง (คือร่างกุ้งหรือย่างกุ้งในปัจจุบัน) แล้วตั้งกองทัพล้อมเมืองหงสาวดีไว้ ได้เมืองเมื่อ พ.ศ. ๒๓๐๐ ได้ฆ่ามอญเสียเป็นอันมากและทำลายเมืองหงสาวดีเสีย ตั้งเมืองตะเกิงเป็นเมืองหลวงของพม่าทางฝ่ายใต้ขนานนามว่าเมืองร่างกุ้งหรือย่างกุ้ง ในขณะนี้ชาวมอญได้อพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทยและพระนครศรีอยุธยาเนืองๆ จึงทำให้เกิดมีความเข้าใจผิดขึ้นระหว่างพม่ากับไทย พระเจ้าอลองพระได้เข้ายึดเมืองทะวายและตะนาวศรี และจากนั้นก็ยกทัพเข้ามาล้อมพระนครศรีอยุธยาใน พ.ศ. ๒๓๐๓ (รัชกาลสมเด็จพระเจ้าเอกทัศ) เพราะทางฝ่ายไทยได้มีการต่อสู้ภายนอกแต่เพียงเล็กน้อย แต่พระเจ้าอลองพระได้มาประจวบลงในขณะที่ล้อมพระนครศรีอยุธยา

ซึ่งทางฝ่ายไทยว่าเกิดจากปืนใหญ่ที่พระองค์กำลังทรงควบคุมอยู่เกิดระเบิดขึ้น ทางฝ่ายพม่าว่าพระองค์ประชวรโรคบิด ฝ่ายพม่าจึงยกทัพกลับและพระเจ้าอลองพระก็ไปสิ้นพระชนม์ระหว่างทางเมื่อพระชันษาได้ ๔๖ ปี หลังจากที่ครองราชย์ได้เพียง ๘ ปี

พระเจ้าอลองพระครั้งหนึ่งทรงปรารถนาอยากให้ราชโอรสทั้งหมดของพระองค์ได้ขึ้นครองราชสมบัติ แต่ก็มิได้ทรงกระทำอะไรให้เป็นที่น่าพอใจ ราชโอรสองค์ใหญ่คือนางดอคยีจึงได้ขึ้นครองราชสมบัติ แต่ก็มิเป็นที่พอพระทัยของโอรสองค์ที่ ๒ ซึ่งรบพุ่งเก่ง ในรัชกาลนี้กองทัพพม่าได้เข้ายึดเมืองเชียงใหม่ได้ พระเจ้านางดอคยีสิ้นพระชนม์ใน พ.ศ. ๒๓๐๖ ราชสมบัติจึงตกอยู่แก่โอรสองค์ที่ ๒ ของพระเจ้าอลองพระ ซึ่งได้ขึ้นราชาภิเษกทรงพระนามว่า**พระเจ้าอินพยูชิน** คือ**พระเจ้าข้างเเม็ก** และทรงย้ายราชธานีไปอยู่ยังเมืองอังวะ

พระเจ้าอินพยูชินต้องการที่จะโจมตีพระนครศรีอยุธยาอีกด้วย เหตุนี้จึงทรงสั่งให้กองทัพพม่าซึ่งขณะนั้นปราบเมืองเชียงใหม่ได้ และตั้งอยู่ในประเทศลาวให้เดินทัพลงไปทางใต้ และกองทัพอีกทัพหนึ่งของเมืองทวายให้เดินทัพขึ้นไปทางเหนือ เพื่อไปบรรจบกันตีพระนครศรีอยุธยา ทางฝ่ายไทยได้เตรียมการต้านทานน้อยมาก แต่กองทัพทั้งสองของพม่าก็ได้ใช้เวลาในการเดินทางกว่า ๑ ปี กว่าที่จะมาถึงพระนครศรีอยุธยา กองทัพพม่ามาถึงพระนครศรีอยุธยาใน พ.ศ. ๒๓๐๕ และมีกำลังพลเพียง ๕๐,๐๐๐ ในเดือนเมษายน พ.ศ. ๒๓๑๐ พระนครศรีอยุธยาแตก และกองทัพพม่าได้กวาดต้อนผู้คนพลเมืองตลอดจนนักปราชญ์และศิลปินไทยไปเป็นจำนวนมาก ทำให้วรรณคดีและศิลปะพม่าเจริญขึ้น คนไทยเหล่านี้ส่วนใหญ่รวมทั้งขุนหลวงหาวัดได้ถูกส่งไปอยู่ยังเมืองสะแกง (จ๊กกาย) ตรงข้ามกรุงอังวะ

ในขณะนี้ กองทัพจีนได้บุกรุกลงมาทางเหนือของประเทศพม่า ได้รับกับกองทัพพม่า แต่ลงท้ายก็ไม่มีผู้ใดแพ้และชนะ พระเจ้าอิน

วัตถุประสงค์การเผยแพร่ : เพื่อการศึกษาเท่านั้น For Educational Purpose Only

พยุชินได้ทรงตั้งให้ราชโอรสของพระองค์เป็นรัชทายาทด้วยความเห็นชอบของแม่ทัพใหญ่ของพม่าที่มาตีพระนครศรีอยุธยาได้ คือ **มหาสิริสุระ** หรือที่เราเรียกว่า **อะแซหฺวุ่นกี** เพราะเหตุว่าเจ้าชายองค์นี้ได้สมรสกับลูกสาวของตน ต่อมาพวกมอญทางภาคใต้ของประเทศพม่าก็ได้ก่อขบถขึ้นอีกแต่ก็ถูกปราบปราม

ใน พ.ศ. ๒๓๑๘ กองทัพพม่าก็เข้าบุกรุกประเทศไทยอีกโดยมีอะแซหฺวุ่นกีเป็นแม่ทัพ (ครั้งนี้คือครั้งที่อะแซหฺวุ่นกีขูดตัวเจ้าพระยาจักรีศรีอริขกาลที่ ๑ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์) แต่กองทัพพม่าก็ต้องถอยกลับออกไป ใน พ.ศ. ๒๓๑๙ พระเจ้าสินพยุชินได้สิ้นพระชนม์ลง **เจ้าชายสินสุราชโอรส** ได้ขึ้นครองราชสมบัติและได้ปลงพระชนม์พระปิตุลาคือโอรสองค์ที่ ๓ ของพระเจ้าอลองพระ และเนรเทศอีก ๓ องค์ออกไป แต่**พระเจ้าสินสุ**ก็มีได้เอาพระทัยใส่ในการสงครามหรือการปกครองประเทศ อะแซหฺวุ่นกีเองก็ถูกปลดออกจากตำแหน่ง ต่อมาพระเจ้าสินสุก็ถูกปลงพระชนม์และโอรสองค์ที่ ๔ ของพระเจ้าอลองพระคือ**โบดอปลา** หรือที่เราเรียกว่า **พระเจ้าปะดุง** ก็ได้ขึ้นครองราชสมบัติ ต่อมาอะแซหฺวุ่นกีก็ถูกกำจัดเพราะสนับสนุนให้เจ้าชายอีกองค์หนึ่งขึ้นครองราชสมบัติ โอรสองค์ที่ ๕ ของพระเจ้าอลองพระซึ่งพยายามจะแย่งราชสมบัติก็ถูกกำจัดอีกเช่นเดียวกัน พวกขบถมอญก็ถูกปราบปรามอย่างโหดร้าย

พระเจ้าปะดุงครองราชย์ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๓๒๕ ถึง พ.ศ. ๒๓๖๒ ในชั้นต้น พระองค์ทรงพยายามทะนุบำรุงพุทธศาสนาในประเทศพม่า ทรงสร้างวัดหลายวัดและสนพระทัยในศิลาจารึกหลายร้อยหลักทั้งที่กรุงพุกามและอังวะ โปรดให้จำลองแบบขึ้นและให้นำจารึกหลายหลักมาไว้ยังเมืองอมรปุระซึ่งเป็นราชธานีใหม่ที่พระองค์ทรงสร้างขึ้นทางทิศเหนือของเมืองอังวะ ในขณะนั้นเมืองย่างกุ้งทางทิศใต้ได้กลายเป็นเมืองท่าที่สำคัญ ทางด้านการสัมพันธ์กับต่างประเทศก็มีการติดต่อกับ

วัตถุประสงค์การเผยแพร่ : เพื่อการศึกษาเท่านั้น For Educational Purpose Only

ประเทศฝรั่งเศสและอังกฤษ (บริษัทอีสต์อินเดีย) ซึ่งได้เข้ามาตั้งค้าขายทางตอนใต้ของประเทศพม่าตั้งแต่สมัยพระเจ้าอลองพระ ในระยะนี้เริ่มมีการเขียนนวนิยายพม่าเป็นครั้งแรกนอกไปจากเรื่องอิเหนาและอุณรุฑ์ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากวรรณคดีไทยสมัยอยุธยา ใน พ.ศ. ๒๓๒๗ พระเจ้าปะดุงโปรดให้กองทัพพม่ายกไปตีประเทศยะไข่ทั้งทางบกและทางเรือ และชนพระพุทธรูปพระมหามัญมณีจากประเทศยะไข่มายังเมืองอมรปุระในประเทศพม่า ซึ่งทำให้ชาวยะไข่โกรธแค้นเป็นอันมาก ใน พ.ศ. ๒๓๒๘ พระเจ้าปะดุงก็ได้ยกกองทัพลงมาตีประเทศไทยในสมัยรัชกาลที่ ๑ (คือที่เราเรียกว่าสงครามเก้าทัพ) แต่ก็พ่ายแพ้กลับไป ใน พ.ศ. ๒๓๒๙ และ ๒๓๓๐ พระองค์ก็ทรงพยายามส่งกองทัพลงมาตีประเทศไทยอีก แต่ก็พ่ายแพ้กลับไปทุกครั้ง อย่างไรก็ตาม ใน พ.ศ. ๒๓๓๔ กองทัพพม่าก็โจมตีกองทัพไทยที่ยกไปตีเมืองตะนาวศรีกลับมา พระเจ้าปะดุงทรงพยายามสร้างวัดขนาดใหญ่ที่มินคูน (Mingun) บนฝั่งแม่น้ำตรงข้ามเหนือกรุงอังวะ และโปรดให้หล่อระฆังสัมฤทธิ์ขนาดใหญ่ซึ่งถือกันว่าใหญ่เป็นที่สองในโลกรองจากประเทศรัสเซีย ในขณะนั้นการค้าขายระหว่างประเทศจีนและประเทศพม่าก็ดำเนินไปด้วยดี ปรากฏว่าในระยะนี้มีพระสงฆ์ลังกามาทำการอุปสมบทใหม่ที่เมืองอมรปุระ เพราะพุทธศาสนาในเกาะลังกาได้เสื่อมทรามลง พระเจ้าปะดุงทรงอุปถัมภ์ และหลังจากพักอาศัยอยู่เป็นเวลา ๓ ปีแล้วพระสงฆ์ลังกาก็ได้กลับไปยังเกาะลังกาและตั้งนิายกอมรปุระขึ้นที่นั่น

ใน พ.ศ. ๒๓๓๗ ชาวยะไข่ก็ได้ก่อการขบถขึ้น แต่แม้จะถูกปราบปรามลง ส่วนที่เหลือก็หนีเข้าไปในดินแดนของอังกฤษในแคว้นเบงกอลในประเทศอินเดีย กองทัพพม่าได้ติดตามเข้าไป จึงทำให้สัมพันธภาพระหว่างอังกฤษและพม่าเกิดระหองระแหงขึ้น ต่อมาก็มีเรื่องเกี่ยวกับแคว้นมณีปุระและอาหมซึ่งตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของ

ประเทศพม่า ทำให้อังกฤษและพม่าเกิดขัดใจกันอีกเพราะอาณาเขตอยู่ติดต่อกัน ในระยะนี้มีการแต่งเพลงพม่าเข้ากับดนตรีไทยด้วย และเนื่องจากการคล้อยจากกวี ดนตรี และศิลปินไทย ชำราชสำนักพม่าก็ได้แต่งละครตามแบบไทยเกี่ยวกับเรื่องรามเกียรติ์และมหาภารตะ

พระเจ้าพะคะย็อด ราชันดาดาของพระเจ้าปะดุงได้ขึ้นเสวยราชย์เมื่อ พ.ศ. ๒๓๖๒ ได้ทรงทำสงครามแพ้อังกฤษครั้งที่ ๑ เมื่อ พ.ศ. ๒๓๖๙ (สมัยรัชกาลที่ ๓ กรุงรัตนโกสินทร์) ต้องเสียหัวเมืองมอญทางใต้ปากน้ำสาละวินตลอดเมืองทวาย เมืองตะนาวศรีกับทั้งเมืองยะไข่และเมืองอาหมทางต่อแดนอินเดียไปเป็นของอังกฤษ นอกจากนั้นยังต้องเสียเงินค่าชดใช้ในสงครามแก่อังกฤษถึง ๑๐,๐๐๐,๐๐๐ รูปี พระเจ้าพะคะย็อดต้องเก็บเงินจากราษฎรในราชอาณาจักรที่ยังเหลืออยู่เพิ่มขึ้นด้วยประการต่างๆ เพื่อจะเอาไปใช้หนี้แก่อังกฤษ เป็นเหตุให้ราษฎรเดือดร้อนเริ่มระส่ำระสายเสื่อมความภักดีมาแต่สมัยนั้นแล้ว และลงท้ายพระเจ้าพะคะย็อดก็เสียพระจริต อนุชาของพระองค์ทรงพระนามว่า **ถรวัดดี (Tharrawaddy)** หรือ**ถาวรดี** จึงได้ขึ้นเสวยราชสมบัติและต่อมาก็เสียพระจริตไปอีก ราชโอรสองค์ใหญ่ของพระองค์คือ**พระเจ้าฟุกาม** จึงขึ้นครองราชสมบัติแทน ปรากฏว่าพระเจ้าถาวรดีสิ้นพระชนม์ใน พ.ศ. ๒๓๘๙ หลังพระเจ้าพะคะย็อดเพียงเล็กน้อย

พระเจ้าฟุกาม นับเป็นกษัตริย์รัชกาลที่ ๘ ในราชวงศ์อลองพระ เกิดรบกับอังกฤษอีกเป็นครั้งที่ ๒ เมื่อ พ.ศ. ๒๓๙๔ (ในต้นรัชกาลที่ ๔) รบกันครั้งนี้พ้ออังกฤษตีได้หัวเมืองมอญฝ่ายเหนือขึ้นไปถึงเมืองแปรและเมืองหงสาวดี ที่เมืองอมรปุระราชธานีก็เกิดเหตุด้วยสงสัยว่าน้องยาเธอของพระเจ้าฟุกาม ๒ องค์ ทรงนามว่า**เจ้ามินดง** องค์หนึ่งกับ**เจ้ากะนอง** อีกองค์หนึ่ง ซึ่งร่วมจอมมารดาเดียวกันจะเป็นขบถ เจ้าสององค์นั้นรู้ทันก็พากันหนีออกจากเมืองอมรปุระไปรวบรวมกำลังตั้งมั่นอยู่ ณ เมืองชเวโบ (คือเมืองรัตนสิงห์ซึ่งพระเจ้าอลองพระ

วัตถุประสงค์การเผยแพร่ : เพื่อการศึกษาเท่านั้น For Educational Purpose Only

สร้างเป็นราชอาณาจักร) พระเจ้าพุกามให้กองทัพไปปราบหลายครั้งก็กลับพ่ายแพ้มา ผู้คนเห็นเป็นบุญบารมีของเจ้าสององค์นั้นก็พากันสมัครเป็นรีพลมากขึ้น เมื่อเจ้ามินดงเห็นว่ากำลังพอจะตีเมืองอมรปุระได้ แต่งสายให้ไปลอบเจตนาของอังกฤษได้ความว่าถ้าพม่ายอมเป็นไมตรีจะไม่ขึ้นไปตีถึงราชธานี เจ้ามินดงก็ให้เจ้ากะนองอนุชาเป็นแม่ทัพยกมาตีเมืองอมรปุระ เผอิญมาประจวบเวลาพวกกองทัพพม่าที่ล่าหนีอังกฤษขึ้นไปถึงหลายกอง พวกนั้นพากันไปเข้ากับเจ้ากะนองก็ตีได้เมืองอมรปุระโดยง่าย เจ้ามินดงจึงได้เป็นพระเจ้าแผ่นดินพม่าเมื่อ พ.ศ. ๒๓๙๖ (ตรงกับปีที่ ๓ ในรัชกาลที่ ๔ กรุงรัตนโกสินทร์) และได้ทรงสร้างเมืองมัณฑะเลย์ซึ่งตั้งอยู่เหนือเมืองอมรปุระขึ้นเป็นราชธานีตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๐๐

เมื่อพระเจ้ามินดงได้ราชสมบัติขึ้น สั่งห้ามมิให้ทำร้ายพระเจ้าพุกาม ให้สร้างวังถวายเป็นที่ประทับ นับถือเป็นผู้ใหญ่ในราชวงศ์ต่อมา (จนถึงรัชกาลพระเจ้าสิปป์จิงได้สิ้นพระชนม์) ส่วนพวกขุนนางกับทั้งรีพลนายไพร่ที่ไต่รับพุ่งต่อสู้อยู่ เมื่อกลับใจอ่อนน้อมก็พระราชทานอภัยไม่เอาโทษ คนทั้งหลายเห็นพระเจ้ามินดงทรงปราศจากอาฆาต ผิดกับพระเจ้าแผ่นดินที่ได้ราชสมบัติด้วยรบชนะมาแต่ก่อน ก็พากันยินยอมสวามิภักดิ์ การผูกเงินในราชธานีก็สงบลงได้ในทันที ทางด้านภายนอกพระเจ้ามินดงก็ทรงแต่งตั้งทูตให้ไปเจรจาขอหย่าทัพกลับไปเป็นไมตรีกับอังกฤษ อังกฤษได้หัวเมืองมอญฝ่ายเหนือไว้ในมือหมดแล้วก็ยอมเลิกสงคราม แต่นั้นประเทศพม่าจึงแยกออกเป็น ๒ อาณาเขต อาณาเขตข้างฝ่ายใต้เป็นเมืองขึ้นของอังกฤษ เรียกนามว่า “พม่าใต้” อาณาเขตข้างฝ่ายเหนือพระเจ้าแผ่นดินพม่าคงปกครองอยู่ตามเดิม เรียกนามว่า “พม่าเหนือ” แต่ประเพณีพม่ามิได้เรียกบ้านเมืองของตนว่า “ประเทศพม่า” ใช้นามประเทศว่า “กรุงอังวะ” พระนามพระเจ้าแผ่นดินก็เรียกแต่ว่า “พระเจ้าอังวะ” มาแต่โบราณ

วัตถุประสงค์การเผยแพร่ : เพื่อการศึกษาเท่านั้น For Educational Purpose Only

พระเจ้ามินดงทรงรักษาสัมพันธไมตรีอันดีกับอังกฤษ เพราะทรงเห็นว่า จะสู้รบต่อไปก็จะมีแต่พ่ายแพ้ และทรงพยายามทะนุบำรุงประเทศ แต่โชคก็ไม่เข้าข้างประเทศพม่า ทรงตั้งเจ้ากะนองราชอนุชาซึ่งเป็นผู้บัญชาการรบพุ่งได้ราชสมบัติถวายให้เป็นพระมหากษัตริย์ให้เป็นผู้สำเร็จราชการแผ่นดินต่างพระเนตรพระกรรณด้วย ใน พ.ศ. ๒๔๐๔ โอรส ๒ องค์ของพระเจ้ามินดงก็หาเหตุประหารพระมหากษัตริย์เสียแล้วหนีไปอยู่กับอังกฤษ พระเจ้ามินดงจึงมิได้ตั้งให้ราชโอรสองค์ใดเป็นพระมหากษัตริย์อีก ถึง พ.ศ. ๒๔๑๔ พระอัครมเหสีของพระเจ้ามินดงสิ้นพระชนม์ **พระนางอเลนันดอ**ราชธิดาของพระเจ้าพะเคย์คอง ซึ่งเป็นมเหสีรองจึงได้เป็นใหญ่ แต่นางมีนิสัยก้าวร้าวไม่มีผู้ใดชอบ ถึง พ.ศ. ๒๔๒๑ (ตรงกับสมัยรัชกาลที่ ๕ กรุงรัตนโกสินทร์) พระเจ้ามินดงพระชนษาได้ ๖๔ ปีเริ่มประชวร พระนางอเลนันดอจึงคบคิดกับเสนาบดีให้จับกุมเจ้านายผู้ชายไว้ในวังเพราะกลัวจะมีการแย่งราชสมบัติ ในตอนนั้นปรากฏว่า **เจ้าชายสีป้อ**ซึ่งเป็นลูกยาเข็ช้นผู้น้อย และไม่มีคุณวุฒิต่างใดได้ผูกสมครรักไคร่อยู่กับ **เจ้าหญิงสุปยา**ลัดราชธิดาองค์กลางของพระนางอเลนันดอ ครั้นเมื่อพระเจ้ามินดงทรงทราบว่าเจ้านายลูกยาเข็ช้นถูกจับก็กริ้วรับสั่งให้ปล่อยหมดทุกองค์และทรงตั้งให้ ๓ องค์ไปครองตามเมืองต่างๆ ในประเทศ ส่วนเจ้านายชั้นผู้น้อยใครจะสมครไปอยู่กับเจ้าฟ่องค์ไหนก็ได้ พระราชทานเรือหลวงให้เป็นพาหนะพวกละลำ แต่เมื่อเจ้านายเหล่านั้นไปลาจอมมารดาและเจ้าพี่เจ้าน้องที่เป็นหญิง ก็ถูกพวกของพระนางอเลนันดอจับอีกและปิดความมิให้พระเจ้ามินดงทรงทราบ พระนางอเลนันดออ้างรับสั่งบอกเสนาบดีว่าพระเจ้ามินดงทรงตั้งเจ้าชายสีป้อขึ้นเป็นรัชทายาทก่อนพระเจ้ามินดงสิ้นพระชนม์สัก ๗ วัน

เมื่อพระเจ้ามินดงสิ้นพระชนม์แล้ว **พระเจ้าสีป้อ**จึงได้ขึ้นครองราชสมบัติ และ **พระนางอเลนันดอ**ก็ให้ทำพิธีอภิเษกสมรสพระเจ้า

ลือป้อกับเจ้าหญิงสุปยาเคยีและสุปยาลัตราชธิดาองค์ใหญ่และองค์กลางของนาง ครั้นเมื่อข่าวแพร่ไปว่าเรื่องทั้งหมดเป็นอุบายของพระนางอลันทดอ และเจ้านายลูกเธออื่นๆ ถูกคุมขังอยู่ ประชาชนรวมทั้งบริวารของเจ้านายเหล่านั้นก็พากันโกรธแค้น พระนางอลันทดอกับมนตรีแดงดา ซึ่งเป็นขุนนางผู้ใหญ่คนหนึ่งในขณะนั้นจึงคบคิดกันฆ่าเจ้านายรวมทั้งจอมมารดาและลูกกับเจ้าน้ององค์หญิงของเจ้าชายองค์นั้น รวมทั้งขุนนางที่เป็นญาติสนิทก็ถูกฆ่าด้วย จำนวนเจ้านายกับญาติวงศ์ที่ถูกฆ่าครั้งนั้นรวมกันถึงราว ๘๐ คน ว่าฆ่าอยู่ ๓ วันจึงหมด เพราะซ่อนฆ่าที่ในวังแต่เวลากลางคืนหวังจะมีให้พวกชาวเมืองรู้

พระเจ้าลือป้อทรงเป็นคนอ่อนแอ ราชการงานเมืองจึงตกอยู่แก่พระราชินีสุปยาลัตและมนตรีแดงดาซึ่งได้เลื่อนขึ้นเป็นอัครมหาเสนาบดีฝ่ายทหาร (แดงดาห่วนเคยี) และให้เป็นผู้บัญชาการรักษาพระนครด้วย การปกครองบ้านเมืองก็ผันแปรเสื่อมทรามลงเป็นลำดับ เกิดโจรผู้ร้ายชุกชุม เงินในท้องพระคลังก็ไม่พอใช้ ในขณะนั้นฝรั่งเศสก็กำลังเข้ามาเกลี้ยกล่อมพม่าว่าจะช่วยพม่าถ้าต้องรบกับอังกฤษ ฝ่ายอังกฤษเห็นว่าถ้าเฉยอยู่อังกฤษกับฝรั่งเศสก็จะต้องรบกันด้วยเรื่องเมืองพม่า จำต้องตัดต้นเหตุด้วยเอาเมืองพม่าเป็นของอังกฤษเสีย จึงอนุญาตให้รัฐบาลอังกฤษที่อินเดียตีประเทศพม่าครั้งที่ ๓ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๘ (ปีที่ ๑๘ ในรัชกาลที่ ๕ กรุงรัตนโกสินทร์) เมื่อตีได้แล้วพระเจ้าลือป้อถูกเนรเทศไปอยู่ ณ เมืองรัตนคีรีในอินเดีย ๓๐ ปีจนสิ้นพระชนม์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๘ (สมัยรัชกาลที่ ๖) ราชนีนีสุปยาลัตก็ถูกเนรเทศไปอยู่เมืองรัตนคีรีจนพระสวามีสิ้นพระชนม์แล้วจึงได้รับอนุญาตให้กลับมาอยู่เมืองย่างกุ้งจนสิ้นพระชนม์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๘ พระนางอลันทดอแต่แรกก็ถูกเนรเทศไปอยู่อินเดีย แต่กล่าวกันว่าไปเกิดวิวาทกับราชนีนีสุปยาลัต ถูกส่งกลับมาคุมไว้ที่เมืองเมาะลาลิงจนสิ้นพระชนม์ ส่วนแดงดาห่วนเคยีนั้นก็ถูกเนรเทศไปคุมขังไว้

วัตถุประสงค์การเผยแพร่ : เพื่อการศึกษาเท่านั้น
For Educational Purpose Only

ที่เมืองคัตตัก (Cattak) ในอินเดีย จนเมื่อเจ็บบจวนจะตายรัฐบาลอังกฤษ
จึงปล่อยให้กลับมามายที่บ้านเดิมในเมืองมัณฑลเลย์

ประเทศอังกฤษได้ประเทศพม่าทั้งหมดเป็นเมืองขึ้นอยู่
เป็นเวลา ๖๓ ปี ให้ตั้งเมืองหลวงอยู่ที่เมืองย่างกุ้ง และได้ให้เอกราช
แก่ประเทศพม่าหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ เมื่อวันที่ ๔ มกราคม
พ.ศ. ๒๔๘๑

หนังสืออ้างอิง

ประวัติศาสตร์เอเชียอาคเนย์ถึง พ.ศ. ๒๐๐๐ ของศาสตราจารย์
ม.จ.สุภัทรวดีศ ดิศกุล (พ.ศ. ๒๕๐๐)

เที่ยวเมืองพม่า ของสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ (พ.ศ.
๒๕๑๔)

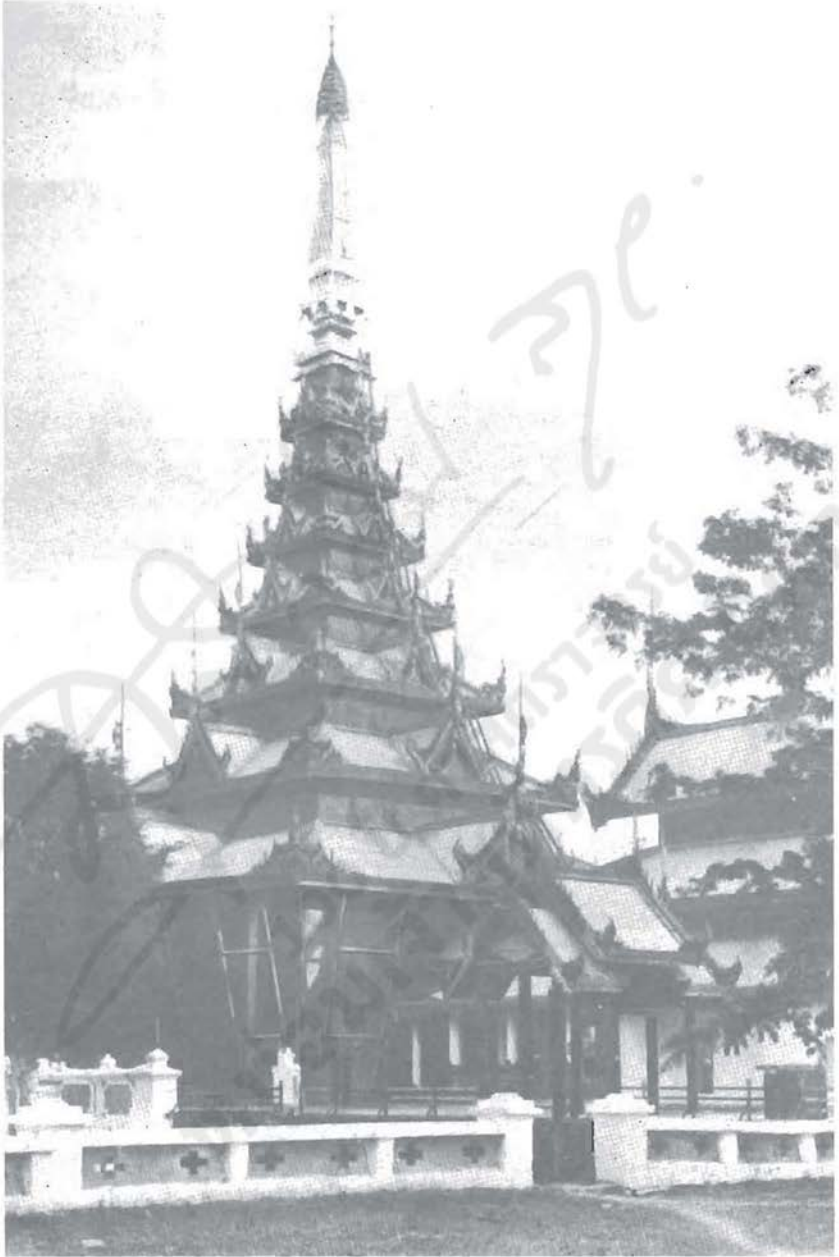
Maung Htin Aung : A History of Burma (1967)

๒๖ เที่ยวดวงเจดีย์ ที่พม่าประเทศ

กำแพงและคูน้ำล้อมรอบพระราชนิเวศน์วัดพนม

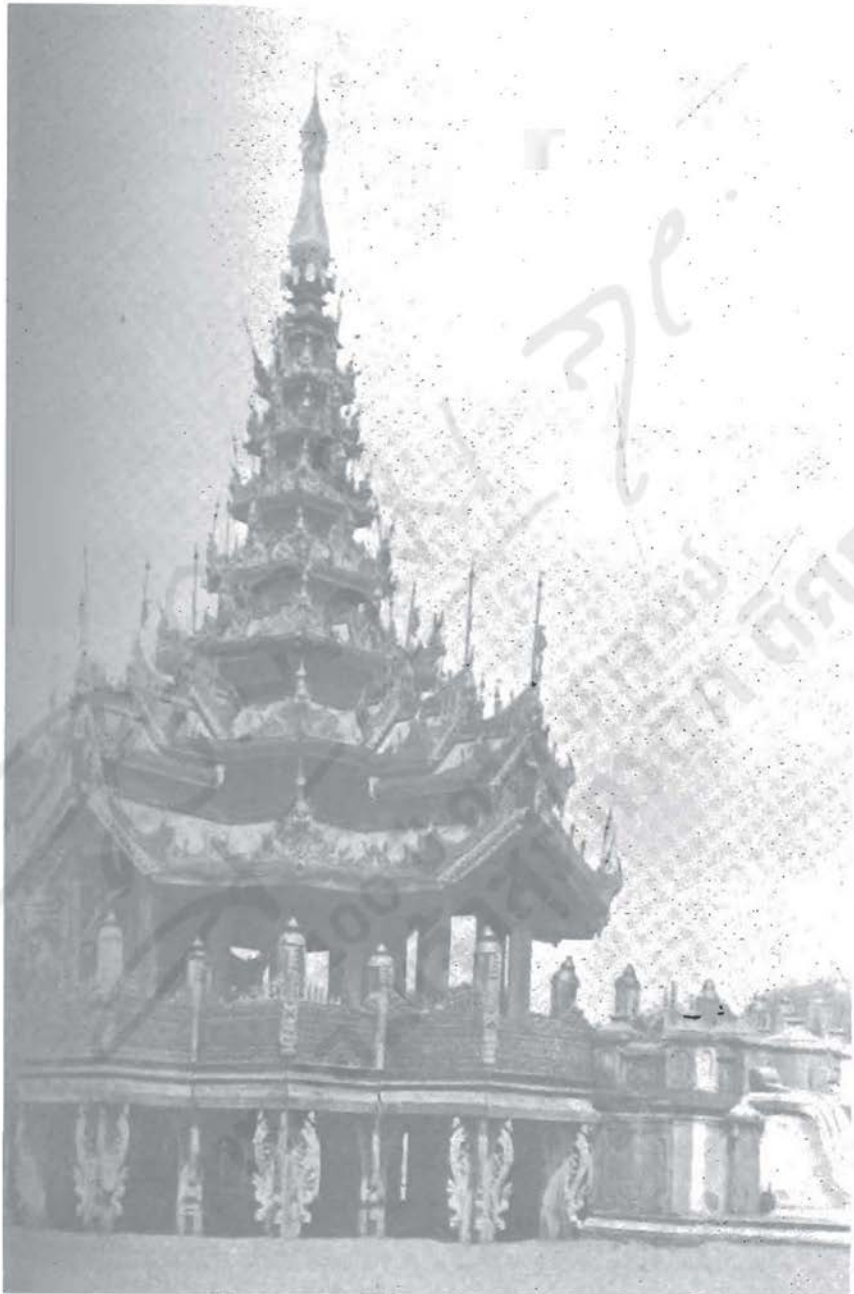
วัตถุประสงค์การเผยแพร่ : เพื่อการศึกษาเท่านั้น
For Educational Purpose Only

พระราชวังมณฑลเจีย์สร้างขึ้นระหว่างปี พ.ศ. ๒๔๐๐-๒๔๐๒ โดยพระเจ้า
มินดง เพื่อเป็นศูนย์กลางของจักรวาลตามคติพุทธศาสนา

วัด Kutho-daw ถ่ายจากเขามันทเลย์

The Salin Kyaung วัดเจ้าหญิงสวริน, เมืองมัณฑะเลย์

พระราชวังมัณฑลเลย์

เจดีย์ชเวดากอง เมืองย่างกุ้ง

เมืองย่างกุ้ง หรือ แรงกุน

หลัง จากทรงปราบปรามประเทศพม่าภาคใต้ได้ใน พ.ศ. ๒๒๔๘ พระเจ้าอลองพระหรืออลองพยากี้ทรงตั้งชื่อเมืองเล็กๆ ที่เคยมีชื่อมาแต่ก่อนว่า ดากอง (Dagon) ใหม่ว่า ยังกอง (Yan-gon) ซึ่งอาจแปลได้ว่าการยุติแห่งความยุ่งยาก และทรงสร้างเมืองใหม่ขึ้น ณ ที่นั้นในไม้ช้าเมืองยังกองหรือย่างกุ้งก็ได้กลายเป็นเมืองท่าบนฝั่งทะเลเมื่อเมืองสิริเยิมซึ่งเคยเป็นเมืองท่ามาก่อนได้ถูกพระเจ้าอลองพระทรงทำลายลงใน พ.ศ. ๒๒๕๕

อย่างไรก็ดี เมืองย่างกุ้งเพิ่งจะได้กลายเป็นราชธานีของประเทศพม่าเมื่อไม่นานมานี้เอง ตามประวัติศาสตร์เมืองนี้ก็เกิดขึ้นไปจนถึงพุทธศตวรรษที่ ๑๖ และตามตำนานก็กล่าวว่เกิดขึ้นไปมากกว่า ๒,๐๐๐ ปีมาแล้ว

ประวัติของเมืองย่างกุ้งผูกพันอย่างใกล้ชิดกับพระเจดีย์ชเวดากอง จากตำนานปรากฏว่าสถานที่นี้มีนามว่า **สิตันชนะ**หรือ **โอกกะละ** ในสมัยพุทธกาล และมีพ่อค้า ๒ คนนามว่า **ตมุสสะ**และ **ภัลลิกะ**จากเมือง **โอกกะละ** ได้เดินทางไปค้าขายยังประเทศอินเดีย ทั้งสองได้เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าซึ่งกำลังประทับอยู่ภายใต้ต้นพระศรีมหาโพธิ์ และ

ได้ถวายภัตตาหารแด่พระองค์ หลังจากเสวยเสร็จแล้วพระพุทธเจ้าจึงได้ประทานพระศาสดาให้ ๘ เส้น เมื่อตมฺสสะและภัลลิกะเดินทางกลับพระราชานแห่งอเชตตะก็ได้ขอแบ่งพระศาสดาขึ้นไป ๒ เส้นและพระยานาคขอไป ๒ เส้น เมื่อกลับมาถึงเมืองโอกกะละ พระเจ้าโอกกะลัปกี่ได้ทรงกระทำพิธีต้อนรับพระศาสดาอย่างแข็งขัน ด้วยความช่วยเหลือจากพระอินทร์ สถานที่บนเขาเสนคุดตะระนอกประตูเมืองอสิตันชนะก็ได้รับเลือกสำหรับสร้างพระเจดีย์เพื่อบรรจุพระศาสดา เมื่อทำการขุดลงไป ณ ที่นั้นก็ได้อันพบพระบริโภาคเจดีย์ของพระอดีตพุทธเจ้า ๓ พระองค์ คือ ไม้ธารพระกร ภาชนะสำหรับใส่น้ำ และสบัง วัตถุเหล่านี้ได้ถูกบรรจุไว้ในพระเจดีย์พร้อมกับพระศาสดา แต่ก่อนที่จะบรรจุก็ปรากฏว่าพระศาสดากลับมี ๘ เส้นดังเดิม ภาชนะบรรจุพระศาสดาได้สวมใส่อยู่ภายในเจดีย์ทอง เจดีย์เงิน ดีบุก ทองแดง ตะกั่ว หินอ่อน และเหล็ก ตามลำดับ เสร็จแล้วจึงสร้างเจดีย์อิฐครอบไว้ภายนอก ในชั้นต้นเจดีย์อิฐนี้มีความสูงประมาณ ๔ เมตร

ความสำคัญของเมืองย่างกุ้งได้เริ่มขึ้นพร้อมกับพระเจดีย์ชเวดากอง

พระเจ้าพินยะอุแห่งเมืองหงสาวดีได้ทรงต่อเติมให้พระเจดีย์สูงขึ้นถึง ๒๒ เมตร ใน พ.ศ. ๑๕๐๕ แม้ว่าในขณะนั้นเมืองย่างกุ้งจะยังคงมีขนาดเล็กอยู่ แต่ก็ถือกันว่าเป็นเมืองสำคัญทางศาสนา พระราชาหลายองค์ได้ทรงขยายบูรณะและปิดทององค์พระเจดีย์ชเวดากองและเมื่อพระนางชินสอพู (พ.ศ. ๑๕๙๖-๒๐๑๕) ได้ขึ้นครองราชสมบัติที่เมืองหงสาวดี พระนางก็ได้ทรงขยายเจดีย์ให้ใหญ่ออกไปอีกจนกระทั่งมีรูปร่างคล้ายในปัจจุบัน พระนางได้ทรงปิดทองเจดีย์ทั้งองค์ด้วยการอุทิศทองคำเท่าน้ำหนักของพระนาง หลังจากที่พระนางได้ทรงตั้งพระเจ้าธรรมเจดีย์ขึ้นครองราชย์ที่เมืองหงสาวดีแล้วพระนางก็ได้เสด็จไปประทับที่เมืองดากองหรือย่างกุ้ง และก่อนที่จะสิ้นพระชนม์ก็ได้

โปรดให้ตั้งพระแท่นบรรทมที่จะทอดพระเนตรยอดพระเจดีย์องค์นี้ได้
พระเจ้าธรรมเจดีย์ผู้ทรงครองเมืองหงสาวดีต่อจากพระนางชิน
สอภู ทรงเป็นกษัตริย์ที่มีพระทัยใญ่บุญสุนทาน ได้ทรงปิดทองพระ
เจดีย์ชเวดากองด้วยทองคำหนัก ๔ เท่าของน้ำหนักของพระองค์และ
พระมเหสี และทรงสร้างจารึกเล่าประวัติของพระเจดีย์ชเวดากองทั้ง
ในภาษาพม่า มอญ และบาลี ใน พ.ศ. ๒๓๑๗ พระเจ้าสินพยูชิน
(พระเจ้าช้างเผือก) แห่งกรุงอังวะ (รัชกาลที่ ๓ แห่งราชวงศ์อลองพระ)
ได้ทรงต่อเติมยอดฉัตรขึ้นใหม่ ทำให้พระเจดีย์ชเวดากองมีความสูง
เท่ากับในปัจจุบัน แต่ฉัตรนั้นก็เปลี่ยนใหม่อีกครั้งหนึ่งในรัชกาลของ
พระเจ้ามินดงใน พ.ศ. ๒๔๑๔

ปัจจุบัน พระเจดีย์ชเวดากองมีความสูงประมาณ ๑๐๕ เมตร
ตั้งอยู่บนลานรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสที่มีความยาวโดยรอบประมาณ ๔๗๓
เมตร รอบฐานเจดีย์มีเจดีย์องค์เล็กๆ รายล้อมรอบอีก ๖๔ องค์ และ
เจดีย์องค์ใหญ่อีก ๔ องค์อยู่แต่ละทิศ เหนือฐานชั้นล่างของเจดีย์มี
ฐานอีก ๓ ชั้นย่อส่วนกันขึ้นไปตามลำดับ และที่มุมมีการย่อมุม ๗
มุมทุกด้าน ต่อจากนั้นจึงถึงองค์ระฆังแล้วจึงถึงลายลวดบัว (ลายเส้น
นูน) อีกหลายชั้น ลายกลีบบัว ๒ แถวคั่นกลางด้วยแนวลายวงกลมนูน
และยอดซึ่งมีรูปคล้ายปลีกล้วย เหนือนั้นมีฉัตรปิดทองและประดับ
ด้วยพลอย ยอดฉัตรประกอบด้วยเส้นตรงประดับด้วยเพชรพลอย
และมีเพชรประดับอยู่บนยอด

มีบันไดใหญ่ ๔ ทิศนำขึ้นไปสู่ลานชั้นบนซึ่งเป็นที่ตั้งของพระ
เจดีย์ ทางขึ้นด้านทิศใต้มีรูปสิงห์ทวารบาลขนาดใหญ่สูง ๑๐ เมตร
ตั้งอยู่สองข้าง บนลานมีพลับพลาและศาลาสำหรับสวดมนต์หลายหลัง
บางหลังประดับด้วยไม้สลักและหินเล็กๆ อย่างงดงาม มีระฆังใหญ่ ๒
ใบตั้งอยู่ภายในอาคาร ใบหนึ่งหนัก ๔๐ ตัน พระเจ้าสรวดีทรงสร้างใน
พ.ศ. ๒๓๘๔ และอีกใบหนึ่งหนัก ๑๖ ตัน พระเจ้าสินคฺุทรงสร้างใน

พ.ศ. ๒๓๒๑

เจดีย์สำคัญอีกแห่งหนึ่งในเมืองย่างกุ้งก็คือ**พระสุเลเจดีย์** ซึ่งเชื่อกันว่ามีอายุมากกว่า ๒,๐๐๐ ปีมาแล้วเช่นเดียวกัน และมีความสำคัญเพราะเป็นที่ประดิษฐานพระเกศาธาตุอีก

ตามตำนานกล่าวว่าพระสมณทูต ๒ องค์คือพระโสณะและพระอุตตะระได้นำพระเกศาธาตุ ๑๐ เส้น และของสำคัญอื่นๆ มายังเมืองกะทอน (สุวรรณภูมิ) จากประเทศอินเดีย พระสมณทูตทั้งสององค์ได้ให้พระเกศาธาตุเส้นหนึ่งแก่**มหาสุระ**ผู้เป็นเจ้าของเมืองดากอง พระเจดีย์ที่ท่านผู้นี้สร้างสำหรับบรรจุพระเกศาทองคำนี้ มีนามว่า **กไยก อสท** (Kyaik Athok) ในภาษามอญ และ**สุเรเจดีย์**หรือ**สุเลเจดีย์**ในภาษาพม่า พระเจดีย์องค์นี้สูงประมาณ ๕๐ เมตรเหนือลานที่รองรับ ลักษณะพิเศษก็คือว่าทรงรูปแปดเหลี่ยมได้คงมีอยู่กระทั่งจนถึงองค์ระฆังและยอด

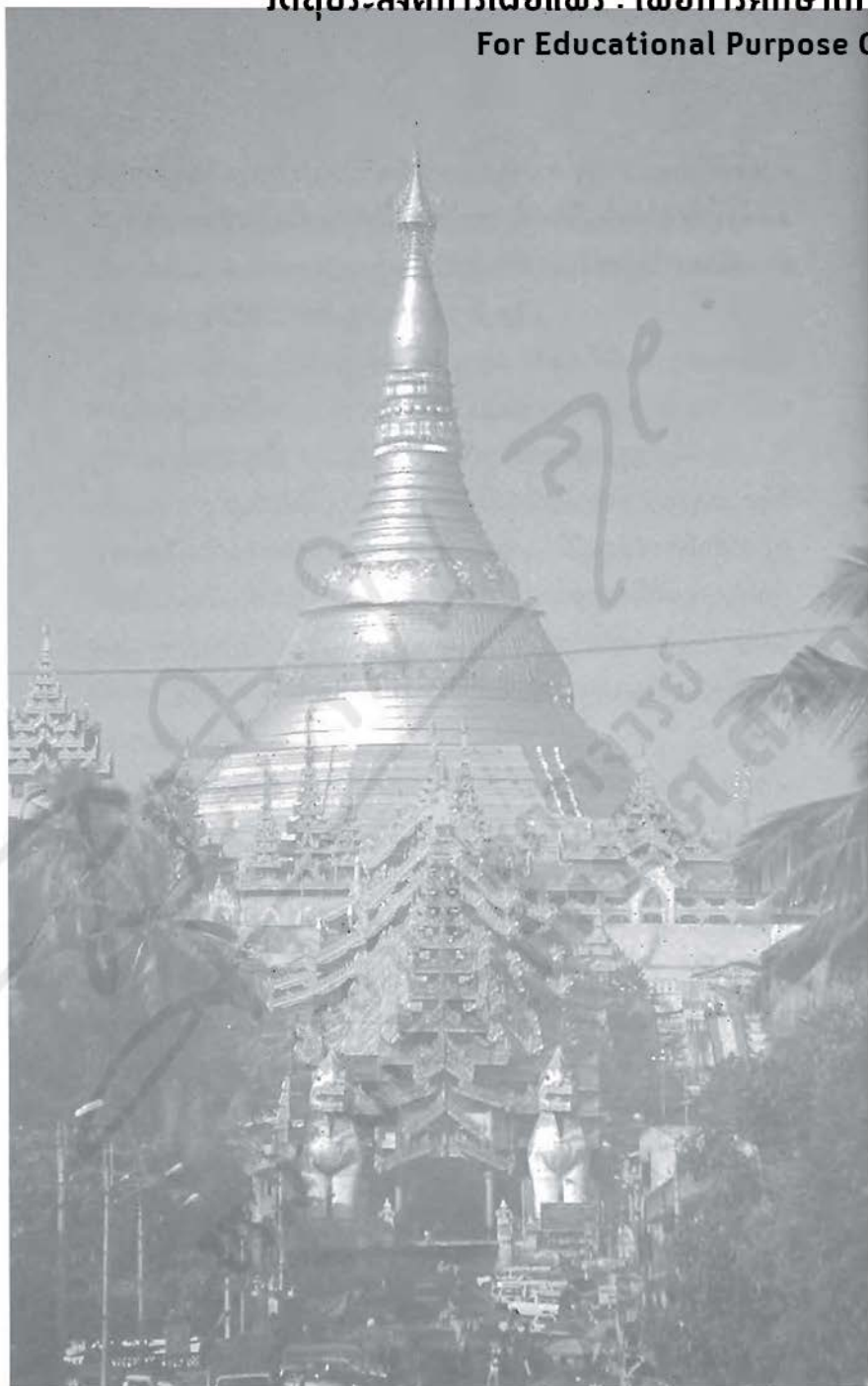
ปัจจุบันนี้ไม่สามารถเห็นศาสนสถานแบบโบราณในเมืองย่างกุ้งได้อีกแล้ว การขุดค้นทางโบราณคดีก่อนสมัยสงครามโลกครั้งที่สองได้เผยให้เห็นซากของอาคารโบราณซึ่งมีซุ้มประดิษฐานพระพุทธรูปสลักจากศิลาแลง อาคารดังกล่าวอยู่ที่**ตัททาเล** (Tadagale) นอกเมืองย่างกุ้งไปทางทิศเหนือ ณ สถานที่แห่งเดียวกันนี้ได้ค้นพบพระพิมพ์มีจารึกภาษาบาลีและมีอายุอยู่ในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๗-๑๘ นอกจากนี้ก็ยังมีโบราณวัตถุอื่นๆ เช่น ประติมากรรมสัมฤทธิ์ขนาดเล็กและพระพิมพ์ ซึ่งอาจสร้างขึ้นในพุทธศตวรรษที่ ๑๖ แต่สิ่งของทั้งหมดนี้ปัจจุบันก็บรรจุอยู่ในพระเจดีย์สมัยใหม่ ชื่อว่า **นาคาหลงกุ** (Naga Hlaing-gu) เสียแล้ว

พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่เมืองย่างกุ้ง ตั้งอยู่ในอาคารเก่าที่ดัดแปลงใหม่กึ่งกลางเมือง ภายในมีสิ่งหาสนับลั้งที่ขุดย้ายมาจากห้องพระโรงที่กรุงมณฑลเลย์ เครื่องราชกกุธภัณฑ์ เครื่องราชูปโภค ฉลอง

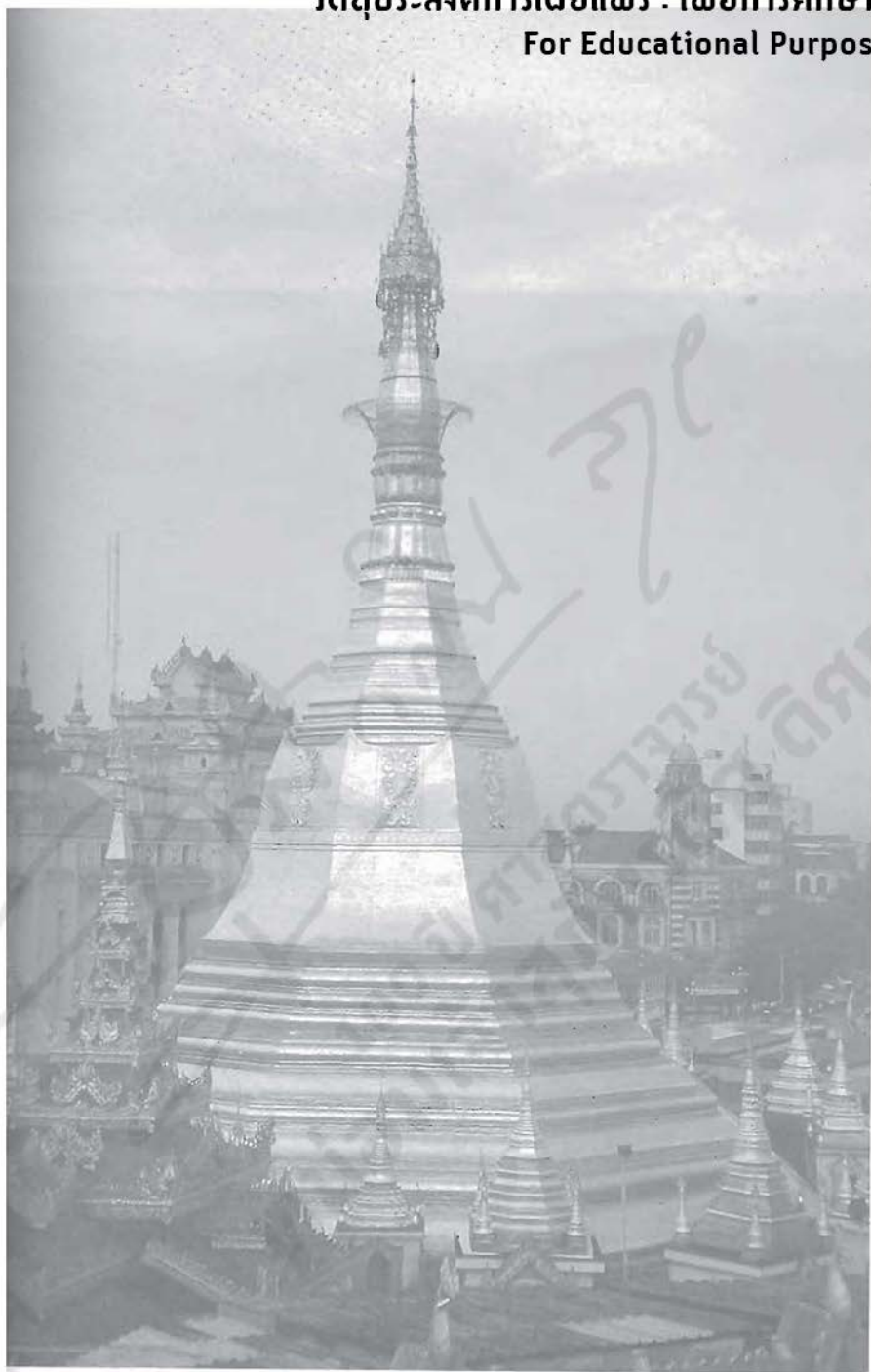
วัตถุประสงค์การเผยแพร่ : เพื่อการศึกษาเท่านั้น
For Educational Purpose Only

พระองค์สำหรับพิธีราชาภิเษกของกษัตริย์พม่า วัตถุต่างๆ เหล่านี้
อังกฤษได้คืนให้เมื่อเร็วๆ นี้ นอกจากนี้ก็มีประติมากรรมสมัยโบราณ
คือสมัยพวกปยู สมัยเมืองพุกามอีกบ้าง

สมเด็จพระเจ้าสุริยวงศา
100 ปี ศาสตราจารย์
หม่อมเจ้าสุภัทรรติ ตติกุล

เจดีย์ชเวดากอง ย่างกุ้ง

เจดีย์สุทนต์ ข้างกุ้ง

เจดีย์ขเวมถคหรือพระธาตุมุเตา เมืองหงสาวดี

เมืองพะโค (Pegu)

หรือ หงสาวดี

ประวัติศาสตร์สมัยแรกของเมืองพะโคเป็นคล้ายนิยาย ตำนานได้กล่าวไว้ในสมัยอดีตกาลมีหงส์บินมาเกาะอยู่บนเนินดิน ผืนเล็กๆ ในทะเล ผืนแผ่นดินนี้เล็กจนกระทั่งหงส์ตัวเมียไม่มีที่เกาะ และต้องมาเกาะอยู่บนหลังของหงส์ตัวผู้ ต่อมาดินดอนปากแม่น้ำได้ ขยายออกไปและผืนดินเล็กๆ นั้นก็ได้กลายเป็นเขาเตี้ยๆ เขานี้ต่อมาได้ มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ และมีนามว่า **หินสโกน (Hinthagone)** คือที่พักของหงส์ ๒ ตัว ต่อมาจึงได้มีการสร้างพระเจดีย์ขึ้นบนเขา เตี้ยๆ นี้

ชาวมอญได้อาศัยอยู่ในดินแดนแถบนี้มาตั้งแต่แรกและก็คง มีชาวอินเดียอพยพมาอาศัยอยู่ด้วย สถานที่นี้จึงได้นามว่า **อูสสา** ซึ่ง คงจะกลายมาจากชื่อแคว้นโอริสสาทางทิศตะวันออกเฉียงของประเทศ อินเดีย

เมืองพะโคได้สร้างขึ้นโดยพี่น้องชาวมอญ ๒ คน คือ **สมณะ** และ **วิมล** จาก **เมืองละท** ราว พ.ศ. ๑๓๖๘ ราว ๒๖๐ ปีต่อมา เมืองพะโคก็ตกอยู่ภายใต้การครอบครองของพม่าและไม่ปรากฏมี เรื่องราวอย่างใดตลอดเวลารวม ๓๐๐ กว่าปี จนกระทั่งใน พ.ศ. ๑๙๑๒

พระเจ้าพินยะอุซึ่งสืบเชื้อสายลงมาแต่พระเจ้าวาเรรุ หรือพระเจ้าฟ้ารั่ว (พ.ศ. ๑๘๓๐-๑๘๓๙) ผู้ครองเมืองมะตะมะ (Martaban) ก็ได้ย้ายราชธานีมาประทับอยู่ยังเมืองพะโค ตั้งแต่นั้นมาเมืองนี้รวมทั้งดินดอนแถบปากน้ำของพวกมอญจึงได้มีชื่อกันอย่างแพร่หลายว่า **เมืองหงสาวดี** ซากกำแพงป้อมโบราณยังคงมีเหลืออยู่ทางทิศตะวันออกของพระเจดีย์ **ชเวมอดอ (Shwemawdaw)** คือ **พระมูตา**

กษัตริย์ที่สำคัญในราชวงศ์มอญเหล่านี้ก็คือ **พระเจ้าราชาธิราช (Rajadart)** (พ.ศ. ๑๙๒๘-๑๙๖๖) ซึ่งเป็นต้นเค้าของ **หนังสือเรื่องราวราชาธิราช** เป็นเรื่องการรบพุ่งระหว่างพระองค์กับกษัตริย์พม่า คือ **พระเจ้าฝรั่งมังฆ้อง** ผู้ครองกรุงอังวะ พระนางชินสูบุ (พ.ศ. ๑๙๙๖-๒๐๑๕) และ **พระเจ้าธรรมเจดีย์** (พ.ศ. ๒๐๑๕-๒๐๓๕)

ใน พ.ศ. ๒๐๘๔ พระเจ้าตะเบ็งชเวตี้ กษัตริย์พม่าแห่งเมืองตองอูทรงสามารถปราบปรามเมืองหงสาวดีได้ และพระเจ้าบุเรงนองก็ทรงสร้างเมืองหงสาวดีขึ้นเป็นราชธานีใน พ.ศ. ๒๑๐๙ แต่ในรัชสมัยของพระเจ้าสะลุน (Thalun) ราชธานีพม่าก็ได้ย้ายกลับไปอยู่ยังเมืองอังวะใน พ.ศ. ๒๑๗๘ ชาวมอญหลังจากได้แข็งข้อต่อพม่าที่กรุงอังวะ ได้สำเร็จใน พ.ศ. ๒๒๘๓ ก็ได้กลับเป็นเอกราชอยู่อีกชั่วระยะเวลาหนึ่ง แต่ต่อมาเมื่อพระเจ้าอลองพระหรืออลองพยาได้ทรงตั้งตนขึ้นเป็นกษัตริย์ทางภาคเหนือของประเทศพม่า พระองค์ก็ทรงสามารถปราบปรามเมืองหงสาวดีได้อีก และเมืองนี้ก็ตกเป็นประเทศราชขึ้นต่อกรุงอังวะจนกระทั่งถูกอังกฤษยึดได้ใน พ.ศ. ๒๓๙๕

ในเมืองหงสาวดี พระราชวังและบ้านเรือนโบราณที่สร้างด้วยไม้ไม่ได้สูญหายไปหมดแล้ว ที่ยังคงเหลืออยู่บ้างก็คือกำแพงเมืองซึ่งมีคูล้อมรอบ สำหรับศาสนสถาน **พระเจดีย์ชเวมอดอหรือพระมูตา** เป็นเจดีย์องค์หนึ่งที่มีผู้นับถือมากที่สุดในประเทศพม่า ตำนานกล่าวว่าพ่อค้า ๒ คนได้สร้างพระเจดีย์องค์นี้ขึ้นเพื่อบรรจุพระเกศธาตุ ๒ เส้น

วัตถุประสงค์การเผยแพร่ : เพื่อการศึกษาเท่านั้น For Educational Purpose Only

ที่พระพุทธเจ้าได้ประทานให้แก่ตน พระเจ้าสมณะและวิมลจะได้เสริมพระเจดีย์ให้สูงขึ้นถึง ๒๗ และ ๒๙ เมตรตามลำดับใน พ.ศ. ๑๓๖๘ และ ๑๓๘๓ พระราชาองค์ต่อๆ มาก็ได้ทรงบูรณะและขยายให้ใหญ่ขึ้นไปอีก และเมื่อพระเจ้าโบตอปะยะหรือปะดุงได้ทรงเปลี่ยนฉัตรบนยอดใหม่ใน พ.ศ. ๒๓๓๙ พระเจดีย์องค์นี้ก็มีความสูงถึง ๙๙ เมตร พระมูเตามีฐานเป็นรูปแปดเหลี่ยมและมีส่วนที่ยื่นออกมาอย่างงดงามจากฐานเบื้องล่าง รอบฐานมีวิหารเล็กๆ เรียงรายอยู่ ๒ ชั้นโดยรอบ พระมูเตาพังลงเพราะแผ่นดินไหวใหญ่ ๆ ๓ ครั้งคือใน พ.ศ. ๒๔๕๕, ๒๔๖๐ และ ๒๔๗๓ ครั้งสุดท้ายนี้แผ่นดินไหวรุนแรงมากจนกระทั่งส่วนใหญ่ขององค์ระฆังและยอดได้หักพังลงมา ซึ่งทำให้ลานชั้นล่างพลอยเสียหายไปด้วย หลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ ได้มีความพยายามทั้งทางด้านรัฐบาลและประชาชนที่จะบูรณะปฏิสังขรณ์พระมูเตาให้คืนดีดั้งเดิม การสร้างใหม่ซึ่งมีแผนผังแปลกไปกว่าของเก่าบ้างได้สำเร็จลงใน พ.ศ. ๒๔๙๗

ปัจจุบันพระมูเตาสูง ๑๒๕ เมตร พระพุทธรูปเก่าๆ หลายองค์ทั้งที่สลักจากศิลาและหล่อด้วยสัมฤทธิ์ซึ่งค้นพบภายในพระเจดีย์ที่พังลงได้ตั้งรักษาอยู่ในพิพิธภัณฑสถานบนลานทักษิณ

เมืองหงสาวดียังมีชื่อเสียงอีกสำหรับ**พระพุทธรูปไสยาสน์** องค์ใหญ่ ยาว ๖๐ เมตรและสูง ๑๗ เมตร พระพุทธรูปองค์นี้มีนามว่า **ชเวสธยวง (Shwethalyaung)** และสร้างโดยพระเจ้ามคธิปปะผู้หนุ่มใน พ.ศ. ๑๕๓๗ พระพุทธรูปองค์นี้ได้ตากแดดกรำฝนอยู่เป็นเวลาหลายร้อยปีจนกระทั่งทรุดโทรมลง พระเจ้าธรรมเจดีย์ได้ทรงบูรณะในต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๑ พระเจ้าบุเรงนองก็ได้ทรงบูรณะอีกเช่นเดียวกัน แต่ต่อมาพระพุทธรูปองค์นี้ก็ถูกทอดทิ้งอีกครั้งหนึ่งและถูกต้นไม้ขึ้นปกคลุมหมด จนกระทั่งได้ถูกค้นพบเมื่อราว ๘๐ ปีมานี้เอง และได้ถูกปฏิสังขรณ์ให้คืนดีดั้งเดิม ศาลาเหล็กได้สร้างขึ้นคลุมใน

พ.ศ. ๒๔๔๙ และตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาพระพุทธรูปองค์นี้ก็ได้รับการเคารพบูชาไปทั่วทั้งประเทศพม่า

พระเจ้าธรรมเจดีย์หรือพระเจ้ารามาชิตีทรงเป็นกษัตริย์มอญที่รอบรู้และฉลาดที่สุดองค์หนึ่งแห่งเมืองหงสาวดี พระองค์ทรงอุปถัมภ์พุทธศาสนาอย่างแข็งขัน ได้ทรงส่งคณะสมณทูตไปยังเกาะลังกาใน พ.ศ. ๒๐๑๘ ซึ่งคณะสมณทูตชุดนี้ก็ได้รับการอุปสมบทใหม่อีกครั้งหนึ่งกับคณะมหาวีหารในเกาะลังกา คณะมหาวีหารนี้พระมหินท์โอรสของพระเจ้าอโศกมหาราชซึ่งทรงผนวชเป็นพระภิกษุได้ทรงจัดตั้งขึ้นในเกาะลังการาวพุทธศตวรรษที่ ๓ ความประสงค์ของคณะสมณทูตมอญครั้งนี้ก็เพื่อวางระเบียบสมณวงศ์ของพระภิกษุมอญให้มั่นคงตามระเบียบพระวินัยของลัทธิลังกาวงศ์ เมื่อคณะสมณทูตกลับมายังเมืองหงสาวดีได้นำทรายจากแม่น้ำกัลยาณีซึ่งเป็นที่อุปสมบทใหม่ของตนในเกาะลังกามาด้วย หลังจากได้โปรยทรายลงบนสถานที่ที่เหมาะสมแล้ว **พระเจ้าธรรมเจดีย์ก็ได้ทรงสร้างโบสถ์กัลยาณีสีมาขึ้น ณ ที่นั้น นับเป็นครั้งแรกที่ได้สร้างโบสถ์แบบนี้ขึ้นในประเทศพม่า** โบสถ์เดิมได้รับการบูรณะในสมัยพระเจ้าบุเรงนองและต่อมาใน พ.ศ. ๒๑๕๕ พระเจ้าอโนกเปตลุน (Anauketlun) ก็ได้ทรงสร้างอาคารใหม่ขึ้นแทนที่ ใน พ.ศ. ๒๓๒๘ พระเจ้าปะดุงก็ได้ทรงสร้างอาคารใหม่ขึ้นอีกครั้งหนึ่ง หลังจากนั้นโบสถ์แห่งนี้ก็ถูกทำลายลงอีก ๒ ครั้งและก็ได้รับการสร้างขึ้นใหม่อีก โบสถ์หลังสุดท้ายที่สร้างขึ้นใน พ.ศ. ๒๔๔๕ ได้ถูกแผ่นดินไหวทำลายลงอย่างร้ายแรงใน พ.ศ. ๒๔๗๓ ดังนั้นจึงถูกรื้อลงใน พ.ศ. ๒๔๙๗ และพระอุโบสถในปัจจุบันก็ได้สร้างขึ้นใหม่โดยใช้เงินเรียจากราษฎร

ทางทิศตะวันตกของโบสถ์กัลยาณีสีมามีคิลาคาริกขนาดใหญ่อยู่ ๑๐ หลัง มีจารึกทั้งสองด้านยกเว้นหลังที่ ๙ และหลังที่ ๑๐ ซึ่งมีจารึกเพียงด้านเดียว จารึกทั้งหมดนี้พระเจ้าธรรมเจดีย์โปรดให้สร้าง

วัตถุประสงค์การเผยแพร่ : เพื่อการศึกษาเท่านั้น
For Educational Purpose Only

ขึ้นใน พ.ศ. ๒๐๑๙ เพื่อเป็นหลักฐานเกี่ยวกับพิธีกรรมซึ่งกระทำขึ้น
ในการสร้างโบสถ์กัลยาณีสีมา คุณค่าของจารึกนี้เกี่ยวกับรายละเอียด
ของประวัติพุทธศาสนาตอนต้นในประเทศพม่า รวมทั้งพิธีสร้าง
พระอุโบสถ การเกี่ยวข้องระหว่างเมืองหงสาวดีและประเทศพม่า
กับเกาะลังกาและประเทศอินเดียภาคใต้ในพุทธศตวรรษที่ ๒๐-๒๑
ตลอดจนความเห็นของพม่าเกี่ยวกับการสืบเชื้อสายสมณวงศ์ ภาษาที่
ใช้ในจารึก ๓ หลักแรกเป็นภาษาบาลี และส่วนที่เหลือก็เป็นภาษามอญ
จารึกส่วนใหญ่ได้แตกหักเป็นชิ้นเล็กชิ้นน้อยแล้ว แต่ข้อความภาษาบาลี
ที่คัดลอกลงบนคัมภีร์โบราณยังคงมีอยู่

100 ปี ศาสตราจารย์
หม่อมเจ้าสุภัทราวดี ดิศกุล

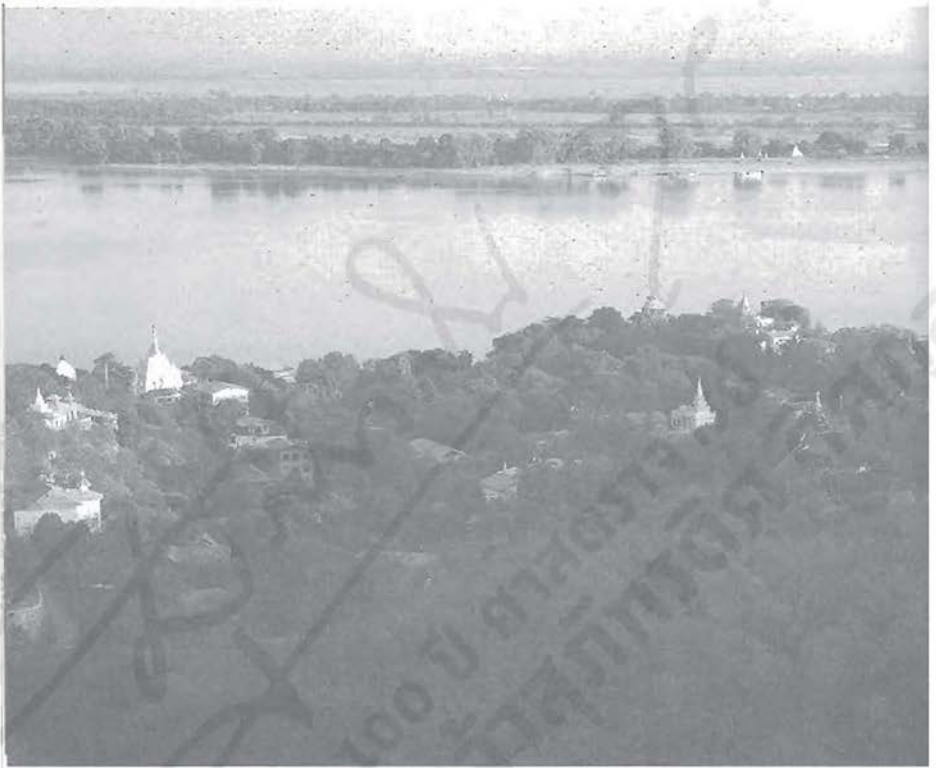

พระพุทธรูปไสยาสน์ "ซเวสดียาง" ที่เมืองหงสาวดี

วัตถุประสงค์การเผยแพร่ : เพื่อการศึกษาเท่านั้น
For Educational Purpose Only

แผ่นดินเผาเคลือบรูปพลพระยามาร ที่เจดีย์ขเวศุคย์ เมืองหงสาวดี

สภาพบ้านเรือนริมแม่น้ำอระวัด เมืองสะแก

เมืองสระแก้ว

ที่ตั้ง จากเมืองพุกามได้ถูกชนชาติมิงโกลโจมตีแล้ว **อหิน** **ขยะชอยุน** บุตรของชาวไทยใหญ่ (ชาน) คนสุดท้ายในจำนวน ๓ คน ที่ได้เข้ามามีอำนาจในภาคเหนือของประเทศพม่าก็ได้สร้าง**เมืองสระแก้ว** (ไทยเรียก**จ๊กกาย**) ขึ้นใน พ.ศ. ๑๘๕๘ เมืองนี้ตั้งอยู่บนฝั่งขวาของแม่น้ำอิระวดี ตรงข้ามกับเมืองอังวะ อมรปุระ และมณฑลเสยซึ่งตั้งอยู่บนฝั่งซ้าย

เมืองสระแก้วไม่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์มากนัก เพราะเหตุว่า ๕๐ ปีหลังการสร้าง พระเจ้าสโตมินพะยะก็ได้ทรงย้ายราชธานีไปอยู่ยังเมืองอังวะ โอรสองค์แรกของพระเจ้าอลองพะยะคือ พระเจ้านวงดอเคยได้ทรงตั้งราชธานีอยู่ที่เมืองสระแก้วเป็นเวลา ๔ ปีตั้งแต่ พ.ศ. ๒๓๐๓-๒๓๐๗ และเมื่อพระองค์สิ้นพระชนม์แล้วเมืองอังวะก็ได้กลับมาเป็นราชธานีอีก อย่างไรก็ตามเมืองสระแก้วก็เป็นสถานที่ที่งดงามที่สุดแห่งหนึ่งในประเทศพม่า เพราะเหตุว่ามีเจดีย์หลายองค์สร้างอยู่เหนือยอดเขาทางด้านหลังของเมือง

ทางทิศเหนือของเมืองสระแก้วมี**เจดีย์กวงมุดคือราชมณีจุฬา** พระเจ้าสะลุนทรงสร้างใน พ.ศ. ๒๑๗๔ ตามแบบมหาสถูปคือเจดีย์

รู้วันเวลาที่เกาะลังกา ทั้งนี้เพื่อเป็นที่ระลึกในการกลับตั้งเมืองอังวะขึ้นเป็นราชธานีใหม่อีกครั้งหนึ่ง เจดีย์องค์นี้ประกอบด้วยฐานวงกลม ๓ ชั้นและองค์ระฆังขนาดใหญ่สูงราว ๕๐ เมตร ว่ากันว่าบรรจูประพุทธรูปจำนวนมากจากเกาะลังกาซึ่งทำให้เจดีย์องค์นี้เป็นที่นับถืออย่างมากมายมีแผ่นจารึกหินอ่อนสูงราว ๓ เมตร จารึกเกี่ยวกับรายละเอียดในการสร้างเจดีย์องค์นี้ ปัจจุบันตั้งอยู่ในศาลาบนลานทักษิณ

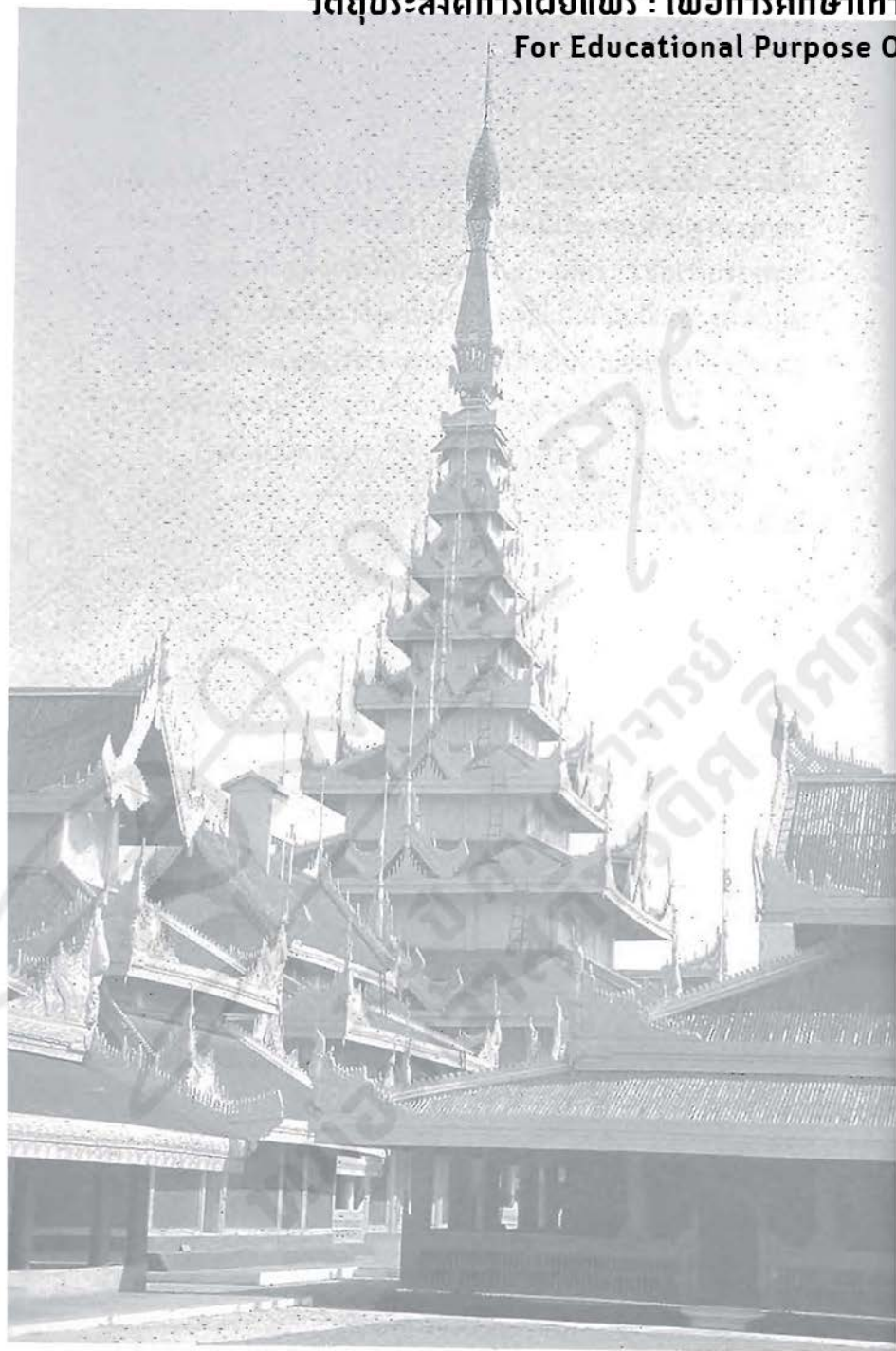
วัดที่น่าชมบนภูเขาก็คือ **เจดีย์ปณยาชิน (Ponnyashin)** กล่าวกันว่าบรรจูประพุทธรูป ๒ องค์ของพระพุทธเจ้า **เจดีย์ปัทมยะ (Padamya)** ซึ่งสร้างโดยพระภิกษุผู้มีนามว่า **ปัทมยิ ดินคยะชะ (Padugyi Thingayaza)** ใน พ.ศ. ๑๘๔๓ และ **เจดีย์อณุมิน สอนเซ (Onhmin Thonze)** หรือ **เจดีย์ ๓๐ ถ้ำ** ซึ่งประกอบด้วยพระพุทธรูปหลายองค์ประดิษฐานอยู่ในแนวเสาเรียงเป็นรูปร่างโค้งอยู่บนเชิงเขา นอกจากนี้ก็มี **วัดถ้ำติโลกกูรู (Tilawkaguru)** ซึ่งกล่าวกันว่าสร้างขึ้นในราว พ.ศ. ๒๒๑๕ โดย **พระเจ้านรเวระ** แห่งราชวงศ์ที่สอง ณ กรุงอังวะ วัดนี้มีจิตรกรรมฝาผนังเกี่ยวกับพุทธประวัติ ที่กล่าวมาแล้วนี้จัดเป็นศิลปะพม่าในสมัยที่กรุงอังวะเป็นราชธานี

เมื่อพระนครศรีอยุธยาแตกเป็นครั้งที่ ๒ ใน พ.ศ. ๒๓๑๐ ชาชาวไทยรวมทั้งขุนหลวงหาบด้วยได้ถูกอพยพมาอยู่ยังเมืองสะแกงนี้

เจดีย์พนมยาศิน เมืองตะแคง

วัตถุประสงค์การเผยแพร่ : เพื่อการศึกษาเท่านั้น
For Educational Purpose Only

พระชนาปราสาท พระราชวังมณฑลเลย

เมืองมณฑลเลย

พระเจ้ามินดงทรงสร้างเมืองมณฑลเลยขึ้นเป็นราชธานีใน พ.ศ. ๒๔๐๐ นามนี้ได้มาจากชื่อเขาซึ่งตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของตัวเมือง เขานี้ได้เป็นเขาคักดีสิทธิ์มาช้านานแล้ว และตำนานได้กล่าวว่าพระพุทธรองค์และพระอาณนทีได้เสด็จมาประทับพักที่นั่น พระพุทธรองค์ได้ประทานพุทธานุญาตไว้ว่าเมื่อพุทธศาสนาครบ ๒,๔๐๐ ปีจักเกิดมีเมืองใหญ่เป็นศูนย์กลางของพุทธศาสนาขึ้นที่เชิงเขาแห่งนี้ พระเจ้ามินดงจึงทรงกระทำให้พุทธานุญาตนี้เกิดเป็นความจริงขึ้นมา โดยทรงย้ายราชธานีจากเมืองอมรปุระมายังเมืองมณฑลเลย เมืองนี้มีนามอีกนัยหนึ่งว่า **รัตนบุชา**

ตัวเมืองเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสกว้างยาวด้านละ ๒ กิโลเมตร มีกำแพงก่อด้วยอิฐใช้สอดดินมีใบเสมาอยู่ข้างบนล้อมรอบ กำแพงนี้สูงราว ๘ เมตร และมีเชิงเทินดินอยู่ภายใน มีประตูเมือง ๑๒ ประตู ทิศละ ๓ ประตู ตั้งอยู่ระยะห่างเท่าๆ กัน และมีปราสาท (pyatthat) หรือพลับพลาไม้สร้างอยู่ข้างบน พลับพลาไม้นี้ยังมีอยู่ทุกสิ่งมุมเมือง และยังมีอีก ๓๒ หลังเล็กๆ คั่นอยู่ระหว่างกลาง รวมทั้งหมดจึงมี ๔๘ หลัง คู่อ้อมรอบกำแพงกว้างประมาณ ๗๕ เมตรและลึกประมาณ

วัตถุประสงค์การเผยแพร่ : เพื่อการศึกษาเท่านั้น For Educational Purpose Only

๔ เมตร มีสะพานไม้ข้ามคูเข้าไปในเมือง ๕ สะพาน และ ๔ สะพาน ก็ข้ามเข้าไปยังประตูใหญ่ทั้งสี่ทิศ พระราชวังตั้งอยู่ตรงกลางใจเมือง พระราชวังนี้ได้อ้อมมาจากเมืองอมรปุระและสร้างขึ้นใหม่ที่เมืองมณฑลเลย ประกอบด้วยอาคารไม้เป็นจำนวนมาก หลายหลังสลักอย่างสวยงาม และปิดทองตั้งอยู่บนฐานสูง มีกำแพงอิฐล้อมรอบอีกชั้นหนึ่ง พระเจ้าลีปอได้ทรงก่อสร้างอาคารอิฐเพิ่มเติมบ้าง อาคารในพระราชวังเหล่านี้ได้ถูกไฟไหม้ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง อย่างไรก็ตามรูปจำลอง **สิงหาสนบัลลังก์**ก็ยังคงเหลืออยู่เพราะได้ถูกย้ายจากหลุดตอหรือศาลาลูกขุนซึ่งตั้งอยู่นอกพระราชวังไปไว้ที่พิพิธภัณฑ์อินเดีย เมืองคัลคัตตาหลังจากที่อังกฤษตีพม่าภาคเหนือได้ สิงหาสนบัลลังก์นี้ได้ถูกส่งกลับมายังประเทศพม่าหลังจากที่พม่าได้รับเอกราช และปัจจุบันตั้งแสดงอยู่ในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ณ เมืองย่างกุ้งดังกล่าวมาแล้ว ทางทิศตะวันตกของฐานพระราชวังมีพิพิธภัณฑ์เล็กๆ จัดตั้งแสดงรูปจำลองของอาคารพระราชวังแต่เดิมให้ประชาชนชม

หอบรรจุพระทันตธาตุและหอนาฬิกาตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของฐานพระราชวัง เหนือหอนาฬิกาขึ้นไปเป็น**สถานที่บรรจุพระศพ**ของพระเจ้ามินดงและพระมเหสี **โรงกระยาบัพ**ของหลวงและ**ศาลาทรงธรรม**ก็ตั้งอยู่ใกล้ๆ นั้น อาคารเหล่านี้ก่อด้วยอิฐและในศาลาทรงธรรมยังคงมีภาพจิตรกรรมฝาผนังเหลืออยู่ ใกล้หอนาฬิกามีศาลาศิลาจารึกอยู่ ๒ หลัง เก็บศิลาจารึกมากกว่า ๖๐๐ หลัก เป็นศิลาจารึกของเดิมที่พระเจ้าปะดุงทรงเก็บรวบรวมไว้ ศิลาจารึกเหล่านี้ได้ขนย้ายมาจากเมืองอมรปุระยังเมืองมณฑลเลยก่อนสงครามโลกครั้งที่สองเพียงเล็กน้อย

ใกล้กับเขามณฑลเลยมี**วัดกโยกตอคยี (Kyauktawgyi)** ซึ่งสร้างสำเร็จใน พ.ศ. ๒๔๒๑ มีพระพุทธรูปขนาดใหญ่ซึ่งสลักจากหินอ่อนก้อนใหญ่เพียงก้อนเดียวประดิษฐานอยู่ หินอ่อนก้อนใหญ่นี้ได้มาจาก

เหมืองหินสะคยีน (Sagyin) ทางทิศเหนือของเมืองมณฑลเย่ การสลักพระพุทธรูปได้สลักสำเร็จใน พ.ศ. ๒๔๐๘ และได้มีการฉลองอย่างมโหฬาร

บนเขามณฑลเย่เองก็มีอาคารทางพุทธศาสนาอีกหลายแห่ง เป็นต้นว่ามีพระพุทธรูปขนาดใหญ่ชานพระนามว่า **ชเวยัตตอ (Shweyattaw)** เป็นพระพุทธรูปกำลังซึ่งพระหัตถ์ไปยังพระราชวังกลางกรุงมณฑลเย่ว่าจะเป็นศูนย์กลางของราชอาณาจักรต่อไป นอกจากนี้ก็ยังมีเจดีย์ ศาลา ทางเดินซึ่งมีหลังคาคลุม ฯลฯ ซึ่งเกิดจากเงินเรียไรของราษฎรถวายพระสงฆ์ซึ่งเป็นที่นับถือกันมากองค์หนึ่ง

วัดกุโสดอ (Kuthodaw) หรือ **มหาโลกมารเซน (Maha Lawkamarazein)** ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของวัดโยกตอคยี้ วัดนี้พระเจ้ามินดงทรงสร้างใน พ.ศ. ๒๔๐๐ ตามแบบเจดีย์ชเวสิกองที่เมืองพุกาม ลักษณะที่น่าชมก็คือศิลาจารึก ๗๒๙ หลักซึ่งจารึกข้อความในพระไตรปิฎกทั้งหมด พระเจ้ามินดงได้โปรดให้กระทำสังคายนาพระไตรปิฎกเป็นครั้งที่ ๕ และเมื่อได้กระทำการสังคายนาเสร็จแล้วก็ได้จารึกข้อความลงบนแผ่นหิน แผ่นหินแต่ละแผ่นได้ตั้งอยู่ในศาลาเล็กๆ ก่อด้วยอิฐ แต่ละหลังภายในเขตของวัด จารึกนี้นับว่าเป็นเอกในทางด้านพุทธศาสนา และเป็นที่นิยมชมเชยของผู้ศึกษาวิชาอารยธรรมตะวันออกเป็นอันมาก

ทางใต้ของวัดกุโสดอเป็นซากของ **วัดอตุมาชิ (Atumashi)** หรือวัดซึ่งไม่มีที่เปรียบ พระเจ้ามินดงทรงสร้างใน พ.ศ. ๒๔๐๐ ในราคา ๕๐๐,๐๐๐ รูปี ตัวอาคารสร้างด้วยไม้ประดับปูนปั้นภายนอก และสิ่งแปลกประหลาดก็คือ หลังคาทำเป็นลานสี่เหลี่ยมผืนผ้าซ้อนกันขึ้นไป ๕ ชั้น แทนที่จะเป็นหลังคาทรงปราสาทซึ่งมียอดแหลม ภายในมีพระพุทธรูปขนาดใหญ่และพระไตรปิฎก ๔ ชุด เก็บไว้ในหีบไม้สักขนาดใหญ่ อาคารทั้งหมดรวมทั้งวัดกุภายในได้ถูกไฟไหม้หมดใน

พ.ศ. ๒๔๓๓ สิ่งที่ยังคงเหลืออยู่ในปัจจุบันก็คือแนวระเบียงก่อด้วยอิฐและบันไดซึ่งประดับด้วยลวดลายปูนปั้นอย่างงดงาม

ทางทิศตะวันออกของวัดอตุมาซิมีวัดชเวนันดอ (Shwenandaw) ซึ่งพระเจ้าสิปอทรงสร้างใน พ.ศ. ๒๔๒๓ โดยเรือเอาพระตำหนักที่ประทับของพระเจ้ามินดงมาสร้างขึ้น อาคารทั้งหมดปิดทองและประดับด้วยกระจกรวมทั้งไม้สลักอย่างงดงาม ตัวอาคารได้ทรุดโทรมลงอย่างมากแต่ภาพไม้สลักภายในโดยเฉพาะเกี่ยวกับเรื่องทศชาติยังคงอยู่ดี ปัจจุบันกรมโบราณคดีของพม่ากำลังซ่อมแซมวัดนี้อยู่

นอกตัวเมืองซึ่งมีป้อมปราการล้อมได้แบ่งออกเป็นสี่เหลี่ยมจัตุรัสขนาดใหญ่หลายส่วน ในบรรดาวัดที่สำคัญก็มี**วัดพระมหามัณเฑียร** (Mahumuni) วัดนี้ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของเมืองมณฑลเลยก็ใกล้กับทิศเหนือของเมืองอมรปุระซึ่งอยู่ติดกัน มีชื่อว่า **พายกยี** (Payagyi) คือวัดใหญ่หรือ**วัดยะไซ** (Arakan) เพราะเหตุว่าพระพุทธรูปพระมหามัณเฑียรนั้นได้นำมาจากเมืองยะไซใน พ.ศ. ๒๓๒๗ ในรัชกาลของพระเจ้าปะดุง พระพุทธรูปองค์นี้หล่อด้วยสัมฤทธิ์แต่องค์พระก็ได้ถูกปิดทองอยู่เป็นเวลานานจนแลดูเป็นตะปุ่มตะป่ำไปหมด **พระมหามัณเฑียรเป็นพระพุทธรูปประทับนั่งสูงราว ๔ เมตร** วัดนี้ได้ถูกไฟไหม้ใน พ.ศ. ๒๔๒๗ อาคารปัจจุบันซึ่งมีหลังคาเป็นลานประดับปูนปั้นปิดทองได้สร้างขึ้นภายหลังไฟไหม้ ในลานชั้นในมีคิลาคาริกเป็นจำนวนหลายร้อยหลักเป็นรูปจำลองของจาริกที่สร้างขึ้นในพุทธศาสนาซึ่งพระเจ้าปะดุงได้ทรงรวบรวมไว้ ในศาลาหลังหนึ่งมีรูปสัมฤทธิ์ ๖ รูปเป็นรูปทวารบาล ๒ รูปสิงห์ ๓ รูป และช้างเอราวัณ ๑ รูป ประติมากรรมสัมฤทธิ์เหล่านี้ได้นำมาจากเมืองยะไซพร้อมกับพระพุทธรูปพระมหามัณเฑียรเมืองอมรปุระเป็นรูปซึ่งพระเจ้าบุเรงนองทรงนำมายังกรุงหงสาวดีเมื่อทรงตีพระนครศรีอยุธยาได้ใน พ.ศ. ๒๒๐๖ และพระเจ้ายะไซทรงนามว่า **ราชคยี** (Rajagyi) ก็ได้ทรงขนจากกรุงหงสาวดีไปยังเมืองยะไซอีกต่อหนึ่งรูป

วัตถุประสงค์การเผยแพร่ : เพื่อการศึกษาเท่านั้น
For Educational Purpose Only

เหล่านี้เป็นประติมากรรมสัมฤทธิ์ขอมสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗
ในต้นพุทธศตวรรษที่ ๑๘ และสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๒ (เจ้า
สามพระยา) ทรงนำมายังพระนครศรีอยุธยาเมื่อทรงตีพระนครหลวง
ของขอมได้ ใน พ.ศ. ๑๘๗๔

100 ปี ศาสตราจารย์
หม่อมเจ้าสุภัทรรติ ตติกุล

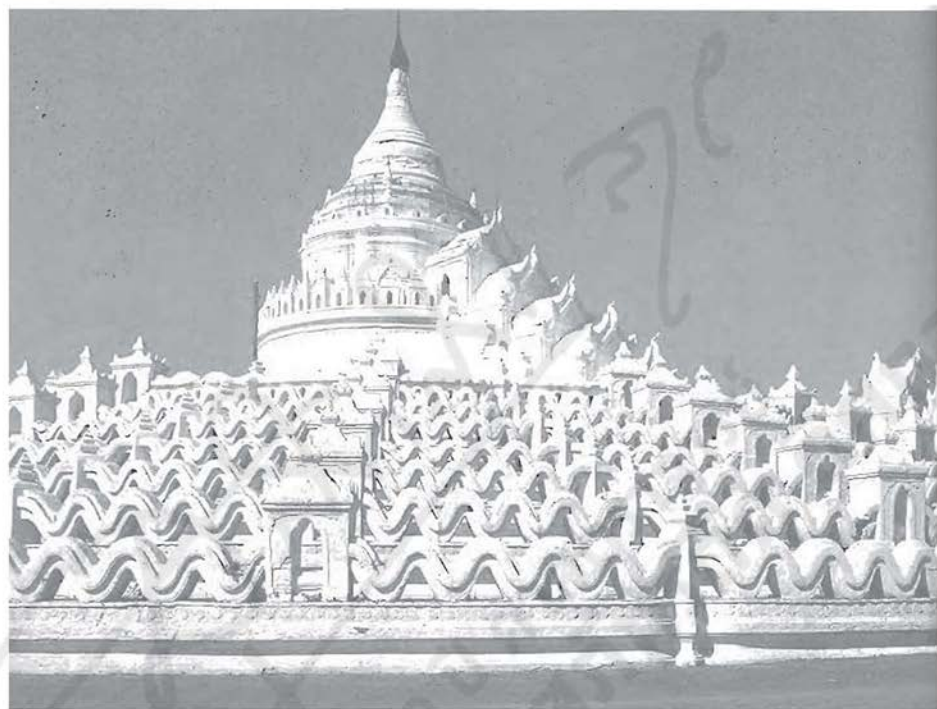

พระมหามัญญี ณ วัดพระมหามัญญี เมืองมณฑลเลย

ประติมากรรมสัมฤทธิ์ รูปช้างเอราวัณ ศิลปะขอมในวัดพระมหาไถ่บุญนี้

วัตถุประสงค์การเผยแพร่ : เพื่อการศึกษาเท่านั้น
For Educational Purpose Only

เจดีย์สินพยูเม

100%
หม่อมเจ้าสุ

มินคุน (Mingun)

พระเจ้าปะดุงได้เสด็จมาประทับอยู่เป็นเวลาหลายปีบนเกาะกลางแม่น้ำอิระวดี เพื่อจะทรงควบคุมการก่อสร้าง**เจดีย์มินคุน**บนฝั่งตะวันตกของแม่น้ำ เจดีย์องค์นี้ถ้าสร้างสำเร็จก็จะมีคามสูงถึงราว ๑๖๕ เมตร และจะเป็นเจดีย์ที่ใหญ่ที่สุดในประเทศพม่า อย่างไรก็ตาม เมื่อพระเจ้าปะดุงสิ้นพระชนม์ใน พ.ศ. ๒๓๖๒ เจดีย์องค์นี้ก็ถูกทอดทิ้ง

แต่เท่าที่เหลืออยู่ในปัจจุบันก็ยังคงเป็นกองอิฐที่ใหญ่ที่สุดในโลก คือส่วนล่างเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสกว้างยาวด้านละ ๑๕๐ เมตร สูง ๕๔ เมตร เป็นฐานซึ่งกะว่าจะมีองค์ระฆังของเจดีย์อยู่ข้างบน แต่ละข้างของฐานสี่เหลี่ยมใหญ่นี้จะเป็นซุ้มและมีมุขยื่นออกมา ฐานส่วนบนซึ่งเว้าเข้าไปทำเป็นแผ่นสี่เหลี่ยมจัตุรัสเล็กๆ สำหรับรองรับแผ่นดินเผาเคลือบสีเขียว น้ำตาล และเหลือง แสดงภาพนูนเกี่ยวกับการประชุมสังคายนาพระไตรปิฎก ๕ ครั้ง แผ่นดินเผาเคลือบเหล่านี้ปัจจุบันยังคงรักษาอยู่ภายในอาคารใกล้ๆ ซากเจดีย์นั้น ซากเจดีย์องค์นี้ได้รับความเสียหายอย่างมากจากแผ่นดินไหวครั้งใหญ่ใน พ.ศ. ๒๓๘๑ ราว ๘๐๐ เมตรทางทิศใต้ของพระเจดีย์องค์นี้มีรูปจำลองของ**เจดีย์ปอนตอปะยะ (Pondawpaya)** สูง ๕ เมตร ว่ากันว่าใช้สำหรับเป็นแบบของเจดีย์

องค์ใหญ่

นอกจากเจดีย์องค์ใหญ่นี้แล้ว พระเจ้าปะดุงยังได้ทรงหล่อ
ระฆังสัมฤทธิ์ที่ใหญ่ที่สุดในประเทศพม่าขึ้น รวมทั้งทรงสร้างรูป
สิงห์ทวารบาลคู่หนึ่งก่ออิฐถือปูนด้วย ระฆังนี้สูง ๔ เมตร มีเส้นผ่า
ศูนย์กลางที่ปากกว้างราว ๕ เมตร และหนัก ๙๐ ตัน นับว่าเป็นระฆัง
ที่เขavnอยู่ซึ่งใหญ่ที่สุดในโลก รูปสิงห์ทวารบาลนั้นปัจจุบันทรุดโทรม
มากเพราะตั้งแต่สร้างมาก็ถูกแผ่นดินไหวแล้วหลายครั้ง

ทางทิศเหนือของซากเจดีย์องค์ใหญ่นี้ยังมีเจดีย์สินพยูเม (Hsin-
byume) ซึ่งพระเจ้าพะคะยิดอทรงสร้างใน พ.ศ. ๒๓๕๙ ก่อนที่จะเสด็จ
ขึ้นเสวยราชย์ เจดีย์องค์นี้เปรียบเสมือนพระเจ้าจุกุฬามณีซึ่งตั้งอยู่
เหนือเขาพระสุเมรุอันเป็นศูนย์กลางของจักรวาลตามความเชื่อถือ
เกี่ยวกับเรื่องไตรภูมิในพุทธศาสนา คือมีแผนผังเป็นรูปร่างกลม
ประกอบด้วยลานซ้อนกันขึ้นไป ๗ ชั้น ลานเหล่านี้มีผนังเตี้ยๆ ทำเป็น
รูปคล้ายลูกคลื่นอยู่โดยรอบ เหนือลานชั้นบนมีฐานรูปทรงกระบอก
ซึ่งมีห้องไว้พระพุทธรูปอยู่ภายใน ยอดเป็นรูปเจดีย์ตามแบบพม่า ห้อง
ที่ไว้พระพุทธรูปนี้มีบันไดขึ้น ๓ ทางขนานกัน มีหลังคาวงโค้งคลุม
ประดับด้วยลวดลายปูนปั้นอย่างงดงาม เจดีย์องค์นี้เจ้าชายพะคะยิดอ
ทรงสร้างอุทิศแต่ชายาคือเจ้าหญิงสินพยูเมที่สิ้นพระชนม์ไปแล้ว
แม้จะถูกทำลายโดยแผ่นดินไหวแต่ก็ได้รับการซ่อมแซมและปัจจุบัน
ยังคงอยู่ในสภาพดี

หนังสืออ้างอิง

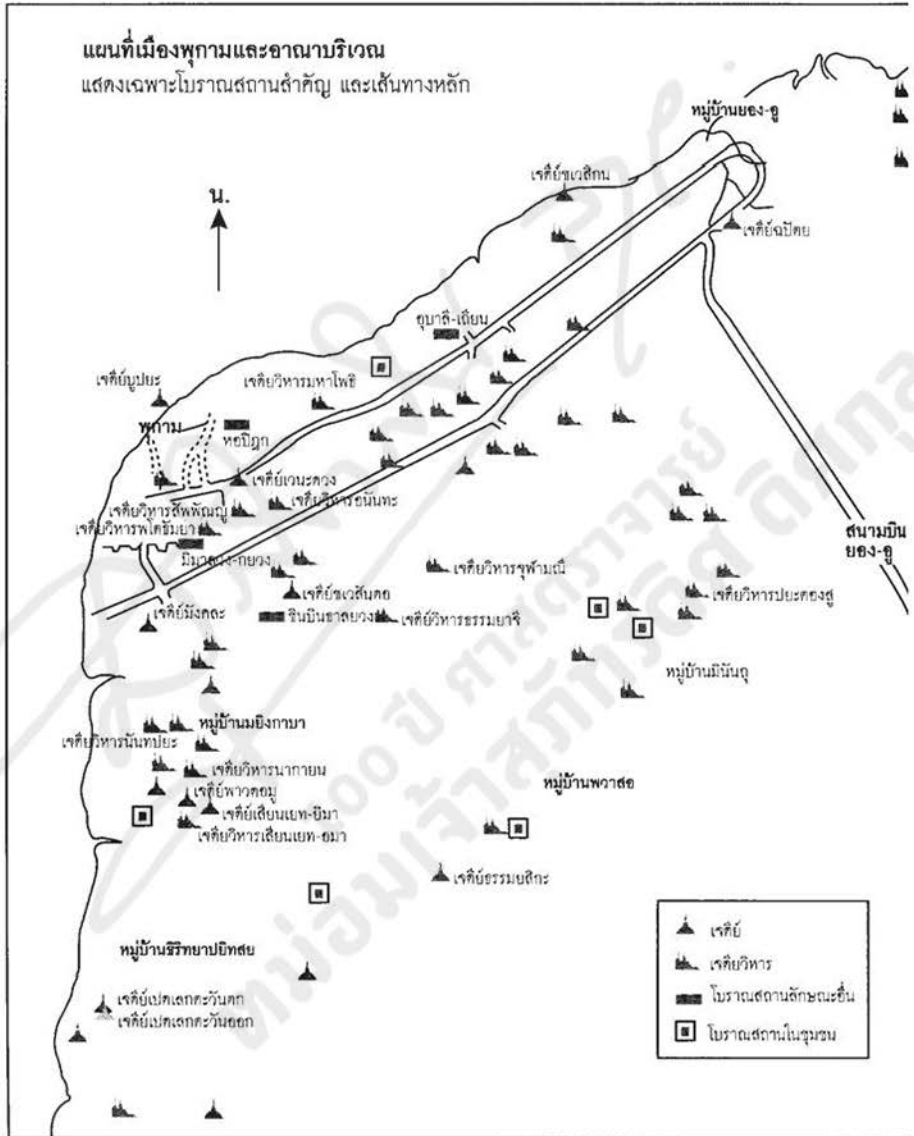
Aung Thaw : Historical Sites in Burma (1978)

วัตถุประสงค์การเผยแพร่ : เพื่อการศึกษาเท่านั้น
For Educational Purpose Only

ระฆังสัมฤทธิ์ใบใหญ่ที่สุดในพม่า ที่เมืองมินคูน

วัตถุประสงค์การเผยแพร่ : เพื่อการศึกษาเท่านั้น For Educational Purpose Only

เมืองพุกาม (Pagan)

เมืองพุกามตั้งอยู่บนฝั่งตะวันออกของแม่น้ำอิระวดี ศาสนสถานส่วนใหญ่สร้างขึ้นระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๑๖-๑๙ เมื่อเมืองพุกามยังเป็นราชธานีของอาณาจักรพม่าอยู่

ตำนานพม่ากล่าวว่ามีพระราชชา ๕๕ องค์ครองอยู่ที่เมืองพุกามเป็นระยะเวลา รวม ๑,๒๐๐ ปีคือเริ่มตั้งแต่ พ.ศ. ๖๕๑ และกำแพงเมืองพุกามก็สร้างโดยพระเจ้าปยินพะยะซึ่งเป็นกษัตริย์องค์ที่ ๓๔ อย่างไรก็ดี ประวัติศาสตร์อย่างแน่นอนของเมืองพุกามก็เริ่มต้นในรัชกาลของพระเจ้าอโนรธา (อนुरुทมหทราชา) ระหว่าง พ.ศ. ๑๕๘๗-๑๖๒๐ ใน พ.ศ. ๑๖๐๐ พระเจ้าอโนรธาทรงปราบปรามเมืองเถนหรือสะเทิม ซึ่งเป็นเมืองมอญทางภาคใต้ของประเทศพม่าได้ และทรงนำพระไตรปิฎกภาษาบาลี พระภิกษุสงฆ์ ศิลปิน และช่างฝีมือทุกชนิดกลับมายังเมืองพุกาม จากพระสงฆ์มอญเหล่านี้ ชาวพม่าก็ได้เรียนตัวอักษร ศาสนา และคัมภีร์ต่างๆ (ได้กล่าวมาแล้วว่าสมเด็จพระยาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร ทรงเสด็จไปศึกษาที่เมืองพุกาม) ราชานุกาพทรงสันนิษฐานว่าพระเจ้าอนुरुทมน่าจะเสด็จยกกองทัพมาตีเมืองนครปฐมในประเทศไทย ซึ่งเป็นราชธานีของอาณาจักรทวารวดี ในขณะนั้น ยิ่งกว่าไปตีเมืองเถนหรือสะเทิมทางภาคใต้ของประเทศ

พม่า) นับจากนี้เป็นต้นไปก็เริ่มมีสถาปัตยกรรมและการสร้างสรรค์ศิลป
อย่างใหญ่หลวงในประเทศพม่า ซึ่งในระยะเวลา รวม ๒๐๐ ปีก็ทำให้
เมืองพุกามและบริเวณใกล้เคียงเต็มไปด้วยศาสนสถานเป็นเรือนพัน
ศาสนสถานเหล่านี้มีทั้งขนาดใหญ่และขนาดเล็กและมีรูปร่างต่างๆ กัน
ผนังชั้นในก็มักประดับไปด้วยจิตรกรรมฝาผนังอย่างงดงาม ในปัจจุบัน
ปรากฏว่าโบราณสถานในเมืองพุกามซึ่งกรมโบราณคดีของพม่าได้ขึ้น
ทะเบียนไว้แล้วนั้นมีจำนวนถึง ๒,๒๑๗ แห่ง

ศาสนสถานในเมืองพุกามอาจแบ่งออกได้เป็น ๒ ชนิด คือ

๑. **เจดีย์ทรงระฆังก่อด้วยอิฐตั้งอยู่บนฐานที่ซ้อนกันขึ้นไปหลายชั้นและมียอดแหลม** เจดีย์เหล่านี้สร้างขึ้นเพื่อบรรจุพระ
สารีริกธาตุรวมทั้งบริโภคนเจดีย์ (สิ่งของเครื่องใช้) ของพระพุทธเจ้าหรือ
อัฐิธาตุของพระสงฆ์ แต่บางครั้งก็สร้างขึ้นเพื่อเป็นอนุสาวรีย์แก่สถานที่
อันศักดิ์สิทธิ์ เหตุนี้จึงมักมีกรูอยู่ภายในฐานหรือธาตุครวม (ห้องบรรจุ
พระธาตุ) อยู่ระหว่างองค์ระฆังและยอด

๒. **วิหารสำหรับประดิษฐานพระพุทธรูป** มักมีแผนผังเป็น
รูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสซึ่งบางครั้งก็มีมุขประกอบอยู่ทางด้านหน้า มีหลังคา
ซ้อนกันขึ้นไปหลายชั้นและมีองค์เจดีย์หรือหลังคารูปโค้งสูงตามแบบ
อินเดีย (ศิขร) เป็นยอด

ศาสนสถานเหล่านี้ยังมีรูปร่างแตกต่างกันออกไปอีกและมักมี
ลวดลายเครื่องประดับอย่างงดงาม ด้วยเหตุนี้สถาปัตยกรรมซึ่งก่อ
ด้วยอิฐที่เมืองพุกามจึงอาจแบ่งย่อยออกไปอีกได้ดังนี้ คือ

(๑) **เจดีย์ซึ่งมีองค์ระฆังคล้ายที่บรรจุพระสารีริกธาตุ** คือ
เป็นรูปทรงกระบอกสูง เช่น เจดีย์โลกันันท์ (Lawkananda)

(๒) **เจดีย์ซึ่งมีองค์ระฆังเลียนแบบเนินดินเป็นทรงกลม**
เช่น เจดีย์ชเวสิกอง (Shwezigon) และมณฑลเจดีย์ (Mingalazedi)

(๓) **เจดีย์ทรงลังกา** ความจริงก็คล้ายกับแบบที่ ๒ แต่มี

วัตถุประสงค์การเผยแพร่ : เพื่อการศึกษาเท่านั้น For Educational Purpose Only

บัลลังก์สี่เหลี่ยมรองรับปล้องไฉนบนยอด (คล้ายเจดีย์ในประเทศไทย)

(๔) วิหารเลียนแบบสถาปัตยกรรมในประเทศอินเดียภาคเหนือ เช่น อานันทเจดีย์

(๕) วิหารเลียนแบบสถาปัตยกรรมในประเทศอินเดียภาคกลาง เช่น วิหารมหาโพธิ ฌ พุทธคยา คือสถานที่ที่พระพุทธองค์ทรงตรัสรู้

(๖) วิหารเลียนแบบสถาปัตยกรรมในประเทศอินเดียใต้ (ซึ่งความจริงก็เหมือนกับแบบที่ ๔ นั่นเอง)

(๗) อาคารแบบถ้ำเลียนแบบสถาปัตยกรรมในประเทศอินเดีย เช่น ถ้ำกัณชิตถา (Kyanzitttha Umin)

(๘) พระอุโบสถ เป็นอาคารรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า มีหลังคาลดหลั่นหลายชั้น

(๙) หอสุมุด เป็นอาคารรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส มีหลังคาลดหลั่นหลายชั้นและมียอดแหลม (คล้ายมณฑปในประเทศไทย)

วิหารรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสที่เมืองพุกามซึ่งได้รับอิทธิพลมอญมักมีระเบียงมิดทึบ ได้รับแสงสว่างแต่เพียงเล็กน้อยจากหน้าต่างซึ่งเจาะเป็นรู แต่ก็มีจิตรกรรมฝาผนังซึ่งมีสีสันสวยงามและมีจารึกภาษามอญประกอบอยู่บนผนังภายในเช่นที่วิหารอเบยทนะ (Abeyadana) กุพโยกคยี (Kubyaukgyi) และนันปะยะ (Nanpaya) เป็นต้น สำหรับวิหารแบบพม่าแท้ เช่น วิหารสิัพพัญญู (Thatbyinnyu) และหติโลมินโล (Htilominlo) นั้นสว่างและโล่ง มีแผนผังใหญ่และสูง วิหารอานันทเจดีย์เป็นหัวเลี้ยวหัวต่อระหว่างสองแบบนี้

เมืองพุกามยังคงเคยเป็นศูนย์กลางทางการศึกษาภาษาบาลีด้วย แม้เมื่อเมืองพุกามได้ถูกทำลายไปแล้วและเมืองอังวะได้เข้ามาเป็นราชธานีของอาณาจักรพม่าแทนที่ แต่การศึกษาทางพุทธศาสนาที่เมืองพุกามก็ยังคงอยู่ ดังจะเห็นได้ว่าการก่อสร้างเพิ่มเติมในพุทธศตวรรษที่ ๒๐

และ ๒๑ วัดที่ก่อสร้างด้วยอิฐในสมัยเมืองพุกามมักมี ๒ ชั้น มีกุฏิเป็นห้องเล็กๆ อยู่ล้อมรอบลานสี่เหลี่ยมจัตุรัสตรงกลาง และยังมีร่องรอยของชื่อไม้ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าหลังคาคงทำด้วยเครื่องไม้มุงกระเบื้อง รวมทั้งเคยมีอาคารไม้อยู่ทางด้านหน้าด้วย

นอกจากได้รับอิทธิพลจากศิลปะมอญแล้ว สถาปัตยกรรมที่เมืองพุกามยังแสดงให้เห็นว่าได้รับอิทธิพลมาจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือของอินเดียด้วย แต่ก็ได้นำมาปรับปรุงให้เป็นแบบพม่าอย่างแท้จริง ในต้นพุทธศตวรรษที่ ๑๔ กองทัพของชนชาติมิงโกลจากประเทศจีนได้เข้าโจมตีอาณาจักรพม่าและทำลายเมืองพุกามลง คงเหลือแต่ร่องรอยของโบราณสถานให้เห็นได้จนทุกวันนี้

โบราณสถาน ในเมืองพุกาม

ประตูละคร (Sarabha)

เป็นประตูใหญ่ของกำแพงเมืองด้านทิศตะวันออก และเป็นสิ่งเดียวที่ยังคงเหลืออยู่ของเมืองเก่าที่พระเจ้าปดุงทรงสร้างในปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๔ ร่องรอยของภาพสลักปูนปั้นบนยอดกำแพงยังคงมองเห็นได้จากด้านนอก ประตูนี้รักษาโดยนัตหรือผีผู้เฝ้าประตู ๒ ตน ซึ่งเป็นพี่ชายและน้องสาว ยังคงมีรูปอยู่ในศาลซึ่งก่อด้วยอิฐ นัตผู้ชายอยู่ทางด้านซ้ายและนัตผู้หญิงอยู่ทางด้านขวาเวลาเข้าประตู

เทวาลัยนัตทะเลงกยวง (Nat-blaung-kyauung)

เป็นเทวาลัยในศาสนาพราหมณ์เพียงหลังเดียวที่ยังคงเหลืออยู่ที่เมืองพุกาม คงจะสร้างขึ้นในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๖ และได้หักพังไปบ้างแล้ว ที่ยังคงเหลืออยู่ในปัจจุบันก็คือห้องกลางพร้อมกับเสาสี่เหลี่ยมทึบตรงกลางและยอด เทวาลัยแห่งนี้อุทิศถวายพระนารายณ์ด้วยเหตุที่บนผนังด้านนอกจึงประดับไปด้วยภาพสลักหินแสดงถึงนารายณ์สิบปางโดยมีพระพุทธรูปเจ้าเป็นอวตารปางที่ ๔ มีจิตรกรรมฝาผนังอยู่ในเทวาลัยซึ่งอยู่ในสมัยเดียวกับตัวอาคารและประติมากรรม แต่ก็ได้ลบเลือนไปเกือบหมดแล้ว ตรงกลางเทวาลัยมีเสาสี่เหลี่ยมทึบก่อด้วยอิฐเว้นที่ให้เดินประทักษิณได้โดยรอบ เพดานเป็นรูปวงโค้ง เสานี้ใช้สำหรับรองรับยอดข้างบน บนเสาแต่ละด้านเดิมมีเทวรูปพระนารายณ์ยืนอยู่ภายในซุ้มซึ่งมีเสาเล็กๆ ประดับสองข้าง เทวรูปพระนารายณ์เหล่านี้สลักเป็นภาพหุ่นบนผนังอิฐของเสากลางเทวาลัยนั้น

เจดีย์นาคากะเวนาตวง (Ngakywenadaung)

เจดีย์องค์นี้มีองค์ระฆังเป็นรูปทรงกรวยบานปลายตั้งอยู่เหนือฐานรูปวงกลม แต่เดิมอาจมียอดอยู่ข้างบน แต่ปัจจุบันได้หักพังไปหมดแล้ว ความสูงในปัจจุบันราว ๑๔ เมตร ส่วนใหญ่ขององค์เจดีย์ประดับด้วยกระเบื้องเคลือบสีเขียว แม้เราไม่อาจทราบถึงกำหนดอายุของเจดีย์องค์นี้ได้อย่างแน่นอน แต่ก็คงสร้างขึ้นในราวกลางพุทธศตวรรษที่ ๑๗ อย่างไรก็ตามก็ตำนานก็กล่าวว่ามีพระเจ้าตวงถุกยี (Taungthugyi) ทรงสร้างขึ้นในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๕

วิหารสัพพัญญู (Thatbyinnyu)

ความรู้แจ้งเห็นจริงทุกสิ่งทุกอย่าง (สัพพัญญู) เป็นลักษณะหนึ่งของพระพุทธองค์ วิหารแห่งนี้พระเจ้าอลองคลิดทรงสร้างขึ้นราวปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๗ พระองค์ทรงเป็นนั้ตดาและครองราชย์ต่อจากพระเจ้ากัยันชิตธาดาผู้ทรงสร้างวิหารอานันทเจดีย์ วิหารสัพพัญญูตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของวิหารอานันทเจดีย์และสูงกว่าพื้นดิน ๖๗ เมตร ด้วยเหตุนี้จึงสูงกว่าอาคารอื่นๆ ทั้งหมดที่เมืองพุกาม แพนผนังโดยทั่วไปก็คล้ายกับวิหารอานันทเจดีย์แต่ไม่ได้เป็นรูปกากบาท เพราะมีแต่मुखด้านตะวันออกเท่านั้นที่ยื่นออกมาจากตัววิหาร วิหารสัพพัญญูมี ๒ ชั้น และมีพระพุทธรูปประทับนั่งอยู่บนชั้นที่สอง มีบันไดกลางซึ่งมีรูปทวารบาลยืนเฝ้า ๒ รูปอยู่ตรงข้ามกับห้องทางทิศตะวันออกและทางเข้า บันไดนี้นำไปยังระเบียงสำหรับเดินประทักษิณรอบวิหาร ในขณะที่เดียวกันก็อาจขึ้นบันไดซึ่งสร้างอยู่ในผนังขึ้นไปบนยอดของระเบียง และขึ้นบันไดข้างนอกขึ้นไปยังชั้นที่สอง ห้องเล็กๆ เจดีย์ที่มุมของลาน หน้าบันเป็นวงโค้งมีลวดลายประดับ และเสาประดับผนังเกลี้ยงๆ ยิ่งทำให้วิหารแห่งนี้ดูมีรูปร่างสูงขึ้นไปอีกหน้าต่าง ๒ แถวของแต่ละชั้นทำให้ภายในสว่างและโล่ง อย่างไรก็ตามผนังก็เกลี้ยง

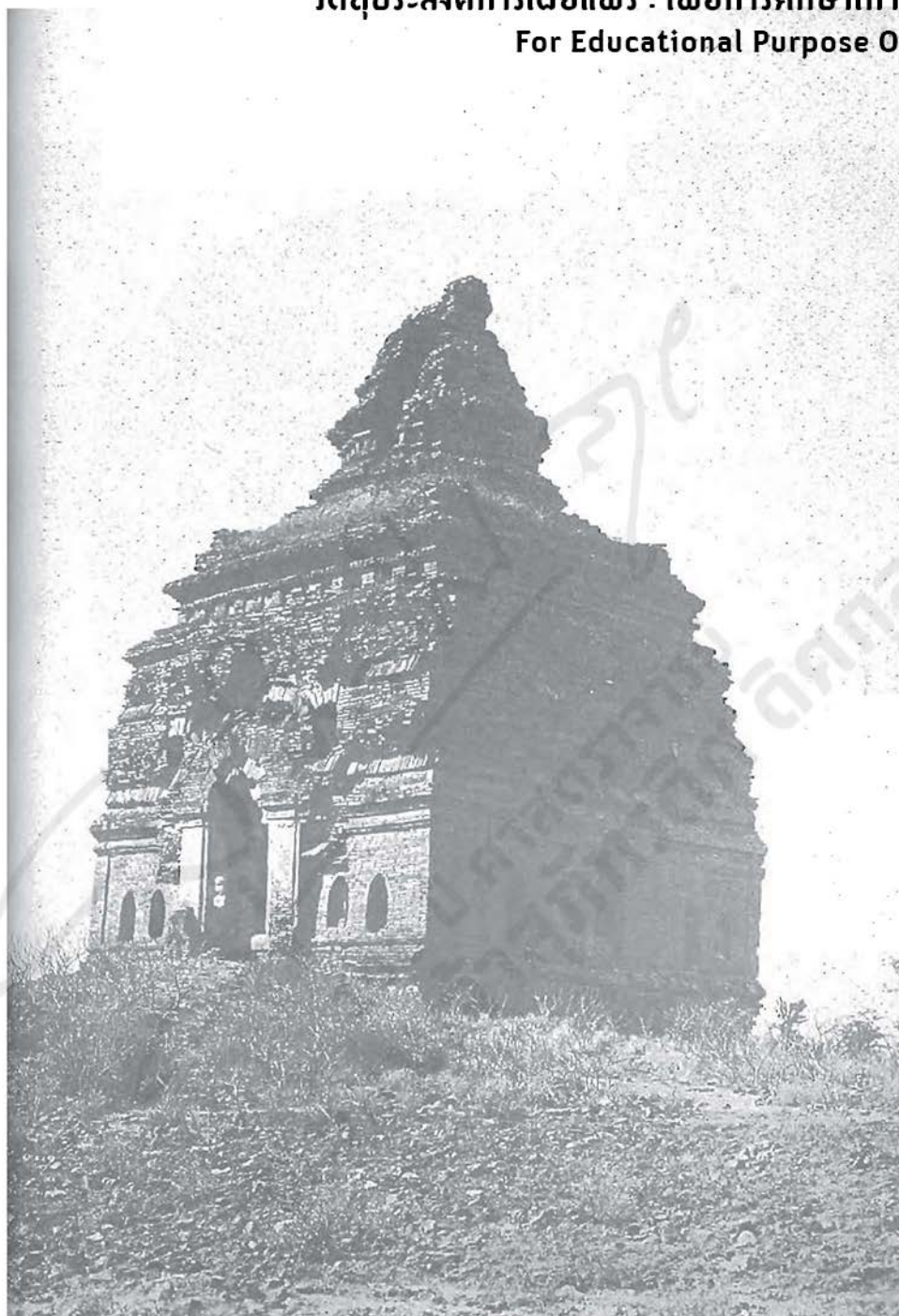
วัตถุประสงค์การเผยแพร่ : เพื่อการศึกษาเท่านั้น
For Educational Purpose Only

ไม่มีจิตรกรรม และทั้งฐานและชั้นต่างๆ ของหลังคาที่ไม่มีแผ่นกระเบื้องเคลือบประดับเลย

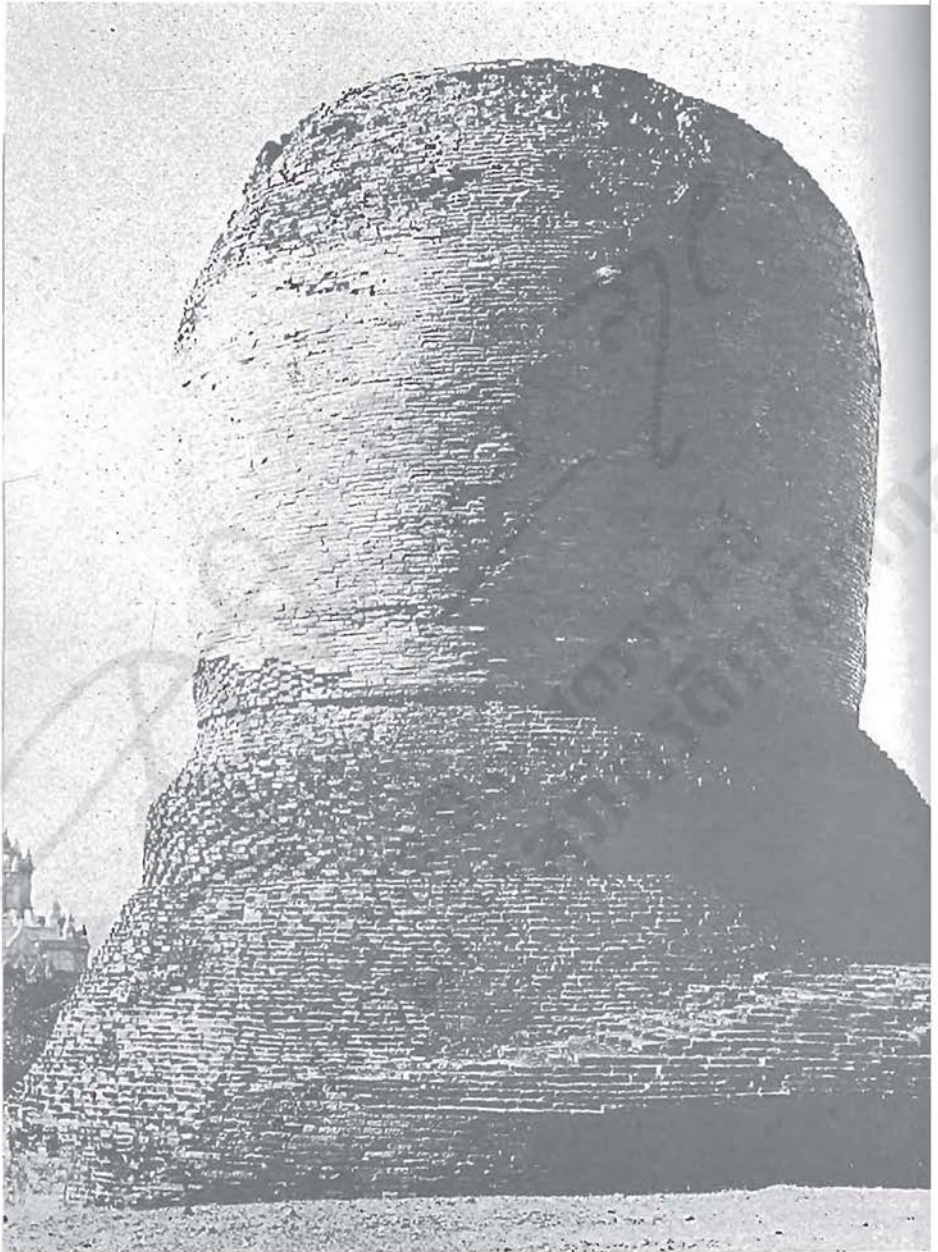
ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของวิหารสี่พัญญูในบริเวณวัดใกล้ๆ มีเสาหิน ๒ เสาสำหรับแขวนระฆังสัมฤทธิ์ขนาดใหญ่ เสามีลายสลักเป็นรูปลายก้ามปูนูน วิหารเล็กๆ ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของวิหารสี่พัญญูเรียกกันว่าวิหารสำหรับนับคะแนน กล่าวกันว่าสร้างด้วยอิฐ ๑ แผ่นในจำนวนทุกๆ ๑๐,๐๐๐ แผ่นที่สร้างวิหารสี่พัญญู

ประตูดุสรณ์

เพาเซียนันตหะลงกยง

เจดีย์คากยะเมนาตวง

วิหารสัพพิญญ

เจดีย์ชเวดิกอน

โบราณสถาน นอกเมืองพุกาม ทางทิศเหนือ

เจดีย์ชเวชิกอน

เป็นเจดีย์ที่ตั้งอยู่บนฐานรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ๓ ชั้น และอาจจัดได้ว่าเป็นต้นเค้าของเจดีย์พม่ารุ่นต่อมา มีลวดลายเป็นเครื่องประดับรัดอยู่ตรงกลางขององค์ระฆัง เหนือองค์ระฆังมีลายลวดบัว (ลายเส้นนูน) ซ้อนกันหลายชั้นแล้วจึงถึงยอดซึ่งมีฉัตรสวมอยู่ข้างบน เจดีย์องค์นี้พระเจ้าอโนรธาทรงสร้างแต่ยังไม่สำเร็จ มาสำเร็จลงในรัชกาลของพระเจ้ากยัณชิตธา (พ.ศ. ๑๖๒๗-๑๖๕๖) รอบฐานของเจดีย์มีแผ่นดินเผาเคลือบประดับแสดงถึงชาดกเรื่องต่างๆ เชื่อกันว่าเจดีย์องค์นี้บรรจุกระดูกพระนลาฎ (หน้าผาก) และพระทันตธาตุของพระพุทธเจ้า ด้วยเหตุนี้จึงเป็นที่เคารพนับถืออย่างมากมายของชาวพม่า แต่ละทิศของพระเจดีย์เป็นวิหารเล็กๆ ประดิษฐานพระพุทธรูปยืนสูงราว ๔ เมตร ว่ากันว่าอยู่ในสกุลช่างคุปตะของอินเดีย สองข้างของทางเข้าทิศตะวันออกมีศิลาจารึกแห่งสี่เหลี่ยมจัตุรัสจารึกภาษามอญทั้งสี่ด้าน โดยพระเจ้ากยัณชิตธา

ถ้ำกยัณชิตธา

ถ้ำกยัณชิตธาดังอยู่ใกล้กับเจดีย์ชเวชิกอนในเขตตำบลนยวงอุ (Nyaung-U) เป็นอาคารเตี้ยก่อด้วยอิฐอยู่ใต้ดินครึ่งหนึ่งบนดินครึ่งหนึ่ง แม้จะเรียกกันว่าถ้ำกยัณชิตธา แต่ตำนานก็กล่าวว่าพระเจ้าอโนรธาทรงเป็นผู้สร้าง ภายในประกอบด้วยระเบียงยาวและมีด แต่ก็มีฉัตรกรรมฝาผนังซึ่งวาดขึ้นระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๑๖-๑๙ ภาพวาดรุ่นหลังคงวาดขึ้นระหว่างที่ชาวมงโกลครอบครองเมืองพุกามอยู่ใน พ.ศ. ๑๘๓๐

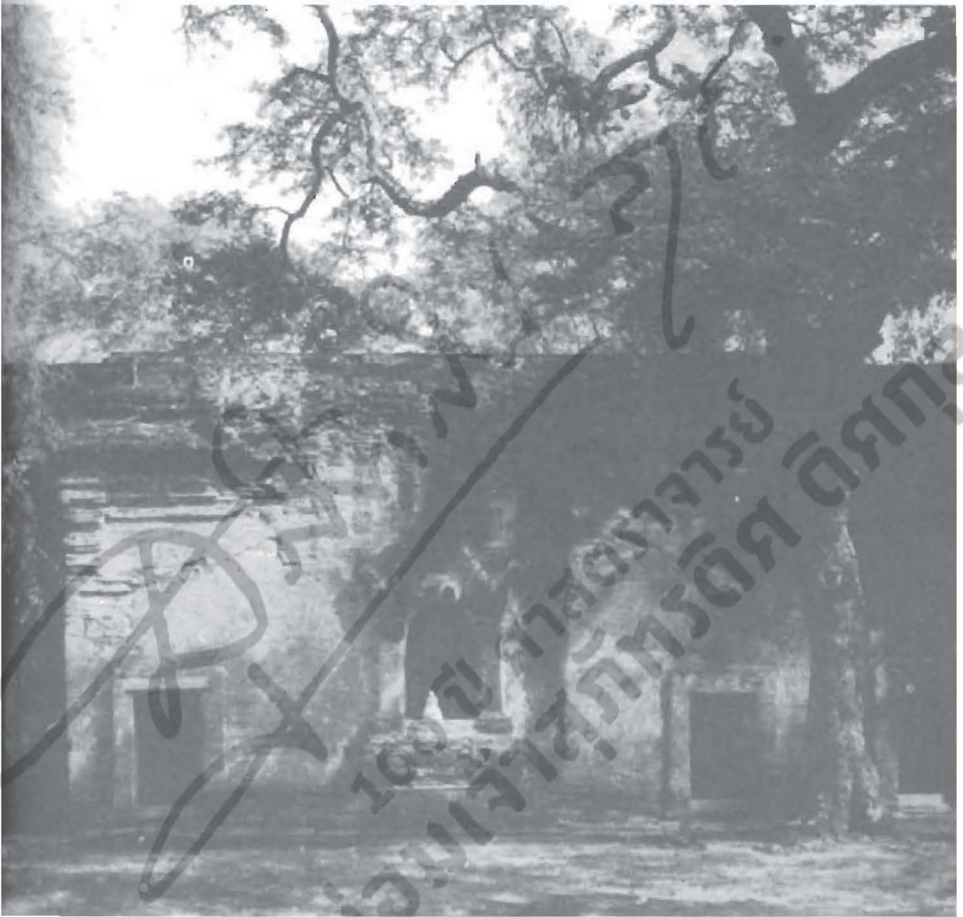
และแสดงรูปชนชาวมંગโกล เช่น ชุนนาง นายทหาร และนักรบ

วิหารกุกโยคยี่

วิหารนี้ตั้งอยู่ใกล้กับหมู่บ้านเวตกีอิน (Wetkyi-in) และตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของถ้ำกัณยัณชิตตา สร้างขึ้นในกลางพุทธศตวรรษที่ ๑๘ มียอดคล้ายกับมหาวิหารโพธิ์ที่พุทธคยาในประเทศอินเดีย ได้รับการบูรณะใน พ.ศ. ๒๐๑๑ สิ่งที่น่าสนใจในวิหารนี้ก็คือ จิตรกรรมฝาผนังแสดงภาพเกี่ยวกับชาดกต่างๆ ชาดกครบทุกเรื่อง ได้เขียนขึ้นบนผนังด้านทิศเหนือและทิศใต้ของมุขด้านหน้า อย่างไรก็ตามก็ตีภาพเขียนเกือบทั้งหมดก็สูญไปใน พ.ศ. ๒๔๔๒ คำอธิบายภาพเหล่านี้เขียนขึ้นในภาษาบาลีและภาษาพม่าโบราณ

วิหารหติโลมินโด

วิหารแห่งนี้พระเจ้าันนดวงมยะ (Nantaungmya) ทรงสร้างขึ้นในราว พ.ศ. ๑๗๕๔ เป็นวิหารที่ใหญ่แห่งหนึ่งในเมืองพุกาม เป็นอาคาร ๒ ชั้นสูง ๕๐ เมตร ฐานอาคารมีแผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสกว้างยาวด้านละประมาณ ๔๖ เมตร มุขใหญ่อยู่ทางด้านทิศตะวันออก อีกสามด้านเป็นมุขเล็กๆ ลวดลายเครื่องประดับปูนปั้นอย่างงดงามยังคงมีเหลืออยู่บนหน้าบันรูปวงโค้งบนยอดผนังและเสาดัดกับผนัง ฐานประดับด้วยแผ่นหินทรายเคลือบสีเขียว จิตรกรรมฝาผนังภายในวิหารได้ทรุดโทรมไปมากแล้ว มีพระพุทธรูปอยู่ ๔ องค์ หันพักตร์ไปแต่ละทิศทั้งชั้นที่ ๑ และชั้นที่ ๒ ชั้นบนอาจเดินขึ้นไปได้ตามบันไดในผนังซึ่งมีอยู่ ๒ ทาง มีดวงซาดตาหลายดวงสลักอยู่บนผนังเพื่อจะให้วิหารแห่งนี้รอดพ้นจากอันตราย คำว่า **หติโลมินโด** นั้นกลายเป็นมาจากสำเนียงมอญในการอ่านคำภาษาบาลีว่าดีโลกมณฑล คำว่า นันดวงมยะ ก็กลายเป็นมาจาก นดวงมยะ (Nantaungmya) ซึ่งแปลว่า พระราชาผู้ทรงมีคุณทูล (ตุ้มหู) หลายคู่

ถ้ำกยันทิดดา

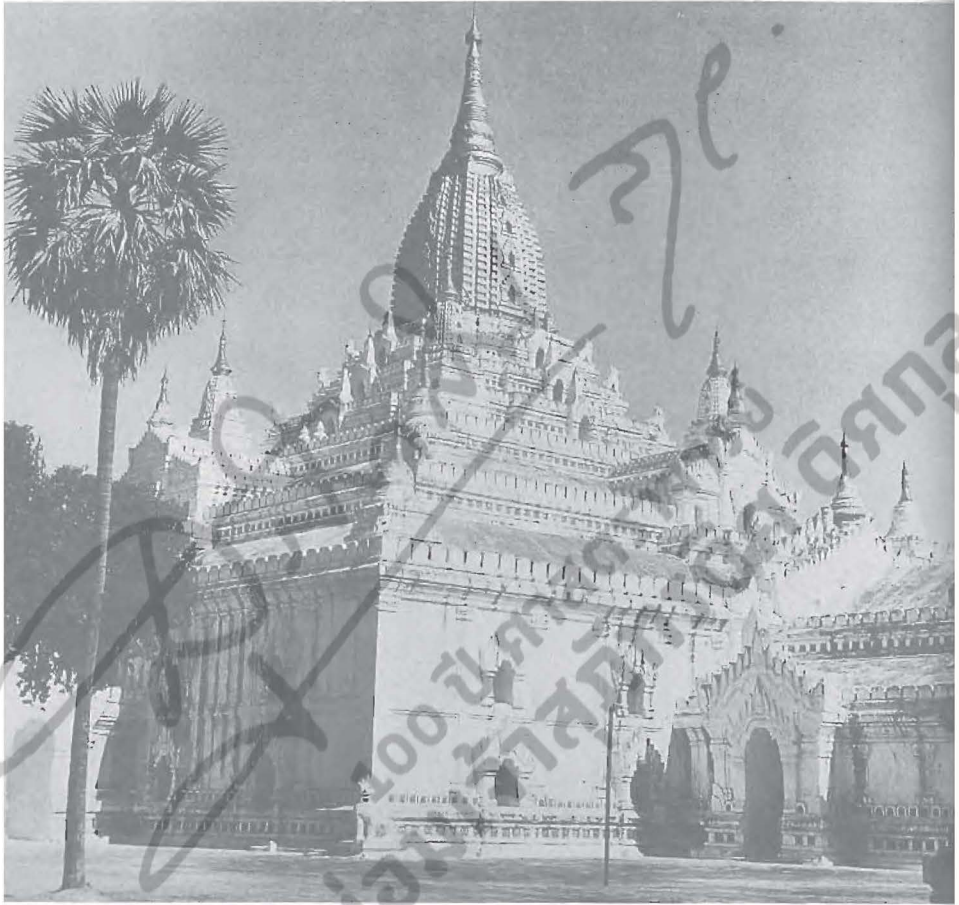

วิหารรุกขโคษฐ์

วัตถุประสงค์การเผยแพร่ : เพื่อการศึกษาเท่านั้น
For Educational Purpose Only

วิหารหติโลมินโล

วิหารอานันทเจดีย์

อาคารและโบราณสถาน นอกเมืองพุกาม ทางทิศตะวันออก

พิพิธภัณฑสถาน

พิพิธภัณฑสถานในเมืองพุกามเป็นอาคารที่สร้างขึ้นใหม่ ตั้งอยู่ใกล้กับวิหารอานันท์เจดีย์ จัดแสดงโบราณวัตถุในสมัยเมืองพุกามเป็นพื้น เช่น พระพุทธรูปที่สลักจากศิลาซึ่งมีอยู่เป็นจำนวนมาก ส่วนใหญ่แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของศิลปะแบบปาละจากทิศตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศอินเดีย (พุทธศตวรรษที่ ๑๔-๑๕) นอกจากนี้ ก็มีพระพุทธรูปที่หล่อด้วยสัมฤทธิ์และสลักจากไม้บ้าง ที่เป็นพระพุทธรูปทรงเครื่องก็มี พระพิมพ์ดินเผา แผ่นดินเผาสลัก กระเบื้องเคลือบ ฯลฯ

วิหารอานันท์เจดีย์

พระเจ้ากัณษิตกษัตริย์ทรงสร้างใน พ.ศ. ๑๖๓๔ เป็นศาสนสถานที่ยิ่งใหญ่ที่สุดและได้รับการเคารพบูชามากที่สุดแห่งหนึ่งในเมืองพุกามตำนานพม่ากล่าวว่าแผ่นผั่งนั้นได้มาจากพระภิกษุชาวอินเดียซึ่งเคยอาศัยอยู่ในถ้ำที่เขานันท์มูละซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของทิวเขาทิมาลัย (อย่างไรก็ดี สมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงสันนิษฐานว่าน่าจะได้แบบมาจากวัดพระเมรุที่จังหวัดนครปฐมในสมัยทวารวดีมากกว่า ผิดกันแต่พระพุทธรูปทั้งสี่ทิศได้เปลี่ยนเป็นพระยืนเท่านั้น ที่วัดพระเมรุเป็นพระพุทธรูปนั่งห้อยพระบาท)

วัดนี้มีความหมายถึงปัญญาอันไม่มีที่สิ้นสุด (อนันตปัญญา) ของพระพุทธรองค์เช่นเดียวกับวิหารถิตพินนุหมายถึงคำว่าสี่พันญู คำว่าอนันตะนี่ต่อมาได้เปลี่ยนเป็น อนันตะ หรืออนันท์ ซึ่งเป็นนามของพระอนันท์ ผู้เป็นญาติและสาวกสนิทของพระพุทธเจ้า

วิหารอานันทเจดีย์นี้มีแผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสกว้างยาว
เกือบด้านละ ๖๖ เมตร แต่ละด้านมีมุขขนาดใหญ่ตั้งอยู่ด้านหน้าซึ่ง
ทำให้แผนผังกลายเป็นรูปกากบาท มุขนี้เตี้ยกว่าตัวอาคารตรงกลาง
ซึ่งประกอบด้วยหน้าต่าง ๒ ชั้น และสูงราว ๑๒ เมตร เหนืออันเป็น
ลานหลายชั้นลดหลั่นกันขึ้นไป ลานชั้นสุดท้ายรองรับยอดซึ่งมีรูปร่าง
เป็นหลังคาโค้งสูง (ศิขร) ตามแบบอินเดีย และมียอดแหลมคล้ายเจดีย์
อยู่เหนืออันอีกต่อหนึ่ง ฉัตรซึ่งอยู่บนยอดสุดนั้นสูงกว่าพื้นดิน ๕๖ เมตร

ภายในวิหารประกอบด้วยระเบียงแคบๆ ๒ ชั้นขนานกันไปโดย
รอบของตัววิหารทั้งสี่ด้าน ระเบียงทั้งสองติดต่อกันโดยทางเดินแคบ
และเตี้ยหน้าหน้าต่างซึ่งทำให้แสงสว่างอาจส่องลอดเข้าไปได้ นอกจากนี้
ยังมีทางเดินใหญ่จากมุขแต่ละทิศตัดผ่านระเบียงทั้งสองนี้อีก ตรงกลาง
วิหารก่อเป็นแท่นสี่เหลี่ยมใหญ่ ซึ่งแต่ละทิศประดับด้วยซุ้มประดิษ
ฐานพระพุทธรูปยืนขนาดใหญ่ ๔ องค์ หมายถึงพระอดีตพุทธเจ้า
คือ ทิศเหนือได้แก่พระกกุสันธะ ทิศตะวันออกได้แก่พระโกนาคมน์
ทิศใต้ได้แก่พระกัสสป และทิศตะวันตกได้แก่พระศรีศากยมุนี แต่ละ
องค์สูงประมาณ ๑๐ เมตร ยืนอยู่เหนือฐานซึ่งสูงราว ๓ เมตร สำหรับ
พระพุทธรูปเหล่านี้เฉพาะทางด้านทิศเหนือและใต้เท่านั้นที่เป็นของเก่า
ควบคุมไปกับการสร้างวิหาร แต่พระพุทธรูปทางด้านทิศตะวันออกและ
ตะวันตกเป็นของที่สร้างขึ้นใหม่แทนที่พระพุทธรูปองค์เดิมที่ถูกไฟไหม้
ไปเสียแล้ว

สิ่งที่น่าสนใจที่วิหารอานันทเจดีย์อีกก็คือแผ่นดินเผาเคลือบ
เป็นจำนวนมากประดับอยู่บนฐานและชั้นต่างๆ ของหลังคาแสดงภาพ
ชาดกและพลพระยามาร ภาพแต่ละแผ่นมีคำอธิบายเป็นภาษาขอมอญ
บนผนังชั้นในมีซุ้มต่างๆ เป็นจำนวนมาก ประดิษฐานพระพุทธรูปศิลา
แสดงปางต่างๆ กัน น่าชมที่สุดก็คือภาพสลัก ๘๐ ภาพในซุ้มชั้นล่าง
ที่สุด ๒ ชั้นบนผนังด้านในของระเบียงชั้นนอกแสดงภาพพุทธประวัติ

ตั้งแต่ปางประสูติจนถึงตรัสรู้ ภาพเหล่านี้แม้จะสลักขึ้นโดยช่างพม่า แต่ก็แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของศิลปะปาละจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศอินเดีย ภายในวิหารทางด้านทิศตะวันตกคงมีพระรูปของพระเจ้ากัณษิตดา ผู้ทรงสร้างวิหารอานันทเจดีย์เป็นรูปบุคคลกำลังคุกเข่าประนมมือ และรูปพระสังฆราชชินอรหัง ผู้นำพุทธศาสนา ลัทธิเถรวาทเข้ามาเผยแพร่ที่เมืองพุกามในรัชสมัยของพระเจ้าอโนรธา

ในมุขทางด้านทิศตะวันตกมีพระพุทธรูป ๒ รอยประดิษฐานอยู่เหนือฐาน แต่ละรอยประกอบไปด้วยมงกุฎ ๑๐๘ ประการดังที่มีปรากฏอยู่ในอรรถกถาภาษาบาลี แต่เนื่องจากได้รับการปิดทองและสีทหรอไปจึงไม่อาจทราบได้อย่างแน่นอนว่ามีอะไรบ้าง

ใกล้กับวิหารอานันทเจดีย์มีพิพิธภัณฑสถานแสดงถึงประติมาณวิทยา (Iconography) คือลักษณะรูปภาพ สถาปัตยกรรม และเรื่องราวทางศาสนาของเมืองพุกาม ในระเบียบของพิพิธภัณฑสถานมีศิลาจารึกซึ่งรวบรวมมาจากบริเวณใกล้เคียง แสดงถึงการบำเพ็ญกุศลในสมัยเมืองพุกามในภาษาต่างๆ เช่น ภาษาพม่า มอญ ปยู ทมิฬ ไทย และจีน นอกจากนี้ยังมีอาคารใกล้เคียงนั้นซึ่งมีจิตรกรรมฝาผนังของศิลปะสมัยเมืองพุกามตอนปลายและอาคารเก็บพระพุทธรูปยืนสัมฤทธิ์ขนาดกลางแสดงถึงอิทธิพลของศิลปะอินเดียแบบปาละด้วย

วิหารนันทมันนยะ (Nandamannya)

ตั้งอยู่ที่ตำบลมินันธู (Minnanthu) ทางทิศตะวันออกของเมืองพุกามค่อนข้างไกลพอใช้ ตามทางต้องผ่านวิหารขนาดใหญ่ ๒ แห่งคือ ธัมมยันคยี (Dhammayangyi) ซึ่งสร้างโดยพระเจ้านรอุตั้งอยู่ทางทิศใต้หรือขวามือของถนน และวิหารจุฬามณี (Sulamani) ซึ่งพระเจ้านรปติลิตุทรงสร้างใน พ.ศ. ๑๗๒๖ ตั้งอยู่ทางทิศเหนือหรือซ้ายมือของถนน

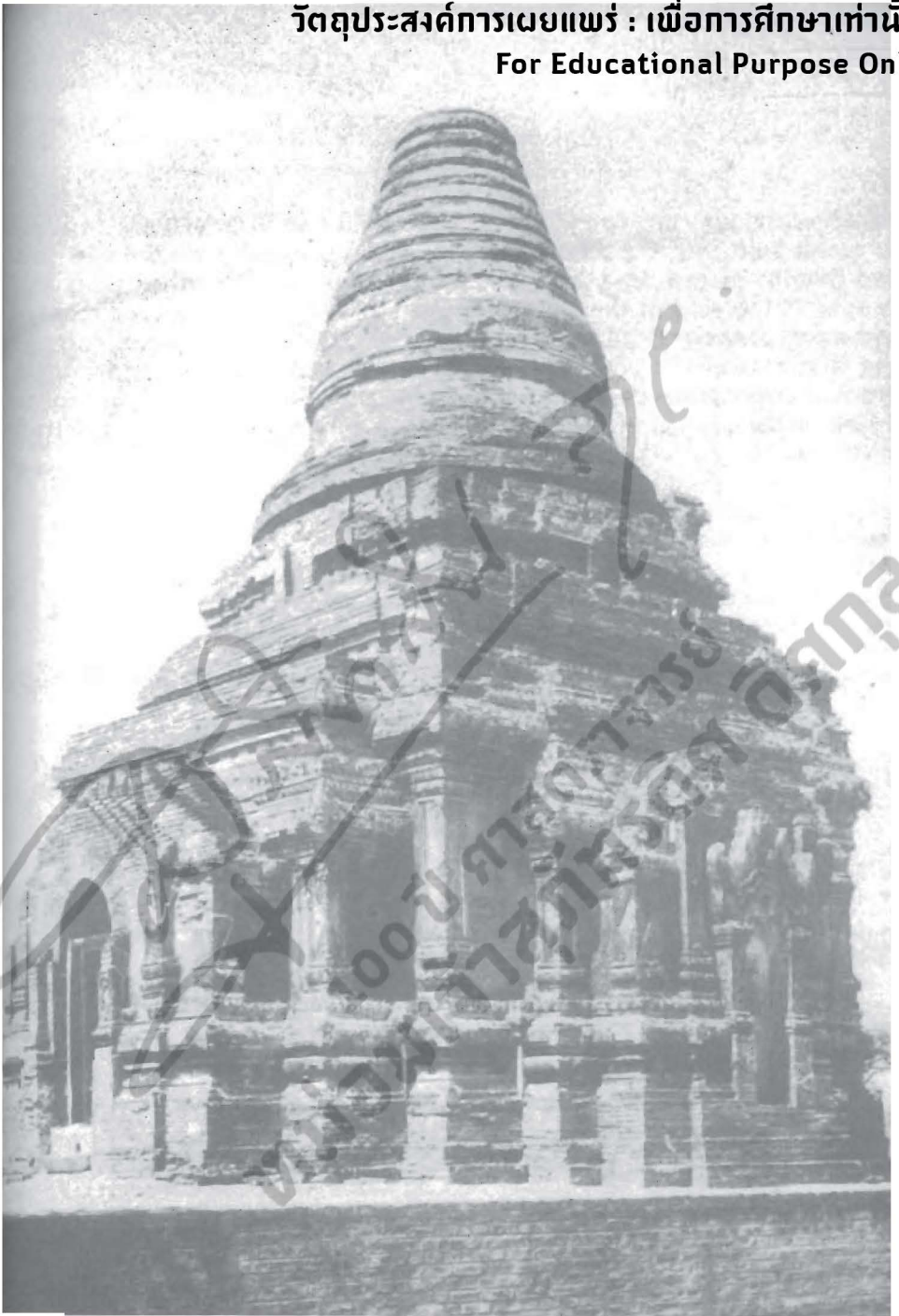
วิหารนันทมันนยะแต่เดิมมีชื่อว่าอนันตปัญญาเช่นเดียวกับวิหาร

อานันท์เจดีย์ เป็นห้องเล็กๆ มีเพดานเป็นวงโค้ง มีทางเข้าทางเดียวทางทิศตะวันออก ผนังภายในประดับไปด้วยจิตรกรรมอย่างงดงาม พระพุทธรูปประทับนั่งภายในได้หักพังไปมากแล้ว วิหารนี้คงสร้างขึ้นราวปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๘

วิหารพยะถนสุ (Payathonzu)

วิหารพยะถนสุตั้งอยู่ไม่ห่างจากวิหารนันทมันยะนัถ ที่มีชื่อดังกล่าวเพราะประกอบไปด้วยวิหารรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสเล็กๆ ๓ หลัง มีมุขอยู่ด้านหน้าแต่ละหลัง มีระเบียงเดินติดต่อเชื่อมกันทั้งสามหลัง มีฐานอยู่ภายในวิหาร แต่ประติมากรรมที่ประดิษฐานบนนั้นก็ได้หายไปนานแล้วและไม่อาจทราบได้แน่ๆว่าคืออะไร ผนังของระเบียงและบนเพดานประดับไปด้วยจิตรกรรมฝาผนังอย่างงดงามซึ่งยังคงอยู่ในสภาพดี เป็นภาพเขียนที่แสดงถึงพุทธศาสนาลัทธิมหายานและตันตระ ผนังที่ยังคงเขียนภาพไปได้เพียงครึ่งเดียวของวิหารหลังกลาง และผนังที่ไม่มีภาพเขียนเลยของวิหารทิศตะวันตกแสดงให้เห็นว่าการละทิ้งไปก่อนที่จะสร้างให้สำเร็จ เวลาสร้างวิหารแห่งนี้ยังไม่สามารถทราบได้อย่างแน่นอน แต่ก็คงอยู่ในราวต้นพุทธศตวรรษที่ ๑๙

วัตถุประสงค์การเผยแพร่ : เพื่อการศึกษาเท่านั้น
For Educational Purpose Only

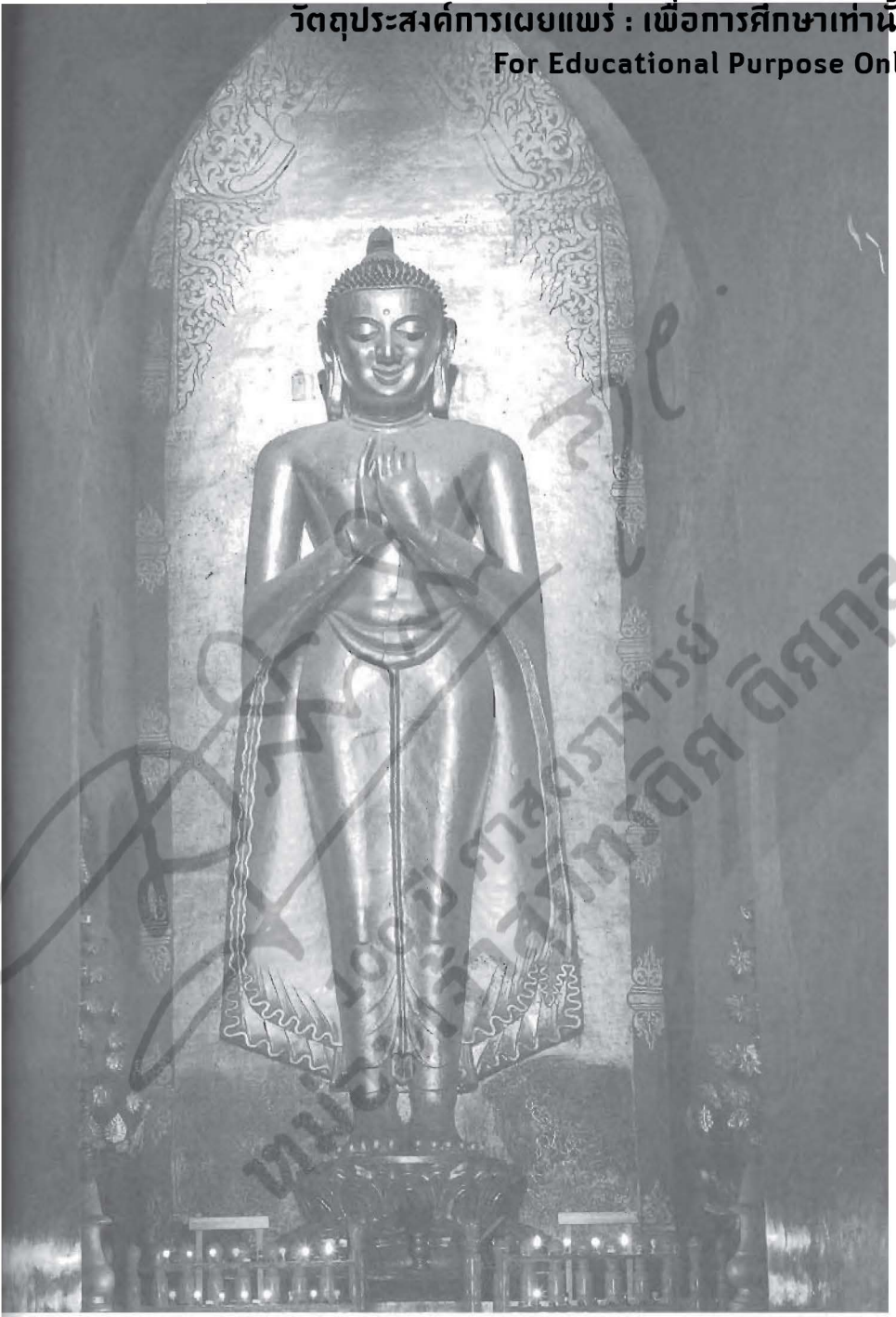

วิหารนันทมันยะ

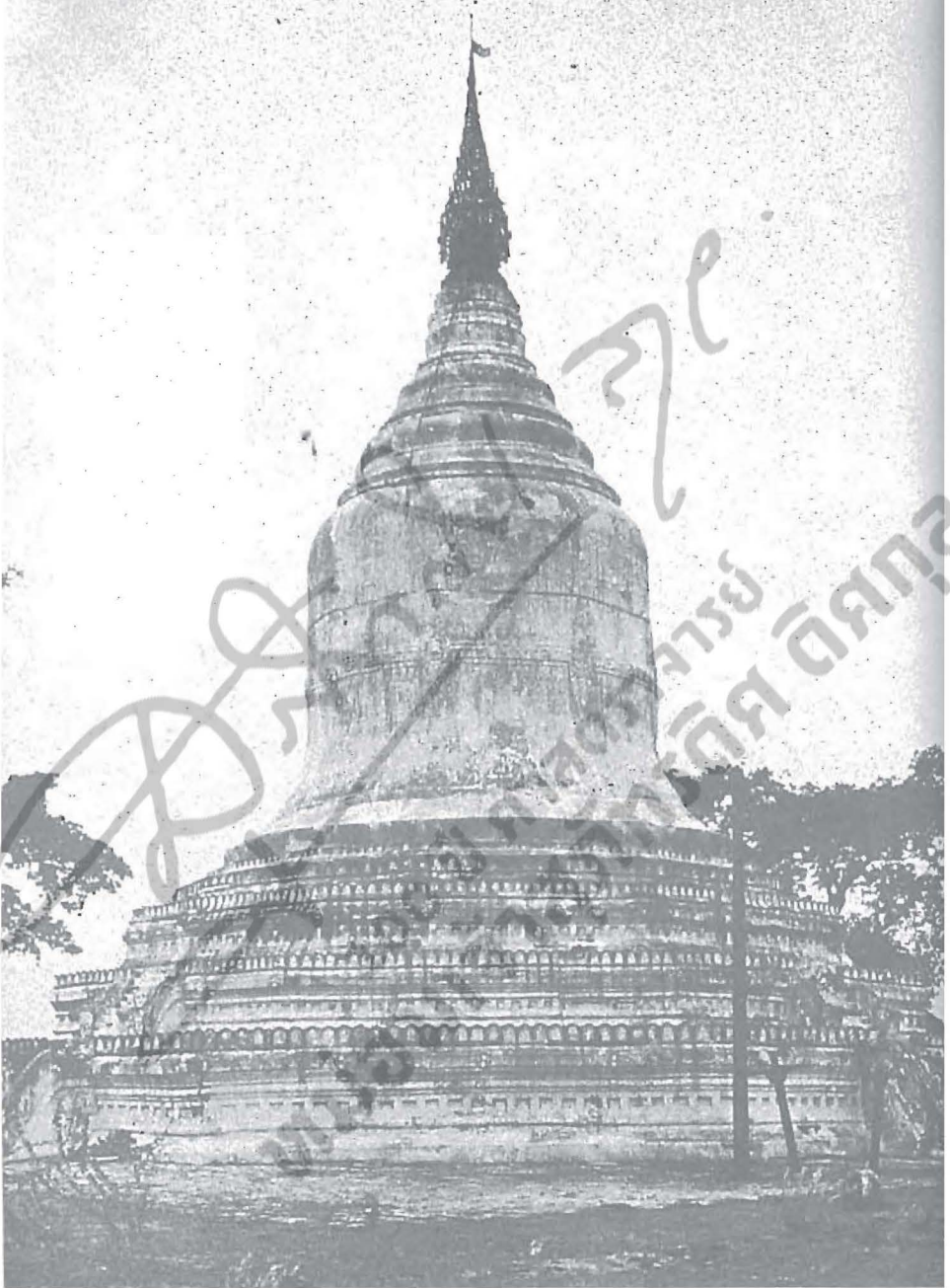
วิหารปยะถนล

วัตถุประสงค์การเผยแพร่ : เพื่อการศึกษาเท่านั้น
For Educational Purpose Only

พระกกุสันโธ ภายในวิหารอานันทเจดีย์

วัตถุประสงค์การเผยแพร่ : เพื่อการศึกษาเท่านั้น
For Educational Purpose Only

เจดีย์โลกนันท

โบราณสถาน นอกเมืองพุกาม ทางทิศใต้

เจดีย์โลกนันท (Lawkananda)

พระเจ้าอโนรธาทรงสร้างใน พ.ศ. ๑๖๐๒ เป็นเจดีย์มืองค์ระฆัง เป็นรูปทรงกระบอก มียอดเป็นรูปวงแหวนซ้อนกันหลายชั้นเลียนแบบฉัตร ฐานชั้นล่าง ๒ ชั้นมีบันไดขึ้นทั้งสี่ทิศแต่ไม่มีหลังคาคลุม เป็นเจดีย์แบบหนึ่งที่ตั้งขึ้นในรัชสมัยพระเจ้าอโนรธาและยังคงเป็นที่เคารพนับถืออยู่มากเพราะเชื่อกันว่าเป็นที่บรรจุรูปจำลองของพระทันตธาตุ เจดีย์องค์นี้เป็นสัญลักษณ์สำคัญเพราะตั้งอยู่ริมแม่น้ำอิระวดี เป็นที่ซึ่งบรรดาเรือจากเกาะลังกา เมืองยะไข่ และประเทศมอญเคยมาจอด

เจดีย์เปตเลก (Petleik) ตะวันออกและตะวันตก

เจดีย์ทั้งสองนี้คงสร้างขึ้นในพุทธศตวรรษที่ ๑๖ และอยู่ในสภาพสลักหักพังใน พ.ศ. ๒๔๔๘ เมื่อส่วนล่างของเจดีย์ได้ถูกรื้อออกก็ได้ค้นพบแผ่นดินเผาสลักเป็นเรื่องราวในชาดกต่างๆ แต่เดิมเจดีย์ทั้งสองคงมีระเบียงซึ่งมีหลังคาคลุมล้อมรอบฐานและผนังก็ประดับไปด้วยแผ่นชาดกต่างๆ เหล่านี้ ปัจจุบันแผ่นภาพเหล่านี้ได้นำไปติดตั้งไว้ดังเดิมและสร้างหลังคาใหม่คลุม องค์เจดีย์เป็นแบบลังกาคือมืองค์ระฆังทรงกลมและมีบัลลังก์รองรับปล้องโฉนบนยอด

วิหารอเพยทนะ

กล่าวกันว่าพระเจ้ากยัณชิตดาทรงสร้างวิหารหลังนี้ตรงที่ซึ่งชายาของพระองค์คือนางอเพยทนะได้มารออยู่เมื่อพระองค์กำลังซ่อนพระองค์ใกล้สถานที่ซึ่งปัจจุบันนี้เป็นที่ตั้งของวิหารนาคายน (Nagayon)

ในระหว่างนั้นพระองค์กำลังทรงหลบหนีจากพระพิโรธของพระเจ้า
สลออยู่

วิหารอพยพทะหันหน้าไปทางทิศเหนือ มีฐานเป็นรูปสี่เหลี่ยม
จัตุรัสและมียอดเป็นรูปทรงเจดีย์ มุขทางด้านทิศเหนือมีทางเข้า ๓ ทาง
ผนังวิหารประดับด้วยหน้าต่างหินเจาะเป็นช่อง ภายในมีระเบียงรอบ
ส่วนที่ตรงกลาง ในส่วนที่บนนั้นมีซุ้มอยู่ทางทิศด้านเหนือประดิษฐาน
พระพุทธรูปประทับนั่งกอดด้วยอิฐขนาดใหญ่ สิ่งที่น่าสนใจในวิหาร
แห่งนี้ก็คือจิตรกรรมฝาผนังซึ่งมีอยู่บนผนังด้านใน จิตรกรรมฝาผนัง
เหล่านี้แสดงภาพเทวดาในศาสนาพราหมณ์และในพุทธศาสนาลัทธิ
มหายาน ภาพชาดกพร้อมกับคำอธิบายเป็นภาษามอญมีอยู่บนผนัง
ของมุขด้านหน้า

วิหารนันปยะ (Nanpaya)

วิหารนันปยะตั้งอยู่ใกล้กับวิหารมหนูหะ (Manuha) ตามตำนาน
กล่าวว่าเป็นที่ประทับของพระราชามอญ คือพระเจ้ามหนูหะ ซึ่งพระเจ้า
อโนรธาทรงจับเป็นเชลยมาจากเมืองกะทันทหรือสะเทิม สร้างด้วยอิฐ
และสอดินแต่พื้นปูด้วยหิน มีแผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสและมีมุข
ยื่นยาวออกไปทางทิศตะวันออก ใกล้กับแท่นบูชาภายในอาคารมีเสาคหิน
๔ เสา และบนแต่ละด้านของเสาก็สลักลายดอกไม้รูปสามเหลี่ยมและ
เทวรูปพระพรหมทรงถือดอกบัวอยู่ในแต่ละหัตถ์ หน้าต่างทำด้วยหิน
เจาะเป็นรู คล้ายกับอาคารรุ่นต้นๆ ที่เมืองพุกาม หน้าบันรูปวงโค้งเหนือ
หน้าต่างและภาพสลักบนยอดผนังเป็นตัวอย่างที่ดีในการสลักหิน
ประกอบสถาปัตยกรรม

มงคลเจดีย์ (Mingalazedi)

เจดีย์องค์นี้พระเจ้านรทิพดิทรงสร้างขึ้นใน พ.ศ. ๑๘๒๗ และ

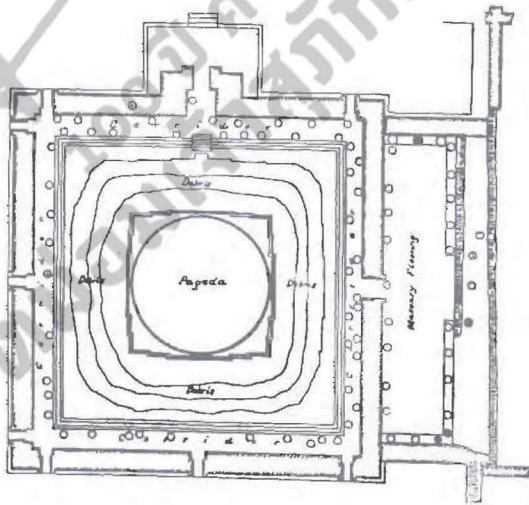
วัตถุประสงค์การเผยแพร่ : เพื่อการศึกษาเท่านั้น
For Educational Purpose Only

มีชื่อเสียงทางด้านแผ่นดินเผาเกี่ยวกับชาดกซึ่งมีคำอธิบายเป็นภาษาพม่า และประดับอยู่บนรอบฐาน เจดีย์ตั้งอยู่บนฐานรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสค่อนข้างเตี้ย มีบันไดใหญ่ขึ้นได้แต่ละทิศ เจดีย์ที่มุ่มบนลานทั้งสามชั้น มีรูปร่างคล้ายหม้อน้ำ (กลศ) เจดีย์องค์นี้มีสัดส่วนงดงามและแสดงถึงจุดยอดของสถาปัตยกรรมทางศาสนาของพม่า ได้สร้างขึ้นเพียงเล็กน้อยก่อนที่อาณาจักรพุกามจะถูกทำลายลงโดยชนชาติมิงโกล

หนังสืออ้างอิง

Archaeology Department, Ministry of Culture of Burma : Pictorial Guide to Pagan (1979).

วัตถุประสงค์การเผยแพร่ : เพื่อการศึกษาเท่านั้น
For Educational Purpose Only

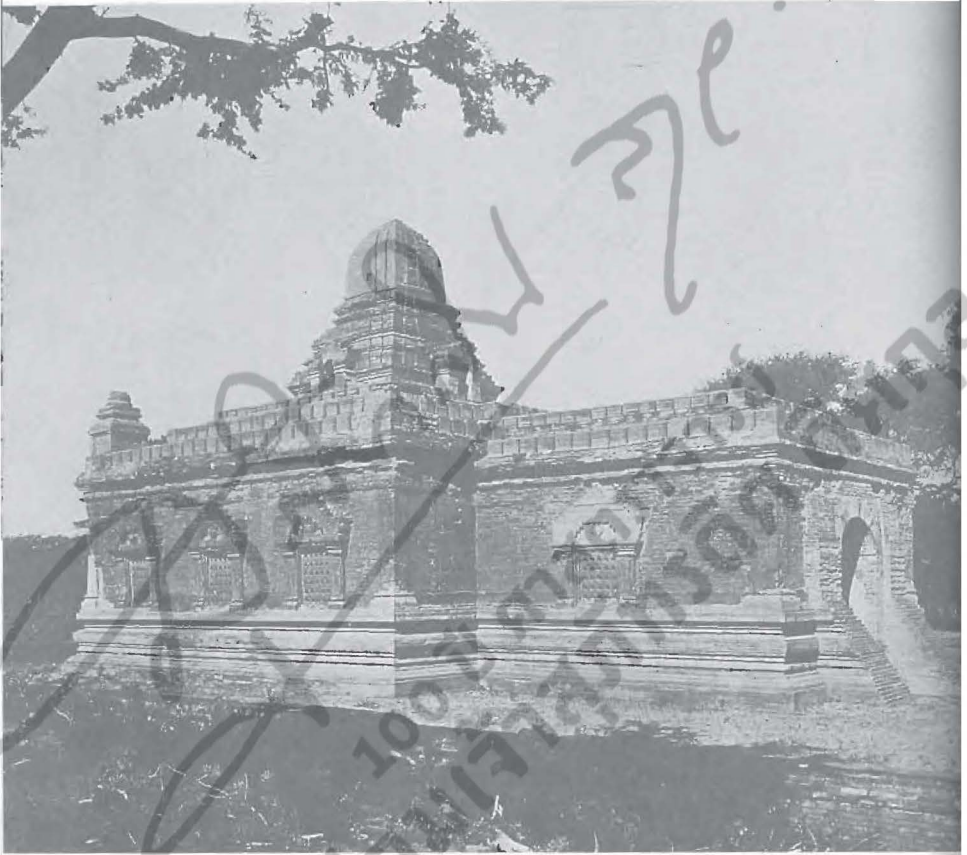

เจดีย์แปดเหลี่ยม

วัตถุประสงค์การเผยแพร่ : เพื่อการศึกษาเท่านั้น
For Educational Purpose Only

วิหารอเพยทนะ

วิหารนันทปยะ

วัตถุประสงค์การเผยแพร่ : เพื่อการศึกษาเท่านั้น
For Educational Purpose Only

มณฑลเจดีย์

วัตถุประสงค์การเผยแพร่ : เพื่อการศึกษาเท่านั้น
For Educational Purpose Only

